

ଓଡ଼ିଆ ମାଧ୍ୟମିକ ଶିକ୍ଷାବୋର୍ଡ ଦ୍ଵାରା ତା ୧୫ । ୫ । ୭୯ର ନୋଟିସରେ
ସପ୍ତମ ଶ୍ରେଣୀ ପାଇଁ ଅବରକ୍ତ ପାଠ୍ୟପୁସ୍ତକ ରୂପେ ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ

ବଡ଼ କିଏ?

ଦ୍ଵିତୀୟ ଭାଗ

(ଅବରକ୍ତ ସାହିତ୍ୟ)

(ସପ୍ତମ ଶ୍ରେଣୀ ନିମନ୍ତେ)

ଲେଖକ

ଶ୍ରୀ ଉଦୟନାଥ ଷଡ଼ଙ୍ଗୀ

କଟକ ପବ୍ଲିଶିଂ ହାଉସ୍
କଟକ

ପ୍ରକାଶକ
ଶ୍ରୀ ରବୀନ୍ଦ୍ରନାଥ ମହାନ୍ତି
କଟକ ପବ୍ଲିଶିଂ ହାଉସ୍
ବାଲୁବଜାର, କଟକ—୨

ପୁନର୍ମୁଦ୍ରିଣ
୧୯୭୯

ମୂଲ୍ୟ ପଞ୍ଚସ୍ରାଶ ପଇସା

ମୁଦ୍ରାକର
ଶ୍ରୀ ରବୀନ୍ଦ୍ରନାଥ ମହାନ୍ତି
କଟକ ପବ୍ଲିଶିଂ ପ୍ରେସ୍
ବାଲୁବଜାର, କଟକ—୨

ସୂଚୀପତ୍ର

ବିଷୟ			ପୃଷ୍ଠା
୧ । ଭଜି ଦେବତା	୧
୨ । ସାହେବ ଓ ମହାସ୍ବାଗାନ୍ଧ	୫
୩ । ଭଜି ବନ୍ଧୁ	୧୦
୪ । ସାମନ୍ତ ଚନ୍ଦ୍ରଶେଖର	୧୪
୫ । ବରଜୁ ବାଈଆ	୧୮
୬ । ରାଜ୍ୟଗାଳ ଓ ଗୁରୁଦେବ	୨୪
୭ । ହରିଦାସ ଓ ହରିବାରୁ	୨୭
୮ । ଭଜିଭାଇ	୩୪
୯ । ସୁଧନ୍ୟା ଓ ବିଶ୍ଵେଚନ	୩୮
୧୦ । ହରି ହେ, ରକ୍ଷାକର	୪୪
୧୧ । ରାଜା ଓ ବଂଶୀବାଦକ	...		୫୧
୧୨ । ପରର ଯେ ଚନ୍ଦ୍ର ମନ୍ଦ	...		୫୭
୧୩ । ବହିପାଠ ଓ ହାତପାଠ	...		୬୩
୧୪ । ଜ୍ଞାନ ଓ ଧନ	...		୬୯
୧୫ । ଅଲେକ୍ଜାଣ୍ଡର ଓ ଦମ୍ଭ			୭୪

ବଡ଼ କିଏ ?

ଦ୍ଵିତୀୟ ଭାଗ

ଦିନ ଦେବତା

ଦେବରାଜ ଇନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଦରବାରରେ ବଡ଼ ସଭା ବସିଛି ।
ସ୍ଵର୍ଗରୁ ସମସ୍ତ ଦେବତା, ଦେବର୍ଷି, ମର୍ତ୍ତ୍ୟରୁ ରାଜର୍ଷି, ମହର୍ଷି ଅସି
ରୁଣ୍ଡ ହୋଇଛନ୍ତି ।

ସଭାପତି ଇନ୍ଦ୍ର ଅସି ଅସନ ଗ୍ରହଣ କରିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ
ପ୍ରାଥମିକ ସଙ୍ଗୀତ ବୋଲଗଲା । ତାହା ବିଚ୍ଛିନ୍ନ ବନ୍ଦନା । ସେହି
ବନ୍ଦନା ଶୁଣି ଉପସ୍ଥିତ ଦେବତା ଓ ଉଷିମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଦଳେ
ପାଟି କରି ଉଠିଲେ, “ଅଗ ବିଚ୍ଛିନ୍ନ ବନ୍ଦନା କାହିଁକି ବୋଲଗଲା ?
ବ୍ରହ୍ମା ସୃଷ୍ଟିକର୍ତ୍ତା, ବ୍ରହ୍ମା ସବୁଠାରୁ ବଡ଼ । ତେଣୁ ପ୍ରଥମେ
ପିତାମହ ବ୍ରହ୍ମାଙ୍କ ବନ୍ଦନା ବୋଲିଯିବା ଉଚିତ ଥିଲା ।”

ଅଉ ଦଳେ ଉଠି ପ୍ରତିବାଦ କଲେ, “ନା, ବ୍ରହ୍ମା ବଡ଼
ହୁଏନ୍ତି, ଶିବ ବଡ଼ । ଶିବ ଅର୍ଥ ମଙ୍ଗଳ । ସେ ସମସ୍ତ ମଙ୍ଗଳର
ମୂଳପିଣ୍ଡ । ସେ ପୁଣି ମହାକାଳ, ରୁଦ୍ର, ସହାରକର୍ତ୍ତା । ତାଙ୍କ
ଅପେକ୍ଷା ବଡ଼ ଅଉ କେହି ହୋଇ ନ ପାରିବୁ । ପ୍ରଥମେ ତାଙ୍କର
ବନ୍ଦନା ଗାଇ ସଭା କାର୍ଯ୍ୟ ଆରମ୍ଭ ହେଉ ।”

ଏଥିରେ ମଧ୍ୟ ସମସ୍ତେ ଏକମତ ହୋଇପାରିଲେ ନାହିଁ । ଶେଷରେ ଦଳେ ଉଠି ପ୍ରତିବାଦ କଲେ, “ବ୍ରହ୍ମା ହିଁ ବଡ଼; ବ୍ରହ୍ମା ବୁଦ୍ଧନ୍ତି କି ଶିବ ବୁଦ୍ଧନ୍ତି । ତେଣୁ ବ୍ରହ୍ମାଙ୍କ ବନ୍ଦନା ପ୍ରଥମେ ଗାଇବା ଦ୍ଵାରା ଭଲ ହୋଇଛି ।”

ଏହି ବାଦ ପ୍ରତିବାଦରୁ କଳିଗୋଳ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଗଲା । ଦେବରାଜ ରାଜୁ ବଡ଼ ଅଡ଼ୁଆରେ ପଡ଼ିଲେ ।

ଶେଷକୁ ସେ ଘୋଷଣା କଲେ, “ବ୍ରହ୍ମା, ଶିବ, ବ୍ରହ୍ମା— ଏ ତିନିଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ କିଏ ବଡ଼, ତାହା ପରୀକ୍ଷା କରି ଦେଖିବାକୁ ହେବ ।”

ସେ ମହର୍ଷି ଭୃଗୁଙ୍କୁ ଏ କାର୍ଯ୍ୟରେ ନିଯୁକ୍ତ କଲେ । ତାଙ୍କୁ କହିଲେ, “ତୁମେ ଯାଇ ତିନି ଦେବତାଙ୍କୁ ସାକ୍ଷାତ କର । ପରୀକ୍ଷା କରି ଦେଖ, କିଏ ବଡ଼ । ତୁମ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ଅନୁସାରେ ସେ ବଡ଼ ହେବେ, ଆମେ ତାଙ୍କୁ ପ୍ରଧାନ ବୋଲି ଗ୍ରହଣ କରିବୁ ।”

ଭୃଗୁ ପ୍ରଥମେ ବ୍ରହ୍ମଲୋକକୁ ଗଲେ । ସେ ଦେଖିଲେ, ଚତୁର୍ମୁଖ ବ୍ରହ୍ମା ଯୋଗାସନରେ ବସି ତପସ୍ୟା କରୁଅଛନ୍ତି । ଭୃଗୁ ସେଠାରେ ଗୁପ୍ତ ହୋଇ ଠିଆ ହେଲେ ।

ବ୍ରହ୍ମାଙ୍କ ତପସ୍ୟା ଭାଙ୍ଗିଲା । ସେ ଅଖି ଫିଟାଇ ଦେଖିଲେ, ଆଗରେ ଭୃଗୁ ଠିଆ ହୋଇଛନ୍ତି । ତାଙ୍କର ଏତେ ଗର୍ବ ଯେ, ସେ ସ୍ଵପ୍ନାର ସୃଷ୍ଟିକର୍ତ୍ତା ପିତାମହ ବ୍ରହ୍ମାଙ୍କ ଗୋଡ଼ ତଳେ ପଡ଼ିଲେ ନାହିଁ, ଏପରି କି ମୁଣ୍ଡ ବୁଆଟି ନିମନ୍ତ୍ରାର ବି କଲେ ନାହିଁ । ଏହି ଅନ୍ୟାୟ ଅଚରଣ ଦେଖି ବ୍ରହ୍ମା ଖୁବ୍ ରାଗିଗଲେ । ସେ ପାଟି କରି କହିଲେ, “ତୋର ଅଭଦ୍ରତା ଅସହ୍ୟ । ମାନ୍ୟଲୋକକୁ ଯେ

ସମ୍ମାନ ଦେଖାଇବାକୁ ହୁଏ, ତାହା ତୁ ଶିଶି ନାହୁଁ । ଏ ବୁଦ୍ଧ-
ଲେକରେ ତୋର ସ୍ଥାନ ନାହିଁ । ଶୀଘ୍ର ଏଠାରୁ ଚାଲିଯାଅ ।”

ଏହା ଶୁଣି ଭୁବୁ ବହୁତ କାକୁଡ଼ ମିନତି କରି ନିଜ ଦୋଷ
ପାଇଁ କ୍ଷମା ମାଗିଲେ । ତାହାପରେ ବ୍ରହ୍ମାଙ୍କୁ ସମୁଦ୍ଧ କରି ସେଠାରୁ
ଫେରି ଆସିଲେ ।

ସେ ଯାଇ କୈଳାସ କନ୍ଦରରେ ଶିବଙ୍କ ପାଖରେ ପହଞ୍ଚିଲେ ।
ଶିବ ସେତେବେଳେ ପାଦତଳ ସହୃଦ ଝୁସି ଗପରେ ତନ୍ମୟ
ଥିଲେ । ଭୁବୁ ଆଗରେ ଠିଆ ହୋଇ ଥରେ ଦୁଇ ଥର ଡାକ
ଦେଲେ । ଶିବ ନ ଶୁଣିବାରୁ ସେ ଟିକିଏ ପାଟି କରି କହିଲେ, “ମୁଁ
ବହୁତ ବେଳୁ ଅସି ଠିଆ ହୋଇଛି । ଆପଣଙ୍କୁ ଡାକୁଛି, ଆପଣ
ଶୁଣୁନାହାନ୍ତି କାହିଁକି ?”

ଭୁବୁଙ୍କ ଗର୍ଜନ ଶୁଣି ଶିବଙ୍କ ମୁଣ୍ଡକୁ ରାଗ ଚଢ଼ିଗଲା । ସେ
ହିଣ୍ଟା ଧରି ତାଙ୍କୁ ମାରି ଗୋଡ଼ାଇଲେ । ପାଟି କରି କହିଲେ,
“ତୁ ମୋ ପୁରକୁ ଅସି ମୋତେ ପୁଣି ଭର୍ତ୍ସନା କରୁଛୁ ? ଜାଣି
ନାହୁଁ ମୁଁ କିଏ ? ଭକ୍ତ କଲେ ମୁହୂର୍ତ୍ତକ ମଧ୍ୟରେ ଏ ସମଗ୍ର ବିଶ୍ଵ
ଧ୍ଵଂସ କରିଦେବି ।”

ଭୁବୁ ଶିବଙ୍କ ରାଗ ଦେଖି ଡରିଗଲେ । ସେ ତାଙ୍କ
ଗୋଡ଼ ତଳେ ପଡ଼ି ବହୁତ ପ୍ରକାର ସ୍ତବ ସୁତ କଲେ । ଶିବ ତ
ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟୋପ—ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ତାଙ୍କ ହୋଧ ଶାନ୍ତ ପଡ଼ିଗଲା ।

ଭୁବୁ ସେଠାରୁ ବିଦାୟ ଘେନି ବିଷ୍ଣୁଲେକକୁ ଗଲେ ।
ସେଠାରେ ସେ ଦେଖିଲେ, ବିଷ୍ଣୁ ଅନନ୍ତ ସାପ ଉପରେ ନିଘୋଡ଼
ନିଦରେ ଶୋଇଅଛନ୍ତି । ଲକ୍ଷ୍ମୀ ପାଦ ତଳେ ବସି ପାଦ ମଞ୍ଜାକୁ
ଅଛନ୍ତି । ମୁଣ୍ଡ ପାଖରେ ସରସ୍ଵତୀ ବସି ବାଣୀ ବଜାଉଛନ୍ତି ।

ଭଗ୍ନ ଯାଇ ବିଷ୍ଣୁଙ୍କୁ ଡାକିଲେ । ନିଷୋଡ଼ ନିଦ ଭ—
 ସେ ଡାକରେ ନିଦ ଭାଙ୍ଗିଲା ନାହିଁ । ଭଗ୍ନ ପୁଣି ବଡ଼ ପାଟିରେ
 ଡାକିଲେ, ଚର୍ଚ୍ଚନ ଚର୍ଚ୍ଚନ କଲେ; ତଥାପି ବିଷ୍ଣୁ ଉଠିଲେ ନାହିଁ ।
 ଭଗ୍ନଙ୍କ ଧନରେ ରାଗ ହେଲା । ସେ ତମତମ ହୋଇ ଶ୍ଵାସ
 ଡାକ ବାମ ପାଦରେ ବିଷ୍ଣୁଙ୍କ ଗୁଡ଼ରେ ଗୋଟାଏ ଶବ୍ଦ ଗୋଇଁ
 ବସାଇ ଦେଲେ । ବହୁ ପଡ଼ିଲା ଭଲ ଶବ୍ଦ ହେଲା ।

ସେଇ ଗୋଇଁ ମାଡ଼ରେ ବିଷ୍ଣୁଙ୍କ ନିଦ ଭାଙ୍ଗିଗଲା । ସେ
 ଧଡ଼ପଡ଼ ହୋଇ ଉଠି ବସିଲେ । ଦେଖିଲେ ଅଗରେ ଭଗ୍ନ ଉଠି
 ଯିଅ, ଭଗ୍ନଙ୍କ ପାଦ ଡାକ ଗୁଡ଼ ଉପରେ ।

ବିଷ୍ଣୁ ବଡ଼ ବ୍ୟସ୍ତ ହୋଇ ଉଠିଲେ । ସେ ଭଗ୍ନଙ୍କ ପାଦ
 ଧରି ଅଗ ଦୁଇ ହାତରେ ଆଉଁସି ଦେଲେ । ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ
 ସରସ୍ଵତୀଙ୍କ ହାତରେ ଚନ୍ଦନ ମଗାଇ ପାଦରେ ବୋଳିଦେଲେ ।

ଭଗୁ ଏହା ଦେଖି କାବା ! କହିଲେ “ଏ କଅଣ ? ଅପଣ ମୋ ପାଦସେବା କାହିଁକି କରୁଛନ୍ତି ? ମୁଁ ଅପଣଙ୍କ ଛତରେ ଗୋରଠା ମାରଲି—ସେଥିପାଇଁ ଅପଣ ମୋତେ ମାଡ଼ ଦିଅନ୍ତେ କିମ୍ବା ଅନ୍ତତଃ ଗାଳି ଦିଅନ୍ତେ । ତା ନ କରି ଓଲଟି ମୋର ପାଦ ମଞ୍ଚାକୁ ଅଛନ୍ତି ।”

ବିଷ୍ଣୁ ଅତି ବିନୟରେ କହିଲେ, “ମହର୍ଷେ ! ମୋ ଦୋଷ କ୍ଷମା କର । ମୁଁ ମୋର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ନ କରି ଶୋଇ ପଡ଼ିଥିଲି । ତୁମେ ଅସି ଗୋରଠା ମାର ମୋତେ ଉଠାଇ ଦେଲ । ମୋ ଛତ ତ ବଳ୍ଲ ପରି ଟାଣ । ତୁମ କୋମଳ ପାଦକୁ ନିଶ୍ଚୟ କଷ୍ଟ ହୋଇଥିବ । ସେହି କଷ୍ଟ ଦୂର କରିବା ଲାଗି ମୁଁ ପାଦ ଅର୍ଘ୍ୟ ଦେଉଛି, ଦୟନ ବୋଲୁଛି ।”

କିଛି ସମୟ ପରେ ଭଗୁ ସେଠାରୁ ବିଦାୟ ହୋଇ ଅସିଲେ । ଇନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ସଭାରେ ଘୋଷଣା କଲେ, “କହିବା ଲେକ ବଡ଼ ଦୁର୍ଦ୍ଦେ, ସହିବା ଲେକ ହିଁ ବଡ଼ । ସେହି ଦୃଷ୍ଟିରୁ ବିଷ୍ଣୁ ସବୁଠାରୁ ବଡ଼ । ସବୁ କ୍ଷେତ୍ରରେ ତାଙ୍କର ବୟନା ପ୍ରଥମେ ଗାଇବାକୁ ହେବ ।”

ସାହେବ ଓ ମହାମାଗନ୍ଧି

୧୯୧୮ ମସିହାର କଥା । ଅମ ଦେଶ ଭାରତବର୍ଷ ସେତେବେଳେ ସ୍ୱାଧୀନ ହୋଇ ନ ଥାଏ । ଇଂରେଜମାନେ ଏ ଦେଶ ଶାସନ କରୁଥାଆନ୍ତି । ସେମାନେ ଗୋରା, ଫୁଣି ରାଜା ଜାତିର ଲୋକ । ସେମାନଙ୍କ ମନରେ ଗର୍ବ ବହୁତ ବେଶି ।

ଅମ ଦେଶର ଲୋକଙ୍କୁ ମୁଖ୍ୟ “କାଲ ଅଦମୀ” କହି ବୁଣା କରନ୍ତି, ନିଜର ପୋଷା କୁକୁରଠାରୁ ବା ସ୍ଥାନ ମନେ କରନ୍ତି ।

କଲିକତା ସହରରେ ଟ୍ରାମଗାଡ଼ିରେ ଅନେକ ଲୋକ ବସି ଯାଉଥାନ୍ତି । ଧନୀ ଗରିବ, ଶିକ୍ଷିତ ଅଶିକ୍ଷିତ, ବୁଢ଼ା ପିଲା । କେହି କାହାକୁ ଚିହ୍ନି ନାହିଁ କି ଜାଣନ୍ତି ନାହିଁ । ଟ୍ରାମଗାଡ଼ି ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ ଠିଆ ହୁଏ । କେତେକ ଲୋକ ସେଥିରୁ ଓହ୍ଲାଇ ଯାଆନ୍ତି, ପୁଣି କେତେକ ନୂଆ ଲୋକ ଚଢ଼ନ୍ତି ।

ଟ୍ରାମ ଗୋଟିଏ ସ୍ଥାନରେ ଠିଆହେଲା । ଜଣେ ପୁରୀ ଲୋକ ଗାଡ଼ିରେ ଉଠିଲେ । ତାଙ୍କ ପିତା ଲୁଗାଶୁଣ୍ଠି ଅତି ସାନ, ଅଣ୍ଟୁଯାଏ ପଡ଼ିଥାଏ । ପାଦରେ ଅତି ପୁରୁଣା ଚପଲ ହଲେ । ଦେହରେ ଶଣିଏ ମୋଟ କନାର ଜାମା ଓ ତା ଉପରେ ଗୁଦର । ଟ୍ରାମ ଗାଡ଼ିରେ ଉଠି ସେ ଗୋଟିଏ ସ୍ଥାନରେ ବସି ପଡ଼ିଲେ ।

ତାଙ୍କ ଆଡ଼କୁ କେହି ଗୁହଁଲେ ନାହିଁ । ଯେ ବା-ଗୁହଁଲେ ସେ ମନରେ ଭାବିଲେ, କେଉଁ ମଫସଲର ଗରିବ ଅଶିକ୍ଷିତ ଲୋକଟିଏ; ଅଜିକାଲିର ବେଶ ପୋଷାକ, ରଙ୍ଗ ଢଙ୍ଗ କିଛି ଜାଣେ ନାହିଁ ।

କେତେକ ସମୟ ପରେ ଆଉ ଗୋଟିଏ ସ୍ଥାନରେ ଜଣେ ସାହେବ ସେ ଗାଡ଼ି ଭିତରକୁ ଆସିଲେ । ଗାଡ଼ିରେ ଗୁଡ଼ାଏ ‘କାଲ ଅଦମୀ’ଙ୍କୁ ଦେଖି ତାଙ୍କ ମନ ଖରାପ ହୋଇଗଲା । ମନେ ମନେ ବିରକ୍ତ ହେଲେ; ମାତ୍ର କିଛି କହିପାରିଲେ ନାହିଁ । ସେ ଦେଖିଲେ ନୂଆ ଅସିଥିବା ମଫସଲ ଲୋକ ଆଗରେ ଗୋଟିଏ ସ୍ଥାନ ଖାଲି ଅଛି । ସେଇଠାରେ ସାହେବ ବସି ପଡ଼ିଲେ । ଅରମ୍ଭରେ ବସିବା ଲାଗି ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ନିଜର ଧୂଳିମାଟି ବୋଲା ଜୋତା ସହ ପାଦ ଦୁଇଟିକୁ ସେ ପୁରୀ ଲୋକଟିର ଜଘା ଉପରେ ଥୋଇଦେଲେ ।

ଏପରି କରିବା ନିତାନ୍ତ ଅନ୍ୟାୟ, ଅସଙ୍ଗତ । ତଥାପି ସାହେବଙ୍କ ମନରେ ଏତେ ଗର୍ବ ଯେ, ସେ ନ୍ୟାୟ ଅନ୍ୟାୟ କ'ଣ ତାହା ବିଚାର କଲେ ନାହିଁ । କାରଣ ସେ ଗୋରୁ ରାଜା ଜାତିର ଲୋକ ।

ମଫସଲ ଯାହାଙ୍କୁ ବଡ଼ ଅଭ୍ୟୁତ୍ଥ ଲାଗିଲା । ସେ ଧୀର ସ୍ଵରରେ କହିଲେ, “ଅପଣଙ୍କ ପାଦ ଦୁଇଟି ଉଠାଇ ନିଅନ୍ତୁ ।”

ସାହେବ ସେ କଥା ମୋଟେ ଶୁଣିଲେ ନାହିଁ । ‘କାଲି ଅର୍ଘ୍ୟ’ କଥା ଶୁଣିବେ ବା କାହିଁକି ? ଅରାମରେ ବସି ଖବର-କାଗଜ ପଢ଼ିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ସେଉଁମାନେ ସେ ଗାଡ଼ରେ ବସିଥିଲେ, ସେମାନେ ଏହା ଦେଖି ମନେ ମନେ ସାହେବ ଉପରେ ବଡ଼ ରାଗିଗଲେ । ମାତ୍ର ଗୋରୁ ଲୋକ, ତାଙ୍କୁ ପାଟି ଫିଟାଇବାକୁ କାହାର ସାହସ ହେଲା ନାହିଁ । ପୁଣି ଯେତେବେଳେ ଗୋଟାଏ ସ୍ଵର୍ଣ୍ଣ ମଫସଲ ଲୋକ ଉପରେ ସାହେବ ଗୋଡ଼ ରଖିଛି, ସେମାନେ କାହିଁକି ବା କ'ଣ କହିବାକୁ ଯିବେ ? ସାହେବ ଲୋକଙ୍କ ଶବ୍ଦ ହେଲେ ବହୁତ ବିପଦ ।

ମଫସଲ ଲୋକଟି ଦେଖିଲେ, କଥାରେ କିଛି ହେବ ନାହିଁ । ସେ ନିଜ ପାଦ ଦୁଇଟି ଉଠାଇ ସାହେବଙ୍କ କୋଳ ଉପରେ ରଖିଦେଲେ ।

ଯାହାମାନେ ଏଥିରେ ମନେ ମନେ ଟିକିଏ ଖୁସି ହେଲେ ।

‘କାଲି ଅର୍ଘ୍ୟ’ର ଏ ବହୁପ ଦେଖି ସାହେବଙ୍କ ଚକ୍ର ଗରମ ହୋଇଗଲା । ସେ ସେହି ମଫସଲ ଲୋକଙ୍କ ଗାଳରେ ଠାରୁ କି ଗୋଟାଏ ଚଟକଣା ବସାଇ ଦେଲେ ।

ତ୍ରାମରେ ବସିଥିବା ଲୋକେ ଅଜ୍ଞ ସହ୍ୟ କରିପାରିଲେ ନାହିଁ । ଜଣେ ନିରାହ ମଫସଲ ଲୋକକୁ ମାଡ଼ ଦେବାରୁ ସମସ୍ତେ ନିଜ ନିଜ ସ୍ଥାନ ଛାଡ଼ି ସାହେବ ପାଖକୁ ଉଠି ଆସିଲେ । ସମସ୍ତଙ୍କ ମୁହଁରେ ଏକ କଥା । ସାହେବଙ୍କୁ ମାରି ମାରି ତଳକୁ ଫିଙ୍ଗି ଦିଅ । ଅକାରଣରେ ସେ ତ୍ରାମର ଜଣେ ଯାତ୍ରୀକୁ କାହିଁକି ମାଡ଼ଦେଲା ?

ସବୁ ଲୋକ ଏକଜୁଟ ହୋଇ ଯିବାରୁ ସାହେବଙ୍କ ତେଜ କମିଗଲା । ସେ ଭୟରେ ଥରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଲୋକମାନେ ଆସି ତାଙ୍କ ଦେହରେ ହାତ ଦେବାକୁ ଉଦ୍ୟତ । ବିଶୁଦ୍ଧ କ'ରେଜା ଭାଷାରେ ସେହି ମଫସଲ ଲୋକଟି ସମସ୍ତଙ୍କ ମୁହଁକୁ ଚାହିଁ ଅତି ନମ୍ରଭାବରେ କହିଲେ, “ସାହେବ ଅନ୍ୟାୟ କଲେ ବୋଲି ଆପଣମାନେ ଅନ୍ୟାୟ କରିବାକୁ ଯାଉଛନ୍ତି କାହିଁକି ? ବାଟରେ ଯାଉ ଯାଉ ଯଦି ଆମକୁ ଗୋଟାଏ କୁକୁର କାମୁଡ଼ିଦିଏ, ତେବେ ଆମେ କ'ଣ କୁକୁରକୁ କାମୁଡ଼ିବା ?”

ମଫସଲ ଲୋକଟିର ଏ ସୁନ୍ଦର କଥା ଶୁଣି ସମସ୍ତେ ଦବିଗଲେ । ସେମାନେ ଯାହାକୁ ସ୍ୱର୍ଗ ବୋଲି ଭାବୁଥିଲେ, ସେ ଯେ ଏତେ ବଡ଼ ପଣ୍ଡିତ ଓ ସିଦ୍ଧିତ ବ୍ୟକ୍ତି, ତାହା ଏଇ କଥା ପଦକରୁ ବୁଝିପାରିଲେ । ଏହି ସମୟରେ ଅଜ୍ଞ ଜଣେ ନୂଆ ଯାତ୍ରୀ ସେ ଗାଡ଼ିରେ ଉଠିଲେ । ସେ ଏହି ଲୋକଟିକୁ ଦେଖି ଅତି ଭବ୍ବର ସହିତ ପ୍ରଶ୍ନାମ କଲେ ଏବଂ କହିଲେ, “ଗାନ୍ଧିଜୀ, ଆପଣ କୁଆଡ଼େ ଯାଉଛନ୍ତି ?”

“ଗାନ୍ଧିଜୀ” ଏହି ଶବ୍ଦଟି ଶୁଣି ତ୍ରାମଗାଡ଼ିର ସମସ୍ତ ଯାତ୍ରୀ ତମକି ଉଠିଲେ । ସାହେବ ତ ଯାଇ ତାଙ୍କ ହାତ ଦୁଇଟି ଧରିପକାଇ ବଡ଼ ଅଦ୍ଭୁତସ୍ୱ ହୋଇ କହିଲେ, “ମୁଁ ବଡ଼ ଅନ୍ୟାୟ କରିଛି, ମୋ

ଦୋଷ କ୍ଷମା କରନ୍ତୁ । ମୁଁ ଅଳ୍ପ ଅପଣକ ଅଗରେ ପ୍ରତିଜ୍ଞା କରୁଛି,
ଅଜ କୌଣସି ଲୋକକୁ ଏଭଳି ଘୃଣା କରବି ନାହିଁ ।”

ଗାନ୍ଧିଜୀ ବହୁତ ଦିନ ଅଫିକାରେ ରହିଲା ପରେ ସେହି
ସମୟରେ ଭାରତକୁ ଫେରିଆନ୍ତି । ସେ ଅଫିକାରେ ଥିବା
ଭାରତୀୟଙ୍କ ସୁଖ ସୁବିଧା ପାଇଁ ଅନେକ କର ସୁଧୁରାବ୍ୟାପୀ
ନାମ କରୁଥାଆନ୍ତି । ଶବ୍ଦକାରକରେ ପ୍ରାୟ ପ୍ରତି ଦିନ ତାଙ୍କ କଥା
ପ୍ରକାଶ ପାଉଥାଏ । ଲୋକେ ତାହା ପଢ଼ି ଗାନ୍ଧିଜୀଙ୍କୁ ଜଣେ ବଡ଼
ବୀର ଓ ମହାପୁରୁଷ ବୋଲି ଧରି ନେଉଥାଆନ୍ତି; ମାତ୍ର ତାଙ୍କୁ କେହି

ଦେଖି ନ ଥାନ୍ତି କି ଚିହ୍ନି ନ ଥାନ୍ତି । ସେହି ଧ୍ରୁମଗାଡ଼ରେ ଗାନ୍ଧିଜୀଙ୍କୁ
ଓ ତାଙ୍କ କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ ଦେଖି ଯାହାମାନେ ମୁଗ୍ଧ ହୋଇଗଲେ ।

ଜନି ବନ୍ଧୁ

ଜନି ଜଣି ସାଙ୍ଗ; ଏକା ବୟସର, ବଳ ପରାକ୍ରମ ବି ସମାନ ।
ଏକାଠି ପିଲାଦିନୁ ଗୋଟିଏ ପରିସ୍ଥିତିରେ ବଢ଼ି ଅସିଛନ୍ତି ।
ମନେକର ସେମାନଙ୍କ ନାମ ମଧୁ, ସାଧୁ ଓ ରାଧୁ । ଜନିହେଁ ବଡ଼
ହେଲେ । ଘରର ଅବସ୍ଥା ଭଲ ହୁହେଁ, ଚଳିବେ କିପରି ? ଖାଇବେ
କିଅଣି ? ତେଣୁ ଏକାଠି ଗୁକ୍ତିର ଖୋଜି ବାହାରିଲେ ।

ଜନି ଜଣିଯାକଙ୍କ ଭ୍ରାତ୍ୟ ଭଲ । ସହରରେ ପହଞ୍ଚିବା ସଙ୍ଗେ
ସଙ୍ଗେ ଜଣେ ଧନୀ ମହାଜନଙ୍କ ଘରେ ଗୁକ୍ତିର ମିଳିଗଲି, ପୁଣି
ଏକାଠି, ଏକା ଭଲ ଗୁକ୍ତିର । ଜନି ଜଣିଯାକଙ୍କ ମନ ଭାରି ଖୁସି ।

ମହାଜନ ଗହରେ ବସିଥିଲେ । ମଧୁ, ସାଧୁ ଓ ରାଧୁ ଏକ
ସମୟରେ ଯାଇ ତାଙ୍କ ପାଖରେ ପହଞ୍ଚିଲେ । କହିଲେ, “ଗୁଣିଲୁ,
ଅପଣଙ୍କର ଜନି ଜଣି ଗୁମାସ୍ତା ଦରକାର, ଅମକୁ ରଖନ୍ତୁ ।”

ସେମାନଙ୍କ ଯୋଗ୍ୟତା ବୁଝି ସାରି ମହାଜନ ପଚାରିଲେ,
“ତୁମେ କେତେ ଟଙ୍କା ଲେଖାଏଁ ଦରମା ନେବ ?”

ଜନି ଜଣିଯାକ କହି ଉଠିଲେ, “ଅପଣ ଯାହା ଉପଯୁକ୍ତ
ବିବେଚନା କରିବେ ।”

ଏ କଥାରେ ମହାଜନ ଖୁସି ହୋଇଗଲେ । କହିଲେ, “ହଉ
ରୁହ; ଦୁଇ ଗୁର ଦିନ ପରେ ତୁମ ଦରମା ଠିକ ହୋଇଯିବ ।”

ଦୁଇ ଗୁରୁ ଦିନ ଗଲା । ମହାଜନ ସେମାନଙ୍କ କାମ ଦେଖିଲେ । ତାହାପରେ ତିନିଜ୍ଞ ପାଖକୁ ଡାକି କହିଲେ, “ମଧୁ ମାସକୁ କୋଡ଼ଏ ଟଙ୍କା ପାଇବ, ସାଧୁ ପାଇବ ତିରିଶ ଟଙ୍କା, ଅଉ ଗଧୁର ଦରମା ମାସକୁ ଗୁଲିଶ ଟଙ୍କା ।”

ଏହା ଶୁଣି ତିନି ବନ୍ଧୁ କାବା । ଏକା ଗୁଜର, ପୁଣି ତିନିଜ୍ଞର ଯୋଗ୍ୟତା ସମାନ । ଏଥିରେ ଦରମା ଏପରି ପ୍ରଭେଦ ହାରରେ ହେଲା କାର୍ଯ୍ୟକ ?

ମଧୁ ଓ ସାଧୁଙ୍କ ମୁହଁ ବେଶୀ ଫିକା ପଡ଼ିଗଲା । ନୂଆ ଗୁଜର, ଅଉ କହିବେ ବା କଅଣ ? ମନରେ ଦୁଃଖ କରି ରହିଲେ ।

ସେମାନେ କିଛି ନ କହିଲେ ମଧ୍ୟ ମହାଜନ ସେମାନଙ୍କ ମନ କଥା ଗୁଝିପାରିଲେ ।

କିଛି ଦିନ ପରେ ମହାଜନ ସେମାନଙ୍କୁ ପାଖକୁ ଡାକାଇଲେ । ଏକାଠି ଠିଆ କରି କହିଲେ, “ମୋର ମଫସଲରେ ବିଭିନ୍ନ ମୌଜାରେ ଚନ୍ଦ୍ର ଧାନ ଜମି ଅଛି । ଗୁଣ୍ଠିମାନେ ତାହା ଭାଗରେ

ସ୍ବପ୍ନ କରନ୍ତି । ତୁମ୍ଭେମାନେ ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ସ୍ଥାନକୁ ଯାଅ, ଧାନ କଟାଇଦେଇ ଅସିବ । ଶୀଘ୍ର କାମ ସାରି ଫେରିବ ।”

ତାଙ୍କ ବରଦ ମୁଜାବବ ମଧୁ ହରିପୁରକୁ ଗଲ । ସାଧୁ ଜଗନ୍ନାଥ ପୁର ଓ ସାଧୁ ପଦପଡ଼ା ମୌଜାକୁ ଗଲେ ।

ମାସକ ପରେ ତନି ଗୁମାସ୍ତାଯାକ କାମ ସାରି ଫେରି ଅସିଲେ ।

ମହାଜନ ସେମାନଙ୍କୁ ଏକସମୟରେ ପାଖକୁ ଡକାଇଲେ । ପ୍ରଥମେ ମଧୁକୁ ପଚାରିଲେ, “ଧାନ କଟାଇ ସାରିଛ ?”

ମଧୁ ଉତ୍ତର ଦେଲା, “ହଁ” ।

“ସେ ଧାନକୁ କଅଣ କଲ ?” ମହାଜନ ପୁଣି ପ୍ରଶ୍ନ କଲେ ।

“ଖଲାରେ ଧାନହଳା ଗଦା ମଡ଼ାହୋଇ ରହିଛି ।” ମଧୁର ଉତ୍ତର ।

ମହାଜନ କହିଲେ, “ବର୍ଷା ଅସି ଗଲାଣି, ହଳା ପଦାରେ ରଖିଦେଇ ଅସିଲ, ତାହା ଖରାପ ହୋଇଯିବ ନାହିଁ ? ତାକୁ ଅମଳ ନ କରାଇ କାହିଁକି ?”

ମଧୁ ଧୀର ଭାବରେ କହିଲା, “ଅପଣ ତ କେବଳ ଧାନ ଚିଲିଛୁ କଟାଇ ଅଣିବାକୁ କହିଥିଲେ । ଅମଳ କରାଇବା କଥା କହିଥିଲେ, ମୁଁ ତାହା କଣ କରାଇ ଦେଇ ନ ଥାନ୍ତି ।”

ତାହା ପରେ ମହାଜନ ସାଧୁକୁ ଗୁଡ଼ି ପଚାରିଲେ, “ତୁମେ କଅଣ କରଛ ?”

ସାଧୁଜବାବ ଦେଲା, “ମୁଁ ଧାନ କଟାଇ ଦେଲି । ବର୍ଷା ଅସିବାର ଦେଖି ତାକୁ ଅମଳ କରାଇ ଦେଇଛି । ଖମାର ଘରେ କ୍ରିୟାପଦରେ ସବୁ ଧାନ ରଖି ଦେଇ ଅସିଛି ।”

ମହାଜନ ପୁଣି ପଚାରିଲେ, “ମୋଟ କେତେ କୁଇଣ୍ଟାଲ ଧାନ ହେଲା ।”

ସାଧୁ କହିଲା, “ମୁଁ ତ ମପାଇ ନାହିଁ ।”

ମହାଜନଙ୍କ ମୁହଁ ଅପ୍ରସନ୍ନ ଦେଖାଗଲା । ସେ କହିଲେ, “ଧାନ ମାପିଲ ନାହିଁ; ଅମଳ କରି ଜମାଇ ଦେଇ ଅସିଲ । ସେଥିରୁ ଯଦି କେହି ଗୋରୁର ନିଅନ୍ତି ବା ଖମାର ଜରୁଆଲ ବରବାଦ୍ କରିଦିଅନ୍ତି, ତେବେ ଧରଣିର କିପରି ? ଗୃହୀମାନଙ୍କୁ ତ ତାଙ୍କ ଭାଗ ଦେଲ ନାହିଁ, ସେ ଚଳିବେ କେମିତି ? ଅଭାବ ପଡ଼ିଲେ ବାଧ୍ୟ ହୋଇ ଖମାରରୁ ଧାନ ଗୋରୁର ନେବେ ।”

ଶେଷରେ ସାଧୁକୁ ପଚାରିଲେ, “ତୁମେ କଅଣ କରିଛ ?”

• ସାଧୁ କହିଲା, “ମୁଁ ଧାନ କଟାଇଲି । ପାଗ ମେଘୁଆ ହେବାର ଦେଖି ତାହା ଅମଳ କରିଦେଲି । ଗୃହୀମାନଙ୍କ ଆଗରେ ତାହା ମପାଇ ଦେଖିଲି, ସବୁମୋଟ ପାଞ୍ଚ କୁଇଣ୍ଟାଲ ଧାନ ହେଲା । ଗୃହୀମାନଙ୍କ ପାଖରେ ଥିବା କାଗଜପତ୍ର ପରୀକ୍ଷା କରି ସୁଦ୍ଧା ପ୍ରଥା ଅନୁସାରେ ସେମାନଙ୍କୁ ଅଧେ ଦେଇଦେଲି । ବାକି ଅଧକ ଦୁଇ ଜଣ ମୁଖିଆ ଗୃହୀଙ୍କ ମାରମ୍ମତ୍ ରଖି ତାଙ୍କଠାରୁ ରସିଦ୍ ଲେଖାଇ ଅଣିଲି ।”

“ଖମାରରେ ରଖାଇଲ ନାହିଁ କାହିଁକି ?”—ମହାଜନ ପଚାରିଲେ ।

“ଖମାରରେ ରଖିଲେ ଗୋରୁ ହେବାର ଅଶଙ୍କା ରହିଛି, ମୁଷା ବି ଖାଇ ଯାଇପାରନ୍ତି । ଧାନ ଜଗିବା ପାଇଁ ସେଠାରେ ଲୋକ ରଖିବାକୁ ପଡ଼ନ୍ତା; ତା ପାଇଁ ଅଧିକା ଖର୍ଚ୍ଚ ହୁଅନ୍ତା—ଏହି ସବୁ କଥା ବିଚାର ମୁଁ ଗୃହୀଙ୍କ ମାରମ୍ମତ୍ ଦେଇ ଦେଲି । ସେମାନେ

ଲେଖି ଦେଇଛନ୍ତି, ଯେଉଁ ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ଅମେ ଗୁରୁବା, ସେହି ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ସେମାନେ ତାହା ଦେଇଦେବେ । ଦେଇ ନ ପାରିଲେ ଅସନ୍ନା ବର୍ଷକୁ ସେଥିପାଇଁ ସୁଧ ଦେବେ ।”

ସାଧୁ କଥା ଶେଷ ହେବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ମହାଜନ ମଧୁ ଓ ସାଧୁ ମୁହଁକୁ ଗୁରୁଲେ । ସେମାନଙ୍କୁ କହିଲେ, “ଯେଉଁ ଦିନ ମୁଁ ତୁମ ଦରମା ଠିକ୍ କରି ଶୁଣାଇ ଦେଲି, ସେଦିନ ତୁମେ ମନେ ମନେ ବିରକ୍ତ ହୋଇଥିଲ । ଏବେ ତୁମ ଭିତରୁ କାହାର କେତେ ଯୋଗ୍ୟତା ବୁଝିପାରୁଛ ତ ? ଏହି ଯୋଗ୍ୟତାର ତାରତମ୍ୟ ହେତୁରୁ ଦରମାହାର ଫରକ ହୋଇଛି ।”

ତନି ସାଙ୍ଗ ନୀରବରେ ସେଠାରୁ ଫେରିଗଲେ ।

ସାମନ୍ତ ଚନ୍ଦ୍ରଶେଖର

ଏବେ ସିନା ଓଡ଼ିଶା ଗୋଟିଏ ସ୍ବତନ୍ତ୍ର ରାଜ୍ୟ ହୋଇଛି, ଅଗେ ଏପରି ନ ଥିଲା । ଅନେକଗୁଡ଼ିଏ ଛୋଟ ଛୋଟ ଗଡ଼ଜାତ ରାଜ୍ୟ ଏଥିରେ ଥିଲା । ଜଣେ ଜଣେ ରାଜା ସେ ରାଜ୍ୟକୁ ଶାସନ କରୁଥିଲେ ।

ଶତ୍ରୁପତି ସେହିପରି ଗୋଟିଏ ଅତି ସାନ ଗଡ଼ଜାତ । ପ୍ରାୟ ଷାଠିଏ ବର୍ଷ ତଳେ ସେଠାରେ ଜଣେ ଅତି ବଡ଼ ପଣ୍ଡିତ ବାସ କରୁଥିଲେ । ତାଙ୍କ ନାମ ଚନ୍ଦ୍ରଶେଖର ସିଂହ ସାମନ୍ତ । ସେ ଯେପରି ପଣ୍ଡିତ, ସେହିପରି ସାଧୁ, ଦୟାଳୁ ଓ ସରଳ ପ୍ରକୃତିର ଲୋକ ଥିଲେ ।

‘ସିଦ୍ଧାନ୍ତ-ଦର୍ପଣ’ ନାମରେ ସେ ସ୍ୱପ୍ନାଦରେ ଖଣ୍ଡିଏ ବହି ଲେଖିଥିଲେ । ସେହି ବହି ଲାଗି ସମଗ୍ର ପୃଥିବୀରେ ତାଙ୍କ ନାମ ଖ୍ୟାତ ବଢ଼ିଗଲା । ପ୍ରତିଦିନ ବହୁତ ମାନ୍ୟଗଣ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତି ତାଙ୍କୁ ଦେଖା କରିବାକୁ ଆସିଲେ ।

ଖଣ୍ଡପଡ଼ାର ରାଜବଂଶରେ ତାଙ୍କର ଜନ୍ମ । କିନ୍ତୁ ସେ ରାଜା ହୋଇ ନ ଥିଲେ, ରାଜା ହୋଇଥିଲେ ତାଙ୍କ ପୁତୁରା ।

ସେହି ରାଜାଙ୍କ ମନରେ ଦୁଃଖ ଯେ, ତାଙ୍କୁ କେହି ପଚାରୁ ନାହାନ୍ତି । ଅଥଚ ଚନ୍ଦ୍ରଶେଖରଙ୍କୁ ସମସ୍ତେ ଅଦର କରୁଛନ୍ତି, ପୂଜା କରୁଛନ୍ତି । ସେ ରାଜ୍ୟର ରାଜା, ହଜାର ହଜାର ଲୋକଙ୍କ ଉପରେ ମଉଡ଼ମଣି । ତାଙ୍କର ଧନସମ୍ପତ୍ତି ପୁର ରହିଛି । ତେଣୁ ସେ ବଡ଼, ତାଙ୍କର ମାନମର୍ଯ୍ୟାଦା, ଖାତର ସବୁଠାରୁ ବେଶି । ସେ ଥାଉଁ-ଥାଉଁ ତାଙ୍କର ରାଜ୍ୟର ଗୋଟିଏ ଦରିଦ୍ର ଲୋକର ଏତେ ଅଦର ।

ଏହିପରି ଭାବି ସେ ହିଂସାରେ ପୋଡ଼ଜଳି ଯାଆନ୍ତି । ତାଙ୍କୁ ବି ଗୁଡ଼ିଏ ପାଖଲୋକେ କୁଟିଥାନ୍ତି ସେମିତି ।

ସମସ୍ତଙ୍କୁ ପାଖରେ ବସାଇ ରାଜା ପଚାରନ୍ତି, “ଏ ରାଜ୍ୟରେ କିଏ ବଡ଼ ?”

“ହଜୁର, ଶ୍ରୀ ଛମ୍ପୁ ଥାଉଁ ଥାଉଁ କିଏ ପୁଣି ବଡ଼ ହେବ ?”
—ପାଖଲୋକେ ଉତ୍ତର ଦିଅନ୍ତି ।

ପୁଣି ରାଜା ପଚାରନ୍ତି, “ଆମ ବକା ଚନ୍ଦ୍ରଶେଖରକୁ ଲୋକେ ଏତେ ପୂଜା କରୁଛନ୍ତି କାହିଁକି ?”

ପାଖଲୋକେ କହି ଉଠନ୍ତି—“ଲୋକଗୁଡ଼ାକ ମୂର୍ଖ; କିଛି ଜାଣନ୍ତି ନାହିଁ ।”

ରାଜାଙ୍କ ମନ ଖୁସି ହୁଏ । ସେ ହସି ହସି କହନ୍ତି,
“ସତକଥା, ମୁର୍ଖ ଲୋକେ ମୁର୍ଖକୁ ଅଦର କରନ୍ତି । ସେମାନେ
ମୋ ମହତ୍ତ୍ୱ ବୁଝିବେ କୁଅଛୁ ?”

ଇଂରେଜ ସରକାର ଚନ୍ଦ୍ରଶେଖରଙ୍କ ପାଣ୍ଡିତ୍ୟ ଦେଖି ତାଙ୍କୁ
ଉପାଧି ଦେଲେ ‘ମହାମହୋପାଧ୍ୟାୟ’ ।

କଟକ ସହରରେ ଦରବାର ବସିବ । ଓଡ଼ିଶାର ଶାସକ
କମିଶନର ନିଜେ ଏ ଉପାଧି ଓ କେତେକ ଉପହାର ଚନ୍ଦ୍ରଶେଖରଙ୍କ
ହାତକୁ ବଢ଼ାଇ ଦେବେ, ତାଙ୍କୁ ଅଦର କରିବେ । ସମଗ୍ର ଦେଶରେ
ତାଙ୍କର ଖ୍ୟାତି ଅଦ୍ଭୁତ ବେଶି ବଢ଼ିଯିବ ।

ଏଥୁରେ ରାଜାଙ୍କ ମନ କି ଥିଲା ହୁଏ ? ହଠାତ୍ ସେ
ଅଦ୍ଭୁତ ବେଶି ଜଳିଉଠିଲେ । ଅଦେଶ ଜାରିକଲେ, “ଚନ୍ଦ୍ରଶେଖର
ମୋ ରାଜ୍ୟର ପ୍ରଜା । ସେ ମୋ ଅନୁମତି ବିନା କଟକ ଯାଇ
ପାରିବ ନାହିଁ । ଏ ରାଜ୍ୟ ଛାଡ଼ି କୁଅଡ଼େ ଗଲେ ଦଣ୍ଡ ଦିଅଯିବ ।”

ଏହି ଅଦେଶ ମାନି ଚନ୍ଦ୍ରଶେଖର କଟକ ଯିବେ ନାହିଁ
ବୋଲି ଠିକ୍ କଲେ ।

କମିଶନର ଏ କଥା ଶୁଣିଲେ । ସେ ଖୁବ୍ ରାଗିଗଲେ ।
ଅଦେଶ ଦେଲେ, “ରାଜାଟାକୁ ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ ଚିରଫ କରି ଅଣ ।
ତାକୁ ଏରାଜ୍ୟରୁ ତଡ଼ି ଦିଅଯିବ ।”

ଏହା ଶୁଣି ରାଜା ଭୟରେ ଥରହର । ସାମନ୍ତ ଚନ୍ଦ୍ରଶେଖରଙ୍କୁ
ବହୁ ନେହେରୁ ହୋଇ ସେ କଟକ ପଠାଇ ଦେଲେ ।

ଦରବାର ବସିବା ପରଦିନ ଚନ୍ଦ୍ରଶେଖର ଆସି କଟକରେ
ପହଞ୍ଚିଲେ । ସେ ଶୁଣିଲେ, ରାଜାଙ୍କୁ ଚିରଫ କରି ଅଣିବା ପାଇଁ
ପଞ୍ଜି ରଲେଣି । ସେ ଅତି ବିଶ୍ରାମ ନେବେ କଅଣ ? ଗୋଟିଏ
ଘୋଡ଼ାଗାଡ଼ିରେ ବସି କମିଶନର ସାହେବଙ୍କ କୋଠକୁ ଗଲେ ।

ସାହେବଙ୍କୁ ଦେଖା କରି କହିଲେ, “ସାହେବ, ମୁଁ ଶୁଣୁଛି, ମୋ ପୁତ୍ରର ଶତ୍ରୁପକାର ରାଜାଙ୍କୁ ଚିରଫ କରିବାକୁ କୁଅଡ଼େ ଲୋକ ପଠାଇଛ ?”

ସାହେବ ଉତ୍ତର ଦେଲେ, “ହଁ” ।

ଚନ୍ଦ୍ରଶେଖର କହିଲେ, “ମୋତେ ଉପାୟ ଦେବ, ତେଣେ ଅମ ରାଜ୍ୟର ରାଜାଙ୍କୁ ଚିରଫ କରିବ । ଏ ଉପାୟ ଦୁହେଁ ତ ଅପମାନ । ତା ହେଲେ ଏ ଉପାୟ କି ପୁରସ୍କାର ମୋର କିଛି ଲେଡ଼ା ନାହିଁ ।”

ସାହେବ କହିଲେ, “ତୁମର ପାଇଁ ତ ତାଙ୍କୁ ଚିରଫ କରିପାରିବୁ । ତୁମକୁ ସେ ସେ ଅପମାନ ଦେଲେ ।”

“ନା ନା, ସେ ଅମ ରାଜ୍ୟର ରାଜା । ତାଙ୍କୁ ଗିରଫ କଲେ ମୁଁ ଉପାଧି ନେବି ନାହିଁ । ସେ ତ କିଛି ଅପମାନ ଦେଇ ନାହାନ୍ତି । ତାଙ୍କୁ ଗିରଫ କରି ଅପଣ ମୋତେ ଓ ଅମ ରାଜ୍ୟର ଲୋକଙ୍କୁ ବେଶି ଅପମାନ ଦେଉଛନ୍ତି” — ଚନ୍ଦ୍ରଶେଖର ଉତ୍ତର ଦେଲେ ।

ସାହେବ ଏହା ଶୁଣି ମୁହଁରେ ସମୟ ରୂପ ହୋଇଗଲେ । ତାହା ପରେ ନିଜେ ଦେଇଥିବା ଅଦେଶ ରଦ୍ଦ କରିଦେଲେ । ଚନ୍ଦ୍ରଶେଖରଙ୍କୁ ଗୁରୁ ହସି ହସି କହିଲେ, “ତୁମେ ବଡ଼ ମହତ୍ତ୍ୱ, ଉଦାର ବ୍ୟକ୍ତି ।”

ତେଣେ ରାଜା ପାଖଲୋକଙ୍କୁ ପାଖରେ ବସାଇ କହିଲେ, “କମିଶନର ମୋତେ ଗିରଫ କରିବ ବୋଲି ନୋଟିସ ଦେଇଥିଲା; ପୁଣି ତାହା ରଦ୍ଦ କରିଦେଲା ।”

ପାଖଲୋକେ କହି ଉଠିଲେ, “ଅପଣ ରାଜା, ଅପଣ ଘିଡ଼ି; ଅପଣଙ୍କୁ ସେ ଗିରଫ କରିବ କେଉଁ ସାହସରେ ?”

ବଇଜୁ ବାଳିଆ

ଗୋପାଳ ନାୟକ ବଡ଼ ସଙ୍ଗୀତଜ୍ଞ । ସଙ୍ଗୀତ ଶାସ୍ତ୍ରରେ ତାଙ୍କର ଅଗାଧ ପାଣ୍ଡିତ୍ୟ । କଣ୍ଠଟି ମଧ୍ୟ ଅତି ମଧୁର । ସବୁପ୍ରକାର ବାଦ୍ୟଯନ୍ତ୍ର ବଜାଇବାରେ ଅତ୍ୟନ୍ତ କ୍ଷମତା ।

କ୍ରମେ ତାଙ୍କ ଗୁଣ ଗୁରୁଆଡ଼େ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇଗଲା । ହଜାର ହଜାର ବାଳକ ବାଳିକା ଅସି ତାଙ୍କଠାରୁ ସଙ୍ଗୀତ ଶିକ୍ଷା କଲେ । ରାଜା ମହାରାଜା ତାଙ୍କ ସଙ୍ଗୀତ ଶୁଣି ମୁଗ୍ଧ ହେଲେ ଓ ତାଙ୍କୁ କେତେ ପ୍ରକାର ଉପାଧି ଦେଲେ ‘ସଙ୍ଗୀତ ବିଶାରଦ, ସଙ୍ଗୀତ ସମ୍ରାଟ’ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ସ୍ଥାନରୁ ହାର, କୁଣ୍ଡଳ,

ପାଟଯୋଡ଼ ଓ ଅପର୍ଯ୍ୟାପ୍ତ ଧନରତ୍ନ ତାଙ୍କୁ ମିଳିଲା । ସମସ୍ତେ ଜାଣିଲେ, ଗୋପାଳଙ୍କ ଭଳି ସଙ୍ଗୀତଜ୍ଞ ଏ ଦୁନିଆରେ ଅତ୍ୟନ୍ତ କେହି ନାହାନ୍ତି । ତାଙ୍କର ସାଧନା ଅସୁବ୍ୟସ୍ତ; ସଙ୍ଗୀତ ବିଷୟରେ ସେ ସମସ୍ତଙ୍କର ଗୁରୁ ।

ଧନ, ମାନ, ଖ୍ୟାତିରେ ସେ ଦେଶଭିତରେ ଅଦ୍ବିତୀୟ ହୋଇ ଉଠିଲେ । ଗର୍ବରେ ତାଙ୍କ ପାଦ ଉଲେ ଲାଗିଲା ନାହିଁ । ଏତେ ଯାହାର ଯଶ, ପିଲାଠାରୁ ବୁଢ଼ାଯାଏ, ଦରିଦ୍ରଠାରୁ ରାଜା ମହାରାଜା ଯାଏ ସମସ୍ତଙ୍କ ମୁହଁରେ ଯାହାର ପ୍ରଶଂସା; ତା ମନରେ ଗର୍ବ ବା ନ ହେବ କିପରି ?

ମାତ୍ର ଏ ଗର୍ବରେ ଟିକିଏ ଅସ୍ତି ଲାଗିଲା । ପରେ ଶୁଣାଗଲା, ବଣମଧ୍ୟରେ ବରଜୁ ନାମରେ ଗୋଟିଏ ପାଗଳ ରହିଛନ୍ତି, ତାଙ୍କର ସଙ୍ଗୀତ-ଶ୍ରୀ ମନୁଷ୍ୟ କଥା ଦୁରେ ଥାଉ, ବଣର ପଶୁ ବି ମୋହିତ ହୋଇଯାଆନ୍ତି ।

ସମସ୍ତେ କହନ୍ତି ବରଜୁ ପାଗଳ । ସେ ସହର ଭିତରେ ଲୋକଗହଳରେ ରହନ୍ତି ନାହିଁ । ତାଙ୍କର କୋଠାବାଡ଼ି କି ଧନ ସମ୍ପତ୍ତି ନାହିଁ । ପାଖରେ ଦାସ ଦାସୀ କେହି ନ ଥାନ୍ତି । ଏକାକୀ ବଣରେ ଗୋଟିଏ କୁଡ଼ିଆ ଭିତରେ ତାଙ୍କର ରାତିଦିନ କଟିଯାଏ । ବଣରେ ବାଘ, ଭୁଲ୍ଲ, ହରିଣ, ମୃଗ ତାଙ୍କର ସାଥୀ । ସେ ରାଜା-ମାନଙ୍କ ପାଖକୁ ଯାଇ ସଙ୍ଗୀତ ଗାଇ ଉପାୟ କି ସନନ୍ଦ ପାଇବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରନ୍ତି ନାହିଁ । ଏଭଳି ଲୋକଙ୍କୁ ପାଗଳ କୁହା ନ ଯାଇ ଅତ୍ୟନ୍ତ କଣ କୁହାଯିବ ? ଯେତେ ଗୁଣୀ ଦୁଅନ୍ତୁ ପଛକେ, ‘ପାଗଳ’ ନିଶ୍ଚୟ । ତେଣୁ ଯେ ତାଙ୍କୁ ଜାଣନ୍ତି, ସେ ଡାକନ୍ତି ‘ବରଜୁ ପାଗଳ’ ବା ‘ବରଜୁ ବାଘ’ ।

ଗୋପାଳଙ୍କ କାନରେ ଏ କଥା ପଡ଼ିଲା । ସେ ହସି ଉଠାଇ ଦେଲେ । ପାଗଳଟାଏ, ସେ ପୁଣି ହେବ ସଙ୍ଗୀତଜ୍ଞ ? ତଥାପି ଲୋକେ ଯେତେବେଳେ କହୁଛନ୍ତି, ଥରେ ତା ପାଖକୁ ଯାଇ ପରୀକ୍ଷା କରି ନେବାକୁ ହେବ । ସଙ୍ଗୀତଶାସ୍ତ୍ରରେ ତାକୁ ଥରେ ହରାଇ ଦେଲେ ମୋ ଖ୍ୟାତି ଅଦୂର ବେଶି ବଢ଼ିଯିବ । ମୋ ଭଳି ସଙ୍ଗୀତଶାସ୍ତ୍ରରେ ଯେ ବଡ଼ ପଣ୍ଡିତ, ତା ନିକଟରେ ହାରିବାକୁ ତାକୁ କେତେ ସମୟ ବା ଲାଗିବ ?

ମନକଥା ମନରେ ଥାଏ ।

ଗୋପାଳ ଥରେ କୌଣସି କାରଣରୁ ଅନ୍ୟ ଦେଶକୁ ଯାଉଥିଲେ । ବାଟରେ ଜଙ୍ଗଲ ଭିତରେ ଦେଖିଲେ ଗୋଟିଏ ଛୋଟ ପାହାଡ଼ିଆ ନଦୀକୂଳରେ ପକ୍ଷକୁଡ଼ିଆଟିଏ । ତା ଭିତରେ ଜଣେ ବୃଦ୍ଧ ଲୋକ ନିଶ୍ଚିନ୍ତ ମନରେ ବସି ଅଛନ୍ତି । ମୁହଁଟି ହସ ହସ । କୁଡ଼ିଆ ଭିତରେ ଗୋଟିଏ ମାନ୍ଦ ବାଣୀ । ଅଉ କିଛି ହେଲେ ଦ୍ରବ୍ୟ କେଉଁଠାରେ ନାହିଁ ।

ଗୋପାଳ ବୃଦ୍ଧଙ୍କୁ ଦେଖି ଠିଆ ହୋଇଗଲେ । ପଚାରିଲେ, “ଅପଣଙ୍କ ପରିଚୟ ପାଇପାରିବି କି ?”

ବୃଦ୍ଧ ଉପରକୁ ମୁହଁ ଟେକି ଗୁହଁଲେ; ଅଖି ଦୁଇଟିରେ ହସର ଝଲକ ଖେଳିଗଲା । ନମ୍ର କଣ୍ଠରେ ଉତ୍ତର ଦେଲେ, “ମୋର ପରିଚୟ ? ମୋର ପରିଚୟ ଦେବାକୁ କିଛି ହେଲେ ନାହିଁ । ଯଦି ନାମ ଜାଣିବାକୁ ଚାହାନ୍ତି; ତେବେ କହିବି, ମୋ ନାମ ବରଜ । ଲୋକେ ମୋତେ ବରଜ ବାଉଆ ବୋଲି ଡାକନ୍ତି ।”

“ଅପଣ ତା ହେଲେ ବରଜ ? ଅପଣଙ୍କ ପାଖରେ ହିଁ ତ ମୋର କାମ ଥିଲା ।”—ଗୋପାଳ ଚମକିଲା ପରି କହି ଉଠିଲେ ।

“ମୁଁ ଶୁଣୁଛି, ଅପଣ ବଡ଼ ସଙ୍ଗୀତଜ୍ଞ । ମୁଁ ମଧ୍ୟ ଜଣେ ସଙ୍ଗୀତଜ୍ଞ । କେତେକ ମନ୍ଦପ୍ରକୃତର ଲୋକ ମୋ ଯଶଶ୍ୟାତରେ ଭର୍ଷା ବହୁ ପ୍ରଶ୍ନର କରୁଛନ୍ତି ଯେ, ଅପଣ ମୋ ଅପେକ୍ଷା ବଡ଼ ସଙ୍ଗୀତଜ୍ଞ । ଅଜ୍ଞ ଏହିଠାରେ ପରୀକ୍ଷା କରାଯିବ । ସଙ୍ଗୀତରେ ମୁଁ ଅପଣଙ୍କୁ ହରାଇ ଦେଇପାରିଲେ, ମୋ ଯଶର ଟେକ ସୁଦ୍ଧାପରି ରହିବ; ସେହି ଲୋକଙ୍କ ମୁହଁରେ କାଳି ଲାଗିଯିବ ।

ବରଜ୍ଜ ଧୀର ନମ୍ର ସ୍ଵରରେ କହିଲେ, “ମୋ ସାଙ୍ଗରେ ପ୍ରତିଯୋଗିତା ? ମୁଁ ଯେ ସଙ୍ଗୀତଶାସ୍ତ୍ରର କିଛି ହେଲେ ଜାଣେ ନାହିଁ । କେବଳ ପଶୁଣ ବର୍ଷ ହେଲା ଏଇଠାରେ ବସି ସାଧନା କରୁଛି ମାତ୍ର । ପିଞ୍ଜିଲିର କରବାକୁ ଅତି ଯେ କେତୋଟି ପଶୁଣ ବର୍ଷକଟିବ, ତା ତ କେବଳ ଭଗବାନ ଜାଣନ୍ତି । ଅପଣଙ୍କ ନାମ, ଶ୍ୟାତ ମୁଁ ଶୁଣିଛି । ଅପଣଙ୍କ ସହିତ ମୁଁ ବା କେଉଁ ଗୁଣରେ ସରି ? ପ୍ରତିଯୋଗିତା ହେବା ଅଗରୁ ମୁଁ ପରାଜୟ ସ୍ଵୀକାର କରୁଛି । ଅପଣ ବିଜେଲା, ଅପଣ ସଙ୍ଗୀତସମ୍ରାଟ ।”

ଗୋପାଳ ଏଥୁରେ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହେଲେ ନାହିଁ । ସେ ରହସ୍ୟ କରି କହିଲେ, “ମୁଁ ସଙ୍ଗୀତଜ୍ଞ, ସଙ୍ଗୀତଜ୍ଞମାନେ ଗୀତ ବୋଲିବା ଅଗରୁ ଅତି ବିନୟଭାବ ଦେଖାଇ ଥାଆନ୍ତି—ତା ମୋତେ ଜଣା ଅଛି । ଅପଣ ସେହିପରି ବିନୟ ପ୍ରକାଶ କରି ଏ କଥା କହୁଛନ୍ତି । ମୁଁ କଦାପି ଛାଡ଼ିବି ନାହିଁ । ମୁଁ ଗୋଟିଏ ସଙ୍ଗୀତ ଗାଇବି, ଅପଣ ବି ଗୋଟିଏ ସଙ୍ଗୀତ ଗାଇବେ । ଯାହାର ଗାନ ଭଲ୍ଲୁ ହେବ, ସେ ହେବ ବିଜୟୀ । ଅମର ସଙ୍ଗୀତ ପ୍ରତିଯୋଗିତା ନ ହେବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମୁଁ ଏ ସ୍ଥାନ ଛାଡ଼ି ଯିବି ନାହିଁ ।”

ବରଜୁ କହିଲେ, “ଅପଣ ଅଜି ବାଟ ଚାଲି ଚାଲି ଅସି ପଥଶ୍ରାନ୍ତ ହୋଇ ପଡ଼ିଛନ୍ତି । ମୋର ଏ କୁଟୀରରେ ବିଶ୍ରାମ ନିଅନ୍ତୁ । ଅଜି ଅପଣ ମୋର ଅତିଥି । ଯଦି ଅପଣଙ୍କର ଏକାନ୍ତ ଇଚ୍ଛା; ତେବେ ଆସନ୍ତା କାଲି ସଙ୍ଗୀତ ପ୍ରଦର୍ଶନିତା କରିବା ।”

ଗୋପାଳ ଏଥିରେ ରାଜି ହେଲେ । ବରଜୁ ବଣିଭିତରୁ ନାନା ପ୍ରକାର ଫଳମୂଳ ଫଗୁଡ଼ୁ କରି ଆଣି ତାଙ୍କୁ ଦେଲେ । ଗୋପାଳ ତାହା ଖାଇ ସେହିଠାରେ ଗାଡ଼ ନିଦରେ ଶୋଇ ପଡ଼ିଲେ ।

ବୋଧହୁଏ ରାତି ପାହାନ୍ତା ହେବ । କପୁରୀ ବାସନାର ମହକରେ ଗୋପାଳଙ୍କ ନିଦ ଉଠାଉ ଭାଙ୍ଗିଗଲା । ସେ ବିଛଣାରୁ ଉଠି ବସିଲେ । ଅଳ୍ପ ଦୂରରୁ ନିଦାକୁଳରୁ ତୋଡ଼ି ଗଗର ସୁନ୍ଦର ସ୍ଵରଲହରୀ ଭାସି ଆସୁଥିବାର ସେ ଚୁଟି ପାରିଲେ । ସେହି ଦିଗରେ ଚାଲିଲେ ।

ଯାଇ ଦେଖିଲେ, ବୃଦ୍ଧ ବରଜୁ ଏକଧାନରେ ବସି ସଙ୍ଗୀତ ଗାଉଛନ୍ତି । କୋଳରେ ତାଙ୍କର ବାଣାଟିଏ, ସେଥିରେ ଏପରି

ଭାବରେ ତାଙ୍କ ଟିପ ଗତ କରୁଛି ଯେ, ତୋଡ଼ା ରାଗର ମୂର୍ଚ୍ଛନାରେ ବନଭୂମି ଭରି ଯାଉଛି । ଗୁଡ଼ିଏ କପୁରାମୃଗ, ହରିଣ ପ୍ରଭୃତି ବଣ୍ୟ-ପଶୁ ତାଙ୍କ ଗୁରୁପାଖରେ ଘେରି ଠିଆ ହୋଇଛନ୍ତି । ସତେ ଯେପରି ସେମାନେ ସଙ୍ଗୀତ ଶୁଣି ପଥରମୁର୍ତ୍ତି ପାଲଟି ଯାଇଛନ୍ତି ।

ଗୋପାଳ ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ପାଦ ପକାଇ ଯାଇ ଅଳ୍ପ ଦୂରରେ ପହଞ୍ଚିଲେ । ତାଙ୍କର ଉପସ୍ଥିତ ବୁଝିପାର ମୃଗ, ହରିଣ, ସବୁ ଦୂରକୁ ଘୁଞ୍ଚିଗଲେ । ସଙ୍ଗୀତର ମୂର୍ଚ୍ଛନା ଚାଲିଗଲା ।

ବରଜୁ ମୁହଁ ଟେକି ପଛକୁ ଚାହିଁଲେ । ଗୋପାଳଙ୍କୁ ଦେଖି କହିଲେ, “ମୋର ସାଧନା ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପୁଣ୍ୟାଙ୍ଗ ହୋଇନାହିଁ; ସେଇଥିପାଇଁ ଏହି ବଣ୍ୟପଶୁଗୁଡ଼ିକ ଏକାବେଳକେ ପାଖକୁ ଆସୁ ନାହାନ୍ତି, କିଛି ଦୂରରେ ଠିଆ ହୋଇ ରହିଛନ୍ତି । ଆପଣ ମୋଠାରୁ ଚେର ବଡ଼, ଆପଣ ଦିଗ୍‌ବିଜୟୀ, ସଙ୍ଗୀତଶାସ୍ତ୍ରରେ ସିଦ୍ଧିଲାଭ କରି ଅଛନ୍ତି । ଦୟା କର ଗୋଟିଏ ସଙ୍ଗୀତ ଗାନ କରନ୍ତୁ—ଏ ପଶୁଗୁଡ଼ିକ ନିଶ୍ଚୟ ପାଖକୁ ଚାଲି ଆସିବେ ।”

ଗୋପାଳ ନାୟକଙ୍କ ଦେହ ଅଚଳ, ଗୋଡ଼ହାତ ଫିରି, ଆଖିର ପଲକ ପଡ଼ୁ ନ ଥାଏ । ସେ ଅନ୍ଧକାରମୟ ଅରଣ୍ୟକୁ ଚାହିଁ ଠିଆ ହୋଇଥାନ୍ତି । ତାଙ୍କୁ ଜଣାଯାଉଥାଏ, ଅସଂଖ୍ୟ ମୃଗ ହରିଣ ତାଙ୍କ ଆଡ଼କୁ ପଛ କରି ସତେ ଯେପରି ତାଙ୍କୁ ବ୍ୟଙ୍ଗ କରି ଚାଲି ଯାଉଛନ୍ତି ।

ମୁହୂର୍ତ୍ତକ ପରେ ତାଙ୍କର ଧ୍ୟାନ ଭାଙ୍ଗିଗଲା । ସେ ବରଜୁଙ୍କ ଗୋଡ଼ତଳେ ବସି ପଡ଼ିଲେ । ତାଙ୍କର ପାଦ ଦୁଇଟିରେ ନିଜର ମୁଣ୍ଡ ରଖି ଅତି ବିନୟର ସହିତ କହିଲେ, “ଆଜିଠାରୁ ଆପଣଙ୍କ ପାଦ ତଳେ ମୋର ସଙ୍ଗୀତଶିକ୍ଷା ଆରମ୍ଭ ହେଉ । ଏହି ଦୟା ମୋତେ କରନ୍ତୁ—ଏତିକି ମାତ୍ର ମୋର ନିବେଦନ ।”

ରାଜ୍ୟପାଳ ଓ ଗୃହଦେବ

ସ୍ବାଧୀନ ଭାରତରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ରାଜ୍ୟର ରାଜ୍ୟପାଳ ସେ ରାଜ୍ୟର ସର୍ବୋଚ୍ଚ କର୍ତ୍ତା । ସଭା ସମ୍ମିଳନୀ, ଉତ୍ସବ ଇତ୍ୟାଦିରେ ତାଙ୍କର ସ୍ଥାନ ସମସ୍ତଙ୍କ ଅଗରେ । ସମ୍ବର୍ଦ୍ଧନା କରିବାକୁ ହେଲେ ଯେତେ ଗୁଣୀ, ମାନ୍ୟ ବା ପଣ୍ଡିତ ଲୋକ ଥାଆନ୍ତୁ ନା କାର୍ଯ୍ୟକ, ରାଜ୍ୟପାଳଙ୍କୁ ସବୁପ୍ରଥମେ ସମ୍ବର୍ଦ୍ଧନା କରିଯିବ—ଏହାହିଁ ହେଉଛି ନିୟମ ।

ପଣ୍ଡିତ ବଙ୍ଗର ରାଜଭବନ । ସ୍ବର୍ଗୀୟ ଗୁରୁଦେବ କୁମାର ମୁଖୋପାଧ୍ୟାୟ ରାଜ୍ୟପାଳ । ଜାନ୍ତୁଯାଉ ୨୭ ଭାରତରେ ଭାରତର ସାଧାରଣତନ୍ତ୍ର ଦିବସ ଉତ୍ସବ ପାଳିତ ହେଉଥାଏ । ମୁଖ୍ୟ ମନ୍ତ୍ରୀ ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ମନ୍ତ୍ରୀମାନେ, ବଡ଼ ବଡ଼ ନେତା, ପଣ୍ଡିତ ଓ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ବ୍ୟକ୍ତି ନିମନ୍ତ୍ରିତ ହୋଇ ସେଥିରେ ଯୋଗ ଦେଇଥାନ୍ତି । ରାଜ୍ୟପାଳ ମଝିରେ ବସି ସମସ୍ତଙ୍କ ସମ୍ମୁଖ ଅଲୋଚନା କରୁଥାନ୍ତି ।

ହଠାତ୍ ରାଜ୍ୟପାଳ ନିଜ ଅସନରୁ ଉଠି ଠିଆ ହୋଇଗଲେ । ସଭାଗୃହର ଦ୍ବାରମୁହଁ ପାଖକୁ ଗୁଲି ଆସି ଜଣେ ବୃଦ୍ଧଙ୍କୁ ପ୍ରଣାମ କଲେ । ଅତି ଆଦରରେ ତାଙ୍କୁ ପାଲେଟି ନେଇ ନିଜ ପାଖରେ ଅସନରେ ବସାଇଲେ । ଏହା ମନ୍ତ୍ରୀ ଓ ନେତାମାନଙ୍କୁ ସ୍ବଗତର ବୋଧ ହେଲା ନାହିଁ । ସେମାନେ ପରସ୍ପର ମୁହଁ ଗୁହଁଗୁହଁ ହେଲେ । ସମସ୍ତଙ୍କ ମନର ଭାବ—ରାଜଭବନରେ ଏ କି ଅନିୟମ । ରାଜ୍ୟପାଳଙ୍କୁ ସମସ୍ତେ ସମ୍ବର୍ଦ୍ଧନା କରିବାର କଥା । ଅଜ୍ଞ ଏ ଉତ୍ସବରେ ସମସ୍ତଙ୍କ ଅଗରେ ରାଜ୍ୟପାଳ ନିଜେ ଉଠି ଅନ୍ୟକୁ ସମ୍ବର୍ଦ୍ଧନା କରିବେ—ଏହା ତ ଠିକ୍ ନୁହେଁ ।

ମାତ୍ର ପ୍ରକାଶ୍ୟରେ କେନ୍ଦ୍ର କିଛି କହିବାକୁ ସାହସ କଲେ ନାହିଁ ।

ସକ୍ଷ ପରେ ପ୍ରଦର୍ଶନୀ ମଣ୍ଡପକୁ ଯିବାର କଥା । ଦେହରକ୍ଷୀ ଅସି ସଲମ ପକାର ଗୋଟିଏ ପାଖରେ ଠିଆ ହେଲେ । ରାଜ୍ୟପାଳ ପ୍ରଶ୍ନକଲେ, “କଥା କଅଣ ?” ଦେହରକ୍ଷୀ ବିନୟର ସହିତ କହିଲେ, “ସମୟ ହୋଇଗଲା । ପ୍ରଦର୍ଶନୀମଣ୍ଡପକୁ ଯିବାକୁ ହେବ ।”

ରାଜ୍ୟପାଳ ବୁଦ୍ଧ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଚାହିଁ ଅତି ନମ୍ର ଭାବରେ କହିଲେ, “ଗୁଲୁଗୁ, ପ୍ରଦର୍ଶନୀମଣ୍ଡପ ବୁଲି ଦେଖି ଆସିବା ।”

ବୁଦ୍ଧ ଉଠିଲେ, ତାଙ୍କ ପଛେ ପଛେ ରାଜ୍ୟପାଳ । ରାଜଭବନର ନିୟମ ଅନୁସାରେ ଆଗରେ ରକ୍ଷୀମାନେ ଚାଲିଥାନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କ ମଝିରେ ସମସ୍ତଙ୍କ ଆଗରେ ରାଜ୍ୟପାଳ ଯିବା ନିୟମ । କିନ୍ତୁ ଏଠାରେ ସେ ନିୟମର ବ୍ୟତିକ୍ରମ ଦେଖାଗଲା । ରକ୍ଷୀଙ୍କ ଗହଣରେ ବୁଦ୍ଧ ଜଣକ, ତାଙ୍କ ପଛେ ପଛେ ରାଜ୍ୟପାଳ । ଆଗକୁ ଯିବାକୁ ସେ ଆଦୌ ରାଜ୍ୟ ନୁହନ୍ତି ।

ପଛରେ ମନ୍ତ୍ରୀ, ନେତା ଓ ବିଶିଷ୍ଟ ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ଚାଲିଥାନ୍ତି । ସମସ୍ତେ ବ୍ୟସ୍ତ ହୋଇ ଉଠିଲେଣି, ଏଠାରେ ନିୟମ ଭଙ୍ଗ ହେଉଛି । ରାଜ୍ୟପାଳ ନିୟମରକ୍ଷକ । ସେ ନିଜେ ଯଦି ତାହା ଅମାନ୍ୟ କରିବେ, ତେବେ ସବୁ କାର୍ଯ୍ୟରେ ବିଶୃଙ୍ଖଳା ଦେଖା ଦେବ । ଏ ଭୁଲ ରାଜ୍ୟପାଳଙ୍କୁ ଚେତାଇ ଦେବାକୁ ହେବ ।

ମାତ୍ର ଏ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବ କିଏ ? ରାଜ୍ୟପାଳଙ୍କ ନିକଟକୁ ଯାଇ ଏ କଥା କହିବାକୁ ସାହସ କାହାର ?

ଶେଷକୁ ଦେହରକ୍ଷା ଆଗେଇ ଗଲେ । ରାଜ୍ୟପାଳଙ୍କ ପାଖରେ ପହଞ୍ଚି ଯଥାବିଧି ପ୍ରମାଣ କଲେ । ରାଜ୍ୟପାଳ ତାକୁ ଗୃହି ପ୍ରଶ୍ନ କଲେ, “କିଛି କହିବାର ଅଛି ?”

ଦେହରକ୍ଷୀ ଯଥାର୍ଥ ମାନ୍ୟତାର ସହଜ ଉତ୍ତର ଦେଲେ, “ଆଜ୍ଞା, ରାଜଭବନର ନିୟମ ହେଉଛି…… ।”

ତାଙ୍କ କଥା ସେତିକିରେ ରହିଗଲା । ରାଜ୍ୟପାଳ ସଫଳତାରେ ସହଜ ତାକୁ କହିଲେ, “ନିୟମ ମାନି ମାନି ମୁଁ ବ୍ୟତ୍ୟସ୍ତ ହୋଇ ପଡ଼ିଲିଣି ।”

ଦେହରକ୍ଷୀ ଏତିକିରେ ଚୁପ୍‌ହୋଇ ଫେରି ଆସିଲେ । ତଥାପି ମନ୍ତ୍ରୀ ଓ ନେତାମାନଙ୍କୁ ଏହା ଅସହ୍ୟ ବୋଧ ହେଲା । ରାଜ୍ୟପାଳଙ୍କର ଜଣେ ଅତି ସ୍ନେହ ପରିଚିତ ନେତା ସାହସ ବାନ୍ଧି ଆଗକୁ ଚାଲିଗଲେ । ରାଜ୍ୟପାଳଙ୍କୁ ପ୍ରଶାମ କରି କହିଲେ, “ମୋର ଗୋଟାଏ ପାର୍ଥନା ଅଛି ।”

“ତୁମର ପ୍ରାର୍ଥନା ?”—ରାଜ୍ୟପାଳ ହସି ହସି ଉତ୍ତର ଦେଲେ । “ମୋ ପାଖରେ ପୁଣି ତୁମର ପ୍ରାର୍ଥନା କଅଣ ?”

“ଆଜ୍ଞା, ସ୍ବାଧୀନ ଭାରତର ସମ୍ବିଧାନ ଅନୁସାରେ ରାଜ୍ୟପାଳ ହିଁ ରାଜ୍ୟର ସର୍ବଶ୍ରେଷ୍ଠ ବ୍ୟକ୍ତି । ଏ ସବୁ ଦରବାର କାର୍ଯ୍ୟରେ ସେ ଆଗେ ଆଗେ ଚାଲିବା ନିୟମ । ଅପଣ ଟିକିଏ ଆଗକୁ ଚାଲି ଯାଆନ୍ତୁ ।” ନେତା ଅନୁରୋଧ କଲେ ।

ରାଜ୍ୟପାଳ ଜିଭ କାମୁଡ଼ି ପକାଇଲେ । ଧୀର ସ୍ଵରରେ ଆଗକୁ ନ ଶୁଭିଲ ପରି କହିଲେ, “ଅପଣ ଜାଣନ୍ତି, ସେ ମୋର ଗୁରୁଦେବ । କଲେଜରେ ସେ ମୋର ଅଧ୍ୟାପକ ଥିଲେ । ମୁଁ ତାଙ୍କ ଆଗକୁ ଯିବି ? ଯଦି ତୁମର ରାଜଭବନ ନିୟମରେ ବ୍ୟତ୍ୟସ୍ତ

ଗଢ଼ୁଛି, ତେବେ ବରଂ ମୁଁ ରାଜ୍ୟପାଳ ପଦ ଛାଡ଼ି ଦେଉଛି, ମାତ୍ର ଗୁରୁଦେବଙ୍କ ଅଗକୁ ଯାଇ ତାଙ୍କର ଅବମାନନା କରିପାରିବି ନାହିଁ ।”

ଅଗରେ ଗୁଲ୍‌ଥବା ଚୂଳକୁ ଏ କଥାର କିଛି ଅଂଶ ଗୋପନରେ ଶୁଣିଗଲା । ସେ ପଛକୁ ଚାହିଁ ସ୍ନେହବୋଲା କଣ୍ଠରେ ପଚାରିଲେ, “କି ହୋଇଲା, କଅଣ ହେଲା କି ?”

ରାଜ୍ୟପାଳ ଦ୍ଵାରେନ୍ଦ୍ର କୁମାର ବିନୟର ସହିତ ଉତ୍ତର ଦେଲେ, “ନା ସାର୍, କିଛି ହୋଇ ନାହିଁ । ଅପଣ ଯେ ମୋର ଗୁରୁଦେବ, ସେହି କଥାହିଁ ମୁଁ ମୋର ବନ୍ଧୁମାନଙ୍କୁ କହୁଥିଲି ।”

ଛାତ୍ରଗଣଙ୍କର ଗର୍ବ ଅନୁଭବ କରି ଚୂଳ ଅଭିଭୂତ ହୋଇପଡ଼ିଲେ ।

ଚୂଳଙ୍କ ସହିତ କଥାବାର୍ତ୍ତା ହୋଇସାରି ରାଜ୍ୟପାଳ ବନ୍ଧୁଙ୍କୁ ଚାହିଁଲେ । ମାତ୍ର ନେତା ଓ ରାଜ୍ୟପାଳଙ୍କ ବନ୍ଧୁ କେତେବେଳେ ଯେ ଲକ୍ଷ୍ମୀରେ ତଳକୁ ମୁହଁ ପୋତି ପଛକୁ ଚାହିଁ ଯାଇଛନ୍ତି, ତାହା ଅତି ସେ ଜାଣିପାରି ନ ଥିଲେ ।

✓ ହରିଦାସ ଓ ହରିବାବୁ

ମଥୁରା ଗୋଟିଏ ବଡ଼ ଗ୍ରାମ । ସେଥିରେ ବହୁତ ଲୋକ ବାସ କରନ୍ତି । ମାତ୍ର ସେମାନଙ୍କ ଭିତରେ କେବଳ ଦୁଇ ଜଣଙ୍କ ନାମତାକ ଅତି ବେଶି । ଜଣେ ହରିବାବୁ ଓ ଅନ୍ୟ ଜଣକ ହରିଦାସ ।

ହରିବାରୁ ଧନୀ ଲୋକ; ଜମିଦାର ଓ ମହାଜନ ।
କେବଳ ମଥୁରା ହୁଏ; ଅଖପାଖ ଗ୍ରାମର ଲୋକେ ବି ତାଙ୍କ
ଦୁଆରକୁ ଟଙ୍କା ପଇସା କରଜ ନେବାକୁ ଆସନ୍ତି । ସେ ଖୁବ୍
ଦାତା ମଧ୍ୟ । ଟଙ୍କା ଦେଇ ଗ୍ରାମର ଦେବତା ମନ୍ଦିର କରା
ଦେଇଛନ୍ତି; ପିଲାଙ୍କ ପଢ଼ିବା ଲାଗି ସ୍କୁଲ ବସାଇଛନ୍ତି । ପ୍ରତିବର୍ଷ
ଯାହା, ମେଳା, ମହୋତ୍ସବ କରି ବହୁତ ଲୋକଙ୍କୁ ଖାଇବାକୁ
ଦିଅନ୍ତି । ଲୋକମାନେ ସବୁ ସମୟରେ ତାଙ୍କର ପ୍ରଶଂସା କରୁଥାନ୍ତି ।

ହରିଦାସ ଗାଁ ମୁଣ୍ଡରେ ଗୋଟିଏ ଛୋଟ କୁଡ଼ିଆ ଘରେ
ରହନ୍ତି । ଘରେ କେବଳ ଦୁଇ ଜଣ—ସେ ଓ ତାଙ୍କ ସ୍ତ୍ରୀ । ମାମୁଁ
ମାରି ଦୁଇ ପ୍ରାଣୀ । ପ୍ରତିଦିନ ପରର ସୁଲଲଗି ଯାହା କିଛି
ରୋଜଗାର କରନ୍ତି, ସେଥିରେ ସୁଖେ ଦୁଃଖେ ସଂସାର ଚଳିଯାଏ ।
ଏଭଳି ଲୋକକୁ ବି ଗ୍ରାମବାସୀ ଆଦର କରନ୍ତି; ତାଙ୍କ ପଛରେ
ଖୁବ୍ ପ୍ରଶଂସା କରନ୍ତି । କହନ୍ତି, “ହରିଦାସ ଭଲ ସାଧୁଲୋକ
ଦୁନିଆରେ କମ୍ ଅଛନ୍ତି ।”

ଦୁଃଖୀ ଭିକାରୀ କେହି କେବେ ହରିଦାସଙ୍କ ଦୁଆରୁ ଫେରି-
ଯାଏ ନାହିଁ । କେହି ଆସି ମୁଠିଏ ଖାଇବାକୁ ମାଗିଲେ, ନିଜ
ପାଇଁ ବଡ଼ା ହୋଇଥିବା ଭାତ ସେ ତାକୁ ଦେଇ ଦିଅନ୍ତି । ତାଙ୍କର
ଗୋଟିଏ ପ୍ରଧାନ ଗୁଣ, ସେ କେବେ ରାଗନ୍ତି ନାହିଁ । ଟିକିଏ ହେଲେ
ବିରକ୍ତ ହେବାର କେହି କେବେ ତାଙ୍କୁ ଦେଖି ନାହିଁ । ଅତି
ବିନୟୀ; ଖୁବ୍ ନମ୍ର ।

ଗ୍ରାମର ଲୋକେ ସେଥିପାଇଁ ହରିଦାସଙ୍କର ଏତେ ପ୍ରଶଂସା
କରନ୍ତି, ତାଙ୍କୁ ସାଧୁ ବୋଲି କହନ୍ତି ।

ଲେକଙ୍କର ଏହି ପ୍ରଶଂସା କଥା ହରିବାରୁଙ୍କ କାନରେ ବାଜିଲା । ତାଙ୍କ ମନରେ ଟିକିଏ ଦୁଃଖ ହେଲା, ହଂସା ବି ହେଲା; ପୁଣି ଲେକଙ୍କ ଉପରେ ରାଗ ହେଲା ।

ସେ ମନରେ ଭାବିଲେ, କେଉଁ ମଣିଷ ମନରେ ବା ହୋଧ ନାହିଁ ? ଚିଡ଼ାଇ ଦେଲେ ଯେତେ ବଡ଼ ସାଧୁ ହେଉ ପଛକେ ସେ ନିଶ୍ଚୟ ରାଗି ଉଠିବ । ହରିଦାସ ବା କି ଛର । ଗାଁ ଲୋକେ ମୋ ମାନ ସମ୍ମାନ ତଳକୁ ପକାଇ ଦେବାପାଇଁ ତାକୁ ମିଛରେ ଏତେ ପ୍ରଶଂସା କରୁଛନ୍ତି ।

ହରିବାରୁ ମନରେ ସିନା ଏତେ କଥା ଭାବୁଥାଆନ୍ତି; କିନ୍ତୁ କାହାକୁ କିଛି କହୁ ନ ଥାନ୍ତି ।

• ଦିନେ ଅନ୍ୟ ଗୋଟିଏ ଗ୍ରାମର ବୁଢ଼ା ବ୍ରାହ୍ମଣ ଜଣେ ଆସି ହରିବାରୁଙ୍କ ପାଖରେ ପହଞ୍ଚିଲେ । ବୃଦ୍ଧ ବଡ଼ ଗରବ । ତାଙ୍କର ଗୋଟିଏ ହିଅ । ଟଙ୍କା ପଇସା ନ ଥିବାରୁ ତାକୁ ବିବାହ ଦେଇପାରୁ ନାହାନ୍ତି । ହରିବାରୁଙ୍କ ନାମଡାକ ଶୁଣି କିଛି ଟଙ୍କା ରଖି ନେବାକୁ ଆସିଛନ୍ତି ।

ହରିବାରୁ ବୃଦ୍ଧ ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କୁ ଦେଖିଲେ । ତାଙ୍କୁ ଆଦର କରି ଘରଭିତରକୁ ଡାକିନେଲେ । କେତେକ କଥାବାର୍ତ୍ତା ପରେ ସେ କାହିଁକି ଆସିଛନ୍ତି ବୋଲି ପଚାରିଲେ ।

ବୃଦ୍ଧ ବଡ଼ କାକୁଡ଼ି ହୋଇ କହିଲେ, “ଟଙ୍କା ନ ଥିବାରୁ ମୁଁ ହିଅଟିକୁ ବିବାହ ଦେଇପାରୁ ନାହିଁ । ବଡ଼ ଚିନ୍ତାରେ ପଡ଼ିଛି । ଅପଣ ଦୁଇ ଶହ ଟଙ୍କା କରଜ ଦେଲେ ମୁଁ ଏ ଚିନ୍ତାରୁ ରକ୍ଷା ପାଇବି । ପରେ ସେ ଟଙ୍କା ଅସଲ ସୁଧ ମିଶାଇ ପରିଶୋଧ କରିଦେବି ।”

ହରିବାରୁ କହିଲେ ଗୋଟିଏ ଉପାୟ ଖୋଜିଲେ । ସେ ଟିକିଏ ଚିନ୍ତା କରି କହିଲେ, “ଅପଣ କରଜ ନେବା ଦରକାର ନାହିଁ କି ଅସଲ ସୁଧ ପରିଶୋଧ କରିବାକୁ ଅପଣଙ୍କୁ ପଡ଼ିବ ନାହିଁ । ଅପଣ ଯଦି ମୋର ଗୋଟିଏ କଥା ରଖିବେ, ତେବେ ମୁଁ ପାଞ୍ଚ ଶହ ଟଙ୍କା ସେହିପରି ଦାନ କରିଦେବି । ଅପଣ ସେଥିରେ ଶୁଦ୍ଧ ଅଡ଼ମ୍ବରରେ ଝିଅକୁ ବିବାହ ଦେବେ ।”

ବୁଦ୍ଧ ଏହା ଶୁଣି ଅଶ୍ରୁଧରି ହୋଇଗଲେ । ସେ ଦୁଇ ଶହ ଟଙ୍କା କରଜ ମାଗୁଥିଲେ; ମାତ୍ର ପାଞ୍ଚ ଶହ ଟଙ୍କା ଦାନ ମିଳିଯିବ । କେଡ଼େ ଭାଗ୍ୟ ଭାଙ୍ଗିଲା ।

ସେ କହିଲେ, “କହନ୍ତୁ କଅଣ କରିବାକୁ ହେବ । ମୁଁ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଅପଣଙ୍କ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ମୁତାବକ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବି ।”

ହରିବାରୁ କହିଲେ, “ଏ ଗ୍ରାମର ଶେଷ ମୁଣ୍ଡରେ ହରି ଦାସ ବୋଲି ଜଣେ ଲୋକ ଅଛି । ଅପଣ ଯଦି ତାକୁ ଥରେ ଭିତରେ ଦେଇପାରିବେ, ତେବେ ମୁଁ ନିଶ୍ଚୟ ଟଙ୍କା ଦେଇଦେବି ।”

“ଛୁର ଏଇ କଥା ତ ! ମୁଁ ବର୍ତ୍ତମାନ ସେଠାକୁ ବାହାରିଲି । ତେବେ ସେ ଯେ ରାତିଲେ, ସେ କଥା ଅପଣ ବିଶ୍ୱାସ କରିବେ କିପରି ?”—ବୁଦ୍ଧ ପଚାରିଲେ ।

ହରିବାରୁ କହିଲେ, “ସେଥିପାଇଁ ଅପଣଙ୍କର ଚିନ୍ତା ନାହିଁ । ଅପଣ କେବଳ ଥରେ ମାତ୍ର ତାକୁ ରଗାଇ ଦିଅନ୍ତୁ ।”

ବୁଢ଼ା ହରିଦାସଙ୍କ ଘରକୁ ବାହାରିଲେ । ହରିବାରୁ ତାଙ୍କ ପଛରେ ଲୁଚି ଲୁଚି ଗଲେ । ସାଙ୍ଗରେ ଦୁଇ ଭନି ଜଣଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ନେଇଥାନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କୁ ଦେଖାଇଦେବେ, ହରିଦାସ ମନରେ ଫୋପି ଅଛି କି ନାହିଁ । ଗାଁ ଲୋକେ ଏହା ଜାଣିଗଲେ ତ ଅତି ହରିଦାସଙ୍କୁ ପ୍ରଶଂସା କରିବେ ନାହିଁ ।

ସେମାନେ ଯାଇ ହରିଦାସଙ୍କ ଘର ପାଖରେ ଲୁଚି ବସି ରହିଲେ ।

ବୁଢ଼ା ବ୍ରାହ୍ମଣ ହରିଦାସଙ୍କ ଘରକୁ ଗଲେ । ଅଚନ୍ଦ୍ରା, ଅଜଣା, ଅଶୁଣା ଜଣେ ଅତିଥିଙ୍କୁ ଦେଖି ହରିଦାସ ଝୁସି ହୋଇଗଲେ । ପଚାରିଲେ, “ଅପଣ କୁଅଡ଼େ ?”

ବୁଢ଼ କହିଲେ, “ମୁଁ ଅଜି ଅପଣଙ୍କ ଘରେ ଖାଇବି ।”

ହରିଦାସ କହିଲେ, “ଅପଣଙ୍କର ଅସୀମ ଦୟା । ମୁଁ ତ ଗରିବ । ଯାହା କିଛି ସାମାନ୍ୟ ରନ୍ଧା ହୋଇଛି, ତା ଅପଣଙ୍କୁ ଖୁଆଇପାରିଲେ ମୁଁ କୁତାର୍ଥ ହେବି ।”

ବୁଢ଼ ତେଲ ଲଗାଇ ଗାଧୋଇବାକୁ ଚାଲିଗଲେ । ହରିଦାସଙ୍କୁ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ମୁତାବକ ତାଙ୍କ ସ୍ତ୍ରୀ ରନ୍ଧାଉଛନ୍ତି କଲେ । ଅତିଥି ଯେପରି ଖାଇ ଖୁସି ହେବେ, ସେଥିପାଇଁ ପାରୁ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବ୍ୟବସ୍ଥା କଲେ ।

ବହୁତ ସମୟ ଗଢ଼ିଗଲା, ବୁଢ଼ ଫେରିଲେ ନାହିଁ । ଅତିଥି ବ୍ରାହ୍ମଣ ନ ଖାଇଲେ ହରିଦାସ ବା କିପରି ଖାଇବେ ? ତେଣୁ ଭୋକ ଉପାସରେ ସେ ବି ବସି ରହିଲେ ।

ଅନେକ ବିଳମ୍ବରେ ସେ ଗାଧୋଇ ସାରି ଫେରିଲେ । ହରିଦାସଙ୍କ ସ୍ତ୍ରୀ ଯନ୍ତ୍ରର ସହୁତ ଭାତ ତରକାରୀ ବାଡ଼ି ଅଣି ତାଙ୍କ ଅଗରେ ରଖିଦେଲେ । ବୁଢ଼ ତାହା ଦେଖି ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଫୋପରେ ଲାଲ ପଡ଼ିଗଲେ । ବଡ଼ ପାଟିରେ ଗର୍ଜନ କରି କହିଲେ, “ମୁର୍ଖ, ଏଇ ଗୁଡ଼ାକ ମୋତେ ଖାଇବାକୁ ଦେଉଛୁ ? ମୁଁ ଏ ସବୁ କିଛି ଖାଇବି ନାହିଁ । ଅଉ କଅଣ ଅଛି ଅଣି ଦେ ।”

ଏହା କହି ସେ ଭାତ ଉରକାଣ ସବୁ ଗୋଇଁଠା ମାରି ତଳକୁ
ଫିଙ୍ଗିଦେଲେ ।

ହରିଦାସଙ୍କ ସ୍ତ୍ରୀ ଏହା ଦେଖି କାବା ହୋଇଗଲେ । ତାଙ୍କ
ଗୋଡ଼ହାତ ଅଭି ଚଳିଲା ନାହିଁ ।

ହରିଦାସ ଅତି ବିନୟର ସହିତ ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କ ହାତ ଧରି
କହିଲେ, “ଅଜ୍ଞାନ ମୋ ଦୋଷ କ୍ଷମା କରନ୍ତୁ । ଅପଣଙ୍କୁ ଖୁସି କରି
ନ ପାରି ମୁଁ ବଡ଼ ଦୁଃଖିତ । ଅଭି କଅଣ ଦରକାର କହନ୍ତୁ, ମୁଁ
ବର୍ତ୍ତମାନ ଅଣି ଖାଇବାକୁ ଦେବି ।”

ବ୍ରାହ୍ମଣ ହରିଦାସଙ୍କ ହାତକୁ ଛୁଟି ଦେଲେ, ଗୋଇଁଠା ମାରି
ତାଙ୍କୁ ପାଖରୁ ଠେଲି ଦେଲେ । କହିଲେ, “ନା, ତୋ ଘରେ
ଅଭି ଖାଇବି ନାହିଁ ।”

ହରିଦାସ ପୁଣି କାକୁଡ଼ି ହୋଇ କହିଲେ, “ଅପଣ ସ୍ବଗନ୍ତୁ
ନାହିଁ । ମୁଁ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଖାଇବା ଦ୍ରବ୍ୟ ଅଣି ଦେବି । କଅଣ
ଦରକାର କହନ୍ତୁ ।”

ବ୍ରାହ୍ମଣ ଅକଥ୍ୟ ଭାଷାରେ ତାଙ୍କୁ ଓ ତାଙ୍କ ସ୍ତ୍ରୀକୁ ଗାଳି ଦେଇ ସେଠାରୁ ଉଠି ପଡ଼ିଲେ । ହରିଦାସ ତାଙ୍କ ପଛେ ପଛେ ଚାଲିଲେ; ଫେରି ଆସି ତାଙ୍କ ଘରେ ଖାଇବା ପାଇଁ ବହୁତ ଅନୁରୋଧ କଲେ ।

ବ୍ରାହ୍ମଣ ତ ସତକୁ ସତ ରାଗି ନ ଥିଲେ, ସେ ମିଛରେ ଅଭିନୟ କରୁଥିଲେ । ଏ ଅଭିନୟ ବା ଅଭି କେତେବେଳେ ରହନ୍ତା ? ଶେଷକୁ ସେ ହରିଦାସଙ୍କ କଥାରେ କାନ୍ଦି ପକାଇଲେ । ତାଙ୍କୁ କୁଣ୍ଡାଳ ଧରି କହିଲେ, “ଭାଇ, ତୁମର କିଛି ଦୋଷ ନାହିଁ । ସବୁ ମୋର କର୍ମ ଦୋଷ । ମୁଁ ତୁମକୁ ରଗାଇବାକୁ ଆସିଥିଲି । ତୁମେ ଟିକିଏ ରାଗି ଯାଇଥିଲେ ମୁଁ ପାଞ୍ଚ ଶହ ଟଙ୍କା ପାଇଥାନ୍ତି, ମୋ ହିଅକୁ ବିବାହ ଦେଇଥାନ୍ତି । ଯେତେ ଯାହା କଲେ ବି ତୁମେ ରାଗିଲ ନାହିଁ ।”

ଏହା ଶୁଣି ହରିଦାସ ସେଠାରେ ମୁଣ୍ଡରେ ହାତ ଦେଇ ବସି ପଡ଼ିଲେ । ବଡ଼ ଦୁଃଖରେ କହିଲେ, “ମୋ ଲାଗି ଅପଣଙ୍କ ହିଅର ବୁଭୁଘର ବନ୍ଦ ହୋଇଗଲା ସିନା । ଏ କଥା ଅପଣ ଆଗରୁ ଟିକିଏ କହିଥିଲେ, ମୁଁ ତ ରାଗି ଯାଇଥାନ୍ତି, ଅପଣ ଟଙ୍କା ପାଇଥାନ୍ତେ । ତା ହେଲା ନାହିଁ । ଏବେ ଅପଣ ପୁଣି ଥରେ ମୋତେ ଗାଳି ଦିଅନ୍ତୁ—ମୁଁ ରାଗିବି ।”

ହରିଦାସୁ ସେହି ସମୟରେ ଆସି ସେ ଦୁର୍ଦ୍ଦିନ ଆଗରେ ଠିଆ ହୋଇଗଲେ । କହିଲେ, “ନା, ତୁମର ରାଗିବା ଦରକାର ନାହିଁ । ମୋ ମନରେ ଗର୍ବ ଥିଲା ଯେ, ମୁଁ ବଡ଼ । ମାତ୍ର ତୁମେ ପ୍ରକୃତରେ କେଡ଼େ ବଡ଼, କେଡ଼େ ମହତ୍ ତାର ପରିଷ୍କାର ଆଜି ପାଇଲି । ମୁଁ ଯାଉଛି, ବୁଢ଼ା ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କୁ ଟଙ୍କା ଦେବି ।”

ତନି ଭାଇ

କୁଞ୍ଜ ଗ୍ରାମର ବଡ଼ ଗୁଣୀ । ପ୍ରତି ବର୍ଷ ହଜାର ହଜାର ଟଙ୍କାର
ପସଲ ସେ ଅମଦାନୀ କରନ୍ତି ।

ଭାଇର ତନି ପୁଅ—ଜ୍ଞାନରଞ୍ଜନ, ସତ୍ୟରଞ୍ଜନ ଓ ନିତ୍ୟରଞ୍ଜନ ।
ତନୋଟିଯାକ ଭଲ ପିଲା; ଶାନ୍ତ, ଶିଷ୍ଟ ଓ ମେଧାବୀ । ପାଠ ପଢ଼ି
ଗୋଟିକ ପରେ ଗୋଟିଏ ତନି ଜଣାଯାକ ବି. ଏ. ପାସ୍ କଲେ ।

କୁଞ୍ଜ ଦିନେ ସେମାନଙ୍କୁ ଡାକି କହିଲେ, “ତୁମେ ତନିହେଁ ତ
ବଡ଼ ହେଲଣି । ଜମିବାଡ଼ ବ୍ୟତୀତ ମୋ ପାଖରେ ଦଶ ହଜାର
ଟଙ୍କା ଅଛି । କିଏ କଅଣ ନେବ କହ ।”

ଜ୍ଞାନରଞ୍ଜନ କହିଲେ, “ମୋର ଜମିବାଡ଼ ଦରକାର ନାହିଁ ।
ମୋର ଭ୍ରାତା ମୋତେ ଟଙ୍କା ଦିଅନ୍ତୁ । ମୁଁ ବେଶି ପାଠ ପଢ଼ିବି । ତା
ହେଲେ ଦେଶରେ ଗଣ୍ୟମାନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତି ହେବି ।”

ସତ୍ୟରଞ୍ଜନ କହିଲେ, “ମୋର ବି ଟଙ୍କା ଦରକାର । ମୁଁ
ଆଉ ପଢ଼ିବାକୁ ଗୁଡ଼ୁ ନାହିଁ । ସେ ଟଙ୍କା ନେଇ ବ୍ୟବସାୟ
କରିବି । ବ୍ୟବସାୟରେ ବହୁତ ଲାଭ ହୁଏ । ମୁଁ ଶୀଘ୍ର ବଡ଼ ଧନୀ
ହୋଇଯିବି ।”

ଶେଷରେ ନିତ୍ୟରଞ୍ଜନ କହିଲେ, “ବାପା, ଦୁଇ ଭାଇ ତ
ଟଙ୍କା ନେଲେ, ଜମିବାଡ଼ ନେବାକୁ କେହି ଗୁଡ଼ୁଲେ ନାହିଁ । ତା
ହେଲେ ମୋତେ ଜମିତକ ଦିଅ । ମୋର ଟଙ୍କା ଦରକାର ନାହିଁ ।
ମୁଁ ସେହି ଜମି ଗୁପ୍ତ କରି ଚଳିବି ।”

କୁଞ୍ଜ ତନି ପୁଅଙ୍କ ଇଚ୍ଛା ମୁତାବକ ଟଙ୍କା ଓ ଜମି ଦେଇ
ଦେଲେ ।

ଦଶ ବର୍ଷ ପରେ ।

ଜ୍ଞାନରଞ୍ଜନ ବର୍ତ୍ତମାନ ବଡ଼ ହାକିମ । ବହୁତ ଟଙ୍କା ଦରମା ପାଆନ୍ତି, ସବୁବେଳେ ସହରରେ ରହନ୍ତି । ତାଙ୍କର ଦୁଇଟା ମଠର ଗାଈ । ସେ ଏଡ଼େ ପ୍ରଭାବୀ ହାକିମ ଯେ, ତାଙ୍କ ନାମ ଶୁଣିଲେ ଲୋକେ ଥରହର ହୋଇ ଉଠନ୍ତି । ସରକାର ତାଙ୍କୁ ଉପାଧି ଦେଇଛନ୍ତି । ତାଙ୍କ ନାମ ହୋଇଛି ମିଷ୍ଟର ରଞ୍ଜନ ।

ସତ୍ୟରଞ୍ଜନ ବ୍ୟବସାୟ କରି ଲକ୍ଷ ଲକ୍ଷ ଟଙ୍କାର ମାଲିକ ହୋଇଛନ୍ତି । ବହୁତ ସ୍ଥାନରେ ତାଙ୍କର କାରବାର ଚାଲେ, ଅନେକ ଲୋକ ତାଙ୍କ ପାଖରେ କାମ କରନ୍ତି । ସେ ସତ୍ୟରଞ୍ଜନବାବୁ । ଗ୍ରାମପଞ୍ଚାୟତର ସରମଞ୍ଚ, ହାଇସ୍କୁଲ ପରିଚାଳନା ସମିତିର ସଭାପତି । ଗ୍ରାମକୁ ମନ୍ତ୍ରୀ ଆସିଲେ ଆଗ ତାଙ୍କ ଘରେ ଅତିଥି ଦୁଅନ୍ତି । ବ୍ୟବସାୟକୁ ବଢ଼ାଇବା ଲାଗି ସେ ସରକାରଙ୍କଠାରୁ ମଧ୍ୟ ବହୁତ ଟଙ୍କା ଋଣ ଆଣିଛନ୍ତି ।

ନିତ୍ୟରଞ୍ଜନ ଜମି ଗୁଣ କରନ୍ତି । ଗ୍ରାମରେ ଗାଁ ଲୋକଙ୍କ ସାଙ୍ଗରେ ମିଶି ଚାଲନ୍ତି । ସେ ଆଉ ନିତ୍ୟରଞ୍ଜନ ବୁଝନ୍ତି, ଗାଁ ଲୋକଙ୍କ ଭାବରେ ‘ନିତିଆ’ ହୋଇଗଲେଣି । ସମସ୍ତେ କହନ୍ତି ଏଭିଟା ବଂଶର କୁଳାଙ୍ଗାର । ବଡ଼ ଭାଇଙ୍କର କେତେ ନାମ-ତାଙ୍କ, ସେ କେଡ଼େ ମଉଜରେ ଅଛନ୍ତି । ମାତ୍ର ନିତିଆଟା ଗୋଟାଏ ଚପା ହୋଇ ଜୀବନ କଟାଇଦେଲା ।

କୁଞ୍ଜଙ୍କର ମରଣ ସମୟ ଆସିଲା । ତନି ପୁଅଙ୍କୁ ପାଖକୁ ଡକାଇଲେ । ଏକାଠି ବସାଇ କହିଲେ, ମୋ ପାଖରେ ଆଉ କିଛି ଧନ ସମ୍ପତ୍ତି ଅଛି । ତୁମ ତନିଙ୍କ ଭିତରୁ ଯେ ବେଶି ଯୋଗ୍ୟ, ସେ ସମ୍ପତ୍ତି ତାକୁ ହିଁ ଦେବି । କିଏ ସେ ସମ୍ପତ୍ତି ପାଇବାକୁ ହକଦାର, କହିଲ ।”

ବଡ଼ ପୁଅ ମିଷ୍ଟର ରଞ୍ଜନ କହିଲେ, “ମୁଁ ଯେ ବେଶି ଯୋଗ୍ୟ,
ଏକଥା କିଏ ନ କହିବ ? ମୋର ଅସୁ ବହୁତ ବେଶି; ସେହିପରି
ମାନସମାନ ମଧ୍ୟ ଅଧିକ । ସାରା ଦେଶରେ ମୋତେ ନ ଚିହ୍ନେ କିଏ ?
ମୋର ଯୋଗେ ହିଁ ଏ ସରକାର ଚଳୁଛି । ମୁଁ ଏକା ତୁମର ହୃଦ୍ରେ,
ଏ ଦେଶର ଯୋଗ୍ୟ ପୁଅ ।”

ବୁଦ୍ଧ ଭଣ୍ଡର ଦେଲେ, “ତୁ ତ ପ୍ରଥମରୁ ମୋ ପୁଅ ନୋହୁ;
ପୁଣି ମୋ ଯୋଗ୍ୟପୁଅ ବୋଲି କହୁଛୁ କିପରି ? ମୋ ପୁଅ
ଜ୍ଞାନରଞ୍ଜନ; ତୁ କିନ୍ତୁ ମିଷ୍ଟର ରଞ୍ଜନ । ମୋ ବାପ ଅଜ୍ଞା ଚଉଦ
ପୁରୁଷ ଧୋତ ଲଗା ପିନ୍ଧୁଥିଲେ, ତୁ କୋଟ୍ ପ୍ୟାଣ୍ଟ ପିନ୍ଧୁଛୁ । ପୁଣି
ଯେଉଁ ଟଙ୍କା ରୋଜଗାର କରୁଛୁ ବୋଲି କହୁଛୁ, ତା ତ ତୁ
ଭିଆଡ଼ ନାହୁଁ । ଦେଶର ଲୋକେ ସେ ଟଙ୍କା କରଟିକସ ଆକାରରେ
ସରକାରଙ୍କୁ ଦିଅନ୍ତି । ସରକାର ଯାହା ତୁମକୁ ଦରମା ରୂପରେ

ଦେଉଛନ୍ତି, ତାହା ତୋର ଟଙ୍କା ଦୁହେଁ କି ସରକାରଙ୍କ ଟଙ୍କା ଦୁହେଁ;
ଦେଶବାସୀଙ୍କ ପରିଶ୍ରମର ଫଳ ।”

ତା ପରେ ସେ ସତ୍ୟରଞ୍ଜନ ମୁହଁକୁ ଗୁହଁଲେ ।

ସତ୍ୟରଞ୍ଜନବାବୁ କହିଲେ, “ମୁଁ ବେଶି ଯୋଗ୍ୟ । ମୋ
ବୁଦ୍ଧିବଳରେ ମୁଁ ବହୁତ ଟଙ୍କା ରୋଜଗାର କଲିଣି । ମୋ ଅଧୀନରେ
ଶହ ଶହ ଲୋକ ଚାକିରି କରନ୍ତି । ମୋତେ ସମସ୍ତେ ଖାତର
କରନ୍ତି । ମନ୍ଦୀ ଆସିଲେ ଆଗେ ମୋତେ ଖୋଜନ୍ତି । ମୁଁ ତୁମର
ଯୋଗ୍ୟ ପୁଅ ନ ହୋଇ ଆଉ କିଏ ହେବ ?”

ବୁଦ୍ଧି ମରୁକିହସା ଦେଇ କହିଲେ, “ତୁ ବାବୁ ! ତୁ ବହୁତ
ଟଙ୍କାର ମାଲିକ ହୋଇଛୁ ସତ; ମାତ୍ର ତାକୁ ତ ତୁ ରୋଜଗାର କରି
ନାହୁଁ । ଗୋଟିଏ ସ୍ଥାନର ଜିନିଷ ଅନ୍ୟ ସ୍ଥାନରେ ନେଇ ବିକ୍ରିକୁ ।
ସେଥିରେ ଲୋକଙ୍କୁ ଠକାଇ ଯାହା ପଇସା ପାଉଛୁ, ସେ ତୋ ଟଙ୍କା
ଦୁହେଁ, ଦେଶ ଲୋକଙ୍କ ଟଙ୍କା ।”

ଶେଷରେ ସାନପୁଅ ନିତଅର ପାଲି । ସେ କହିଲା, “ବାପା,
ମୁଁ ଯୋଗ୍ୟ କି ନୁହେଁ, ତା କହିପାରିବି ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ମୁଁ ପ୍ରକୃତ
ରୋଜଗାରୀ । ମୁଁ ଜମି ଗୁଣ କରେ । ଜମିରୁ ଧାନ, ବିରି, ମୁଗ
ପ୍ରଭୃତି ଯେଉଁ ଫସଲ ହୁଏ, ତାକୁ ବିକି ପଇସା ଜମାଏ । ମୁଁ ଠାଏ
ବିହନ ପକାଇଲେ ମୁଁ ତାର ଦଶଗୁଣା ଫସଲ ପାଏ । ବଗିଚାରେ
ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ମଞ୍ଜି ପୋତି ମୁଁ ଯେଉଁ ଗଛସବୁ ଉତାରିଛି,
ସେ ପ୍ରତ୍ୟେକରୁ ବର୍ଷକୁ ଶହ ଶହ ଫଳ ମିଳୁଛି । ମୁଁ ପ୍ରଥମେ
ଦୁଇଟି ଗାଈ ପାଳିଥିଲି, ବର୍ତ୍ତମାନ ଗାଈ ବାହୁରା ହୋଇ ଦଶ
ଗୋଟି ହେଲେଣି । ମୋ ପରିଶ୍ରମ ଯୋଗେ ଦେଶରେ ଫସଲ
ବେଶି ହେଉଛି; ଗଛ, ଫଳ, ଫୁଲ, ପନିପରିବା ଅଧିକ ହେଉଛି;

ଗାଈ, ଛେଳି ପ୍ରଭୃତିଙ୍କ ସ୍ୱର୍ଗ୍ୟା ବଢ଼ୁଛି । ତେଣୁ ଦୁଧ, ଦହି, ଘିଅ ପ୍ରଭୃତି ପରିମାଣରେ ମିଳୁଛି ।

ଏହା ଶୁଣି ବୃଦ୍ଧ ହସିଦେଲେ । ସେ ହସ ତାଙ୍କ ଅନ୍ତର ଭିତରୁ ବାହାରି ଆସୁଥିଲା ।

ସେ କହିଲେ, “ମୋ ପାଖରେ ଆଉ ଧନ ସମ୍ପତ୍ତି କିଛି ନାହିଁ । ଅଛି କେବଳ ଆଶୀର୍ବାଦ । ମୋ ମତରେ ଜିତିଅ ହିଁ ମୋର ଯୋଗ୍ୟ ପୁଅ । ମୁଁ ତାକୁ ଆଶୀର୍ବାଦ କରୁଛି, ସେ ତା କାର୍ଯ୍ୟରେ ଉନ୍ନତ କରୁ, ଭଗବାନ ତାକୁ ସହାୟ ହୁଅନ୍ତୁ ।”

ସୁଧଦ୍ୱା ଓ ବିରୋଚନ

ଗୁରୁ ଅଶ୍ୱମର ଦୁଇଟି ଛନ୍ଦ—ବିରୋଚନ ଓ ସୁଧଦ୍ୱା । ଦୁହେଁ ବଡ଼ ସାଜ । କିନ୍ତୁ ସେହି ଦୁଇ ସାଜ ଭିତରେ ବି ଥରେ ମୁକ୍ତିଦର୍ଶ ଅରମ୍ଭ ହୋଇଗଲା, ତାହା ବଢ଼ି ବଢ଼ି ଜିଦ୍ ଉପରକୁ ଆସିଗଲା ।

ବିରୋଚନ ଦୈତ୍ୟରାଜ ପ୍ରହ୍ଲାଦଙ୍କ ପୁଅ । ପ୍ରହ୍ଲାଦ ବଡ଼ ବିଷ୍ଣୁଭକ୍ତ, ନ୍ୟାୟପରାୟଣ । ତାଙ୍କ ବାପ ହିରଣ୍ୟକଶିପୁ ବିଷ୍ଣୁଙ୍କର ଶତ୍ରୁ । ପ୍ରହ୍ଲାଦ ବିଷ୍ଣୁଙ୍କୁ ପୂଜା କରିବାରୁ ସେ ପୁଅକୁ ମାରି ପକାଇବାକୁ ବହୁତ ଚେଷ୍ଟା କରିଥିଲେ; ମାତ୍ର ଶେଷରେ ବିଷ୍ଣୁଙ୍କ ହାତରେ ମଲେ । ପ୍ରହ୍ଲାଦ ରାଜା ହେଲେ ।

ସୁଧଦ୍ୱା ଗୋଟିଏ ଦରଦ୍ର ବ୍ରାହ୍ମଣର ପୁଅ ।

ତର୍କର ବିଷୟ ହେଉଛି—ପ୍ରକୃତ ବାର କିଏ ?

ବିରୋଚନ କହିଲେ, “ଯେ ଯୁଦ୍ଧରେ ରାଜ୍ୟ ପରେ ରାଜ୍ୟ ଦଖଲ କରେ, ଶତ୍ରୁ ଶତ୍ରୁ ଲୋକ ହତ୍ୟା କରିପାରେ, ସେ ପ୍ରକୃତ ବୀର । ଯେ ଯେତେ ଲୋକ ମାରି ବିଜୟୀ ହେବ, ସେ ସେତେ ବଡ଼ ବୀର ବୋଲି ଗଣ୍ୟ ହେବ ।”

ସୁଧନ୍ୱା କହିଲେ, “ନା, ଯେ ଅନ୍ୟର ଜୀବନ ରଖିବାକୁ ଯାଇ ନିଜ ଜୀବନ ଦେବାକୁ କୁଣ୍ଡିତ ହୁଏ ନାହିଁ, ସେହି ହିଁ ବୀର । ଅନ୍ୟକୁ ମାରିଦେବା ଖୁବ୍ ସହଜ । ଯେ ଜୌଶସି ବ୍ୟକ୍ତି ତାହା କରିପାରେ, ମାତ୍ର ଅନ୍ୟର ଜୀବନ ରକ୍ଷା କରିପାରିବା କଷ୍ଟ । ତା ଯେ କରିପାରେ, ସେ ପ୍ରକୃତ ବୀରତ୍ବର ପରିଚୟ ଦିଏ ।”

କେହି କାହା ମତରୁ ଟଳିବାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୁହୁନ୍ତି ।

ଶେଷକୁ ସୁଧନ୍ୱା କହିଲେ, “ଦେଖ ବନ୍ଧୁ, ଏ ତର୍କର ସମାଧାନ ତ କିଛି ଅମ ଭିତରେ ହୋଇପାରୁ ନାହିଁ । ଚାଲି ଅନ୍ୟ ଜଣେ କାହାକୁ ମଧ୍ୟସ୍ଥ ମାନିବା । ସେ ବିଚାର କରି ଯାହା କହିବେ, ଅମେ ଦୁହେଁ ତାହା ମାନି ନେବା ।”

“ଠିକ୍ କଥା ।”—ବିରୋଚନ ଉତ୍ତର ଦେଲେ, “ମାତ୍ର ସେଥିରେ ଗୋଟିଏ ସର୍ତ୍ତ ରହିବ ।”

“କି ସର୍ତ୍ତ ?” ସୁଧନ୍ୱା ପଚାରିଲେ ।

“ସର୍ତ୍ତ ଏଇ ଯେ, ମଧ୍ୟସ୍ଥକ ବିଚାରରେ ଯେ ଜିତିବ, ସେ ଅନ୍ୟ ଲୋକକୁ ମାରି ତା ରକ୍ତ ଚିତା ଘେନିବ । ଅବଶ୍ୟ ଦୟା କରି ସେ ସ୍ଥଳ ଦେଇପାରେ; ମାତ୍ର ତା ଇଚ୍ଛା ଉପରେ ତାହା ନିର୍ଭର କରେ ।”

ସୁଧନ୍ୟା ନାଗୁର, ବାଧ୍ୟ ହୋଇ ବିରୋଚନ କଥାରେ ରାଜି ହେଲେ ।

“ତେବେ ମଧ୍ୟସ୍ଥ କିଏ ହେବ ?”

ବିରୋଚନ କହିଲେ, “ତୁମେ ଅଗ ଗୋଟିଏ ନାମ କହ । ମୋ ପସନ୍ଦ ହେଲେ ମୁଁ ରାଜି ହେବି, ନ ହେଲେ ମୁଁ ଅନ୍ୟ ନାମ ଉଠାଇବି ।”

ଏହା ମୁହଁରେ କହିଲେ ସିନା; ମାତ୍ର ମନରେ ଭାବିଲେ, ସୁଧନ୍ୟା ନିଶ୍ଚୟ ତାଙ୍କ ବାପା କିମ୍ବା ତାଙ୍କର ପ୍ରିୟ କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ନାମ କହିବେ । ତା ହେଲେ ମୁଁ ତାଙ୍କ କଥାରେ ଅଦୌ ସନ୍ତତ ହେବି ନାହିଁ ।

ସୁଧନ୍ୟା କହିଲେ, “ତୁମ ବାପା—ପ୍ରଜ୍ଞାଦ ଅମର, ମଧ୍ୟସ୍ଥ ହୁଅନ୍ତୁ ।”

ବିରୋଚନ ମନେ ମନେ ଖୁସି ହୋଇ ଉଠିଲେ । ନିଜ ମତ ଯେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଠିକ୍, ସେ ତାହା ଦୃଢ଼ଭାବରେ ବିଶ୍ୱାସ କରନ୍ତି । ସେଥିରେ ପ୍ରଣି ତାଙ୍କ ପିତା ବିରୁଦ୍ଧ । ଜୟ ଯେ ତାଙ୍କର, ଏଥିରେ ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ । ସେ ସୁଧନ୍ୟାଙ୍କର ଏହି ଅସୁବିଧାମା ଅଦୌ ସହିପାରୁ ନ ଥିଲେ । ସେ ଜିତଛନ୍ତି ବୋଲି ଘୋଷଣା ହେବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ସୁଧନ୍ୟାଙ୍କୁ ଖଣ୍ଡାର ଗୋଟାଏ ଗୁଚରେ ନିଶ୍ଚୟ ଢାଳିଦେବେ । ତାଙ୍କ ରକ୍ତ ଚିତା ନ ଘେନିଲେ ମନରେ ଶାନ୍ତି ଅସିବ ନାହିଁ ।

ଦୁଇ ବନ୍ଧୁ ସେହି ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ରାଜସଭାକୁ ଗଲେ । ଦୈତ୍ୟ-ରାଜ ପ୍ରଜ୍ଞାଦ ସିଂହାସନରେ ବସିଥିଲେ । ପାଦମନ୍ତ୍ରୀ ଗୁରପାଶରେ ଘେରି ରହିଛନ୍ତି ।

ଦୁଇ ପିଲାଙ୍କୁ ଦେଖି ସ୍ନେହରେ ସେ ପଚାରିଲେ, “ଏତେ ବେଳେ ଗୁରୁ ଅଣ୍ଟା ମ ଛାଡ଼ି ଏଠାକୁ ଆସିଲ କାହିଁକି ?”

ସୁଧନ୍ୟା କହିଲେ, “ଆମେ ଦୁହେଁ ଅପଣଙ୍କ ପାଖରେ ବିଚାର-ପ୍ରାର୍ଥୀ । ପ୍ରକୃତ ବାର କିଏ ? ଯେ ଯୁଦ୍ଧ କରି ଅସଫଳ ଲୋକ ମାରିପାରେ—ସେ, ନା ଯେ ନିଜ ଜୀବନ ଦେଇ ଅନ୍ୟକୁ ରକ୍ଷା କରେ—ସେ ? ଏଇ ଦୁଇ କଥା ନେଇ ଆମ ଭିତରେ ସୂକ୍ଷ୍ମତର୍କ ଚାଲିଛି । ଆମେ କୌଣସି ସମାଧାନରେ ପହଞ୍ଚି ନ ପାରିବାରୁ ଅପଣଙ୍କ ପାଖକୁ ବିଚାର ପାଇଁ ଆସିଲୁ ।”

ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ବିବେଚନା କହି ଉଠିଲେ, “ଅପଣଙ୍କ ବିଚାରରେ ଯାହାର ମତ ଠିକ୍ ବୋଲି ବିବେଚିତ ହେବ, ସେ ତ ଜିଜ୍ଞାସକ । ଆମର କଥା ହୋଇଛି, ବିଜେତା ପ୍ରତିଦ୍ଵନ୍ଦ୍ଵୀର ପ୍ରାଣନାଶ କରିବ । ସେହୁଠାରେ ହିଁ ତାର ବାରଦ୍ଵାର ପରିଚୟ ଦେବ । ବିଜୟର ଫଳ ସ୍ବରୂପ ହାରିଥିବା ବ୍ୟକ୍ତିର ମୁଣ୍ଡ କାଟି ତାର ରକ୍ତ ଚିତା ଘେନିବ ।”

ଏହା ଶୁଣି ପ୍ରହ୍ଲାଦଙ୍କ ମୁହଁ ଗମ୍ଭୀର ହୋଇଗଲା । କିଛି ସମୟ ମୌନ ରହି ସେ କ୍ଷୀଣସ୍ଵରରେ ପଚାରିଲେ, “ଏ ସତ୍ତ୍ୱ କଥା କିଏ ଆଗ ଉଠାଇଥିଲା ? ତୁ ନା ସୁଧନ୍ୟା ?”

ସୁଧନ୍ୟା ଚୁପ୍ ହୋଇ ରହିଲେ । ବିବେଚନା ଗର୍ବର ସହିତ ଉଠିବ ଦେଲେ, “ମୁଁ ଏ ସତ୍ତ୍ୱ ରଖିଛି ।”

ପ୍ରହ୍ଲାଦଙ୍କ ମୁହଁ ଅଦ୍ଭୁତ ଚିନ୍ତାମଗ୍ନ ହୋଇ ଉଠିଲା । ରାଜ-ସଭାରେ ବସିଥିବା ପାତ୍ର, ମନ୍ତ୍ରୀ ଓ ପଣ୍ଡିତମାନେ ନୀରବରେ ରାଜାଙ୍କ ମୁହଁକୁ ଚାହିଁ ରହିଲେ । ସମସ୍ତଙ୍କ ମନ ଅସ୍ଥିର—

ରାଜା କି ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ଦେବେ । ସେ ଯାହା ନିଷ୍ପତ୍ତି କରନ୍ତୁ ନା କାହିଁକି; ଏ ଦୁଇଟି ସୁକୁମାର ପିଲାଙ୍କ ଭିତରୁ ଯେ କେହି ଜଣେ ବର୍ତ୍ତମାନ ତ ନିଷ୍ପତ୍ତି ପ୍ରାଣ ଦେବ ।

ଏଣେ ବିରୋଚନଙ୍କ ମନ ଦେଖି ଅଧୀର ହୋଇ ଉଠିଲଣି । ସେ ମନେ ମନେ ଭାବୁଛନ୍ତି, ବାପା ତାଙ୍କ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ଶୀଘ୍ର ଘୋଷଣା କରୁ ନାହାନ୍ତି କାହିଁକି ?

ପ୍ରହ୍ଲାଦ କିଛି ସମୟ ମୋନ ରହିଲେ । ତାହା ପରେ ଗମ୍ଭୀର ସ୍ଵରରେ କହିଲେ, “ବିରୋଚନ, ତୁ ମୋତେ ଗୋଟିଏ ବଡ଼ ସମସ୍ୟାରେ ପକାଇଲୁ । ତୁ ମୋର ଏକମାତ୍ର ପୁଅ; ତାହା ହିଁ ମୋ ସମସ୍ୟାର ପ୍ରଧାନ ବିଷୟ । ତା ନ ହୋଇଥିଲେ, ମୋର ଅଉ ଗୋଟିଏ ସନ୍ତାନ ଥିଲେ, ତୁମ ଦୁହିଙ୍କ ପ୍ରଶ୍ନର ସମାଧାନ ଯାଇଁ ମୁଁ ଏତେ ସମୟ ନେଇ ନ ଥାନ୍ତି । ଯାହାହେଉ, ମୋର ସିଦ୍ଧାନ୍ତରେ ସୁଧନ୍ୟା କଥା ହିଁ ଠିକ୍ । ଯେ ଶହ ଶହ ଲୋକ ମାରେ, ସେ ବାର ହୁହେଁ; ଯେ ଜଣେ ମାତ୍ର ଲୋକର ଜୀବନ ରକ୍ଷା କରିପାରେ, ସେଇ ହିଁ ପ୍ରକୃତ ବୀର । ତୋର ପରୀକ୍ଷା ହେଲା । ସୁଧନ୍ୟା ଇଚ୍ଛା କଲେ ତୋର ସତ୍ତ୍ଵ ଅନୁସାରେ ପ୍ରତିପକ୍ଷର ପ୍ରାଣ ନେଇପାରେ ।”

ଏହା ଶୁଣି ସଭାର ଲୋକେ ଚମକି ଉଠିଲେ । ଗୋଟାଏ ବ୍ୟାକୁଳ କୁଞ୍ଜିନ ଗୁରୁଅଛୁ ଶୁଣାଗଲା ।

ପ୍ରହ୍ଲାଦ ଏହା ବୁଝିପାରଲେ । ସେ କହିଲେ, “ମୁଁ ରାଜା, ବିରୁରକ । ବିରୁର ପାଖରେ ସନ୍ତାନ ସ୍ନେହ ମମତାର ସ୍ଥାନ ନାହିଁ । ସୁଧନ୍ୟା, ତୁ ଜିତିବୁ । ବର୍ତ୍ତମାନ ତୁମ ମଧ୍ୟରେ ହୋଇଥିବା ସତ୍ତ୍ଵ ପ୍ରତିପାଳିତ ହେଉ ।”

ସୁଧନ୍ୟା ଏତେବେଳ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ତଳକୁ ମୁହଁ ମୋଡ଼ି ଠିଆ ହୋଇଥିଲେ । ସେ ହଠାତ୍ ରାଜାଙ୍କ ଆଡ଼କୁ ଆଖି ପକାଇ କହିଲେ, “ମହାରାଜ, ଆପଣଙ୍କ ନ୍ୟାୟ ବିଚାରକୁ ଅମାନ୍ୟ କରିବାର ସମତା ମୋର ନାହିଁ । ଅନ୍ୟର ପ୍ରାଣ ନେବାରେ କୌଣସି ବାରଦ୍ଧ କି ମନ୍ଦକୁ ନାହିଁ—ଏହା ହିଁ ତ ଆପଣଙ୍କ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ । ମୁଁ ଏହି ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ମାନି ନେଉଛି । ବନ୍ଧୁ ବିରୋଚନଙ୍କ ପ୍ରାଣ ନାଶ କରି ମୁଁ ନିଜକୁ ଘାନ, ଶ୍ଳେଷ୍ଟ କରିବି କାହିଁକି ? ବରଂ ଭଗବାନଙ୍କ ପାଖରେ ପ୍ରାର୍ଥନା କରୁଛି, ସେ ଦୀର୍ଘଜୀବୀ ହୁଅନ୍ତୁ, ଆପଣଙ୍କ ମହାନ ଆଦର୍ଶରେ ଚଳି ଜୀବନରେ ଗୌରବ ଲଭି କରନ୍ତୁ ।”

“ଧନ୍ୟ, ଧନ୍ୟ ସୁଧନ୍ୟା”—ସଭାରେ ସମସ୍ତଙ୍କ ମୁହଁରୁ ଏକା-ସ୍ଵରରେ ଏହି କଥା ବାହାରି ପଡ଼ିଲା ।

ବିରୋଚନ ଅତି ବିସ୍ମୟରେ ସୁଧନ୍ୟାଙ୍କ ମୁହଁକୁ ଟିକିଏ ଚାହିଁ ରହିଲେ । ତାହା ପରେ ତାଙ୍କୁ କୁଣ୍ଡାଇ ପକାଇ ଉଚ୍ଛ୍ଵସିତ କଣ୍ଠରେ କହିଲେ, “ତୁମେ ଯେ ଏଡ଼େ ମହାନ, ମୁଁ ତାହା କଲ୍ପନା କରି ପାରି ନ ଥିଲି । ମୋର ଜୟ ହୋଇଥିଲେ, ମୁଁ ହୁଏ ତ ଏତେ-ବେଳକୁ ତୁମ ମୁଣ୍ଡ କାଟିଦେଇ ସାରନ୍ତିଣି । ଆଜି ପ୍ରକୃତ ବୀର ତୁମେ । କେବଳ ଆଜି ନୁହେଁ, ମୋ ଜୀବନ ଥିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମୋ ଅନ୍ତରରେ ତୁମେ ବିଜେତା ବୀର ରୂପେ ପୂଜା ପାଇବ ।”

ସୁଧନ୍ୟା-ବିରୋଚନଙ୍କ ଆଲିଙ୍ଗନ ସଭାରେ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ମୁଗ୍ଧ କରିଦେଲା ।

ହର ହେ ରକ୍ଷା କର ।

ସେ କାଳର କଥା ।

ଜଣେ ରାଜା । ରାଜାଙ୍କ ପାଖରେ କେତେ ଜଣ ବଡ଼ ପଣ୍ଡିତ ରହୁଥାଆନ୍ତି । ସମସ୍ତେ ଓବଦ, ପୁରାଣ, ଦର୍ଶନ ଶାସ୍ତ୍ରରେ ଧୁରନ୍ଧର ।

ରାଜା କିନ୍ତୁ ବେଶି ସମ୍ମାନ ଦେଖାନ୍ତି ପୁରୋହିତଙ୍କୁ । ପୁରୋହିତ ବେଶି ପାଠ ପଢ଼ି ନାହାନ୍ତି; ମାତ୍ର ବଡ଼ ଧାର୍ମିକ, ଧୀର । ଈଶ୍ବରଙ୍କଠାରେ ତାଙ୍କର ଅଗାଧ ବିଶ୍ବାସ । ଟିକକ କଥାରେ ସେ କହୁଁହେଉଥାନ୍ତି, “ହର ହେ, ରକ୍ଷାକର ।”

“ହର ହେ, ରକ୍ଷାକର”—ଏହିକଥା ଶୁଣି ଶୁଣି ପଣ୍ଡିତମାନଙ୍କୁ ବିରକ୍ତ ଲାଗିଲା । ଏଣେ ରାଜା ବିଶେଷ ଅଦର ଯତ୍ନ କରୁଥିବାରୁ ପୁରୋହିତଙ୍କ ପ୍ରତି ସେମାନଙ୍କର ହିଂସା ହେଲା । ସମସ୍ତେ ଏକଯୁକ୍ତ ହୋଇ ଭାବିଲେ ପୁରୋହିତଙ୍କର କିପରି ଅନିଷ୍ଟ କରିବା ।

ଥରେ ସବୁ ପଣ୍ଡିତ ଏକତ୍ର ହୋଇ ରାଜାଙ୍କୁ ଦେଖାଇଲେ, ସେତେବେଳେ ପୁରୋହିତେ ନ ଥାନ୍ତି ।

ସେମାନେ ରାଜାଙ୍କୁ କହିଲେ, “ପୁରୋହିତଟା ଠକ, ଭଣ୍ଡ । ସେ ତ ସବୁବେଳେ ହର ହର ହେଉଛନ୍ତି । ଆପଣ ହରଙ୍କ ବିଷୟରେ ତାଙ୍କୁ ତନୋଟି ପ୍ରଶ୍ନ ପଚାରନ୍ତୁ । ଯଦି ସେ ଠିକ୍ ଠିକ୍ ଉତ୍ତର ଦେବେ, ତେବେ ଜାଣିବା ଯେ, ସେ ନିଦ୍ରାନ୍ତ, ପ୍ରକୃତ ଧର୍ମଶାସ୍ତ୍ରଜ୍ଞ । ନ ହେଲେ ଏଭଳି ଭଣ୍ଡଙ୍କୁ ଦରବାରରେ ବସିବାକୁ ସ୍ଥାନ ଦେବା ଉଚିତ ହେବ ନାହିଁ ।”

କଥାରେ ତ କହନ୍ତି ପାଣି ଅଳ୍ପ, ରାଜା ଅଳ୍ପ । ସେ ଯୁଆଁକୁ ମଡ଼ାଇଦେଲା, ତେଣିକି ଭଲମୁହାଁ ହୋଇ ମାଡ଼ିଯାଆନ୍ତି ।

ପର ଦିନ ପୁରୋହିତେ ଦରବାରକୁ ଆସିଲେ । ସମସ୍ତଙ୍କ ଆଗରେ ରାଜା ପଣ୍ଡିତମାନଙ୍କ ଶିକ୍ଷା ଅନୁସାରେ ତାଙ୍କୁ ପଚାରିଲେ; “ତୁମେ ତ ସବୁବେଳେ ହରି ହରି କହୁଛ । ମୋତେ ସେହି ହରିଙ୍କ ବିଷୟରେ କେତୋଟି ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର ଦିଅ—(୧) ହରି କେଉଁଠାରେ ଅଛନ୍ତି ? (୨) ହରି କେଉଁ ଦିଗକୁ ମୁହଁ କରିଥାଆନ୍ତି ? (୩) ହରି କ’ଣ କରନ୍ତି ?”

ପୁରୋହିତ ତ ଶାସ୍ତ୍ର ପୁରାଣ ବେଶି ପଢ଼ି ନାହାନ୍ତି କି ମିଛ ସତ ଯୋଡ଼ି ଗୁଡ଼ାଏ ବାଜେ କଥା ତାଙ୍କୁ କହି ଆସେ ନାହିଁ । ରାଜାଙ୍କ ଠାରୁ ଏ ପ୍ରଶ୍ନ ଶୁଣି ସେ ଟିକିଏ ବିଚଳିତ ହୋଇଗଲେ ।

• କିଛି ସମୟ ମୌନ ରହି ପୁରୋହିତେ କହିଲେ, “ହଜୁର, ମୋତେ ଦୁଇଟି ଦିନ ସମୟ ଦିଅନ୍ତୁ । ତାହା ପରେ ମୁଁ ଏହାର ଉତ୍ତର ଦେବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିବି ।”

ତାଙ୍କ ଅସହାୟ ଅବସ୍ଥା ଦେଖି ପଣ୍ଡିତମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଅନନ୍ଦର ଭେଦ ଖେଳିଗଲା । ସମସ୍ତେ ଖୁସି ହୋଇଯାଇ ଭାବିଲେ, ମୁର୍ଖ ଗୁଡ଼ା, ଏଇଥରକ ନିଶ୍ଚୟ ପ୍ରତିଫଳ ପାଇବ ।

ରାଜା ଦୁଇ ଦିନ ସମୟ ଦେଲେ । ପୁରୋହିତେ ଘରକୁ ଗଲେ । ପ୍ରଶ୍ନ କଥା ଚିନ୍ତା କରି ତାଙ୍କ ମନ ବ୍ୟସ୍ତ, ମୁହଁ ବିପଶ୍ୟ । ଖାଇବାକୁ ରୁଚି ହେଲା ନାହିଁ କି ଗାଢ଼ରେ ନିଦ ହେଲା ନାହିଁ ।

ଘରେ ଗୋଟିଏ ଗୁରୁର ପିଲା ବ୍ୟତୀତ ଅନ୍ୟ କେହି ନ ଥାନ୍ତି । ପିଲାଟି ପୁରୋହିତଙ୍କୁ ଏପରି ଅବସ୍ଥାରେ କେବେ ଦେଖି ନ ଥିଲା ।

ଦୁଇ ଦିନ ପରେ ପୁରୋହିତେ ବେଣୀ ବିଚଳିତ ହୋଇ ଉଠିଲେ । ପିଲାଟି ତାଙ୍କୁ ପଚାରିଲା, ଅପଣଙ୍କର କଅଣ ହୋଇଛି ? ଅପଣଙ୍କ ମୁହଁ ଶୁଖିଯାଇଛି କାହିଁକି ? ଦୁଇ ଦିନ ହେଲା, ଦରବାରକୁ ନ ଯିବାର କାରଣ କଅଣ ?”

ପୁରୋହିତେ ରାଜାଙ୍କ ପ୍ରଶ୍ନ କଥା କହିଲେ । ଆଉ ମଧ୍ୟ କହିଲେ, “ଏ ପ୍ରଶ୍ନର କି ଉତ୍ତର ଦେବି; ତାହା ମୁଁ ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଠିକ୍ କରିପାରୁ ନାହିଁ, ତେଣୁ ବଡ଼ ବ୍ୟସ୍ତରେ ପଡ଼ିଛି ।”

ଗୁଜର ପିଲା ପରାମର୍ଶ ଦେଲା, “ଅପଣ ଦରବାରକୁ ଯାଆନ୍ତୁ ନାହିଁ । ମୋ ହାତରେ ଖଣ୍ଡିଏ ଚିଠି ଲେଖି ପଠାଇ ଦିଅନ୍ତୁ ଯେ, ମୁଁ ଅସୁସ୍ଥ, ଯାଇ ପାରୁ ନାହିଁ । ମୋ ଗୁଜରକୁ ପଠାଇଲି । ଅପଣଙ୍କ ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର ସେ ଦେଇଦେବ ।”

ପୁରୋହିତେ ଏହିପରି ଖଣ୍ଡିଏ ଚିଠି ଲେଖି ତା ହାତରେ ପଠାଇଲେ । ସେ ଦରବାରକୁ ଯାଇ ରାଜାଙ୍କ ହାତରେ ଚିଠିଟି ଦେଲା ।

ରାଜା ଚିଠି ପାଇ ଅବିଶ୍ୱାସ କଲେ । ଭାବିଲେ, ପୁରୋହିତେ ଭରିଯାଇ ଘରେ ଲୁଚି ରହିଲେ । ପଣ୍ଡିତମାନେ ମଧ୍ୟ ଏ କଥାକୁ ସମର୍ଥନ କଲେ । ରାଜା ଗୁଜର ପିଲାକୁ ଗୃହି ପଚାରିଲେ, “ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର ତୁ ଦେଇ ପାରିବୁ ତ ?”

ଗୁଜର ହାତଯୋଡ଼ି କହିଲା, “କି ପ୍ରଶ୍ନ, ପଚାରିବୁ ।”

ରାଜା ପଚାରିଲେ, “(୧) ହରି କେଉଁଠାରେ ଅଛନ୍ତି ? (୨) ହରି କେଉଁ ଦିଗକୁ ମୁହଁ କରି ରହନ୍ତି ? (୩) ହରି କଅଣ କରନ୍ତି ?”

ଗୁଜର କହିଲା, “ମହାରାଜା, ଏ ବଡ଼ ଦୁରୁହ ପ୍ରଶ୍ନ । ପୁଣି ଠାକୁରଙ୍କ ସମ୍ମାନରେ ପ୍ରଶ୍ନ । ଏ ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର କେବଳ ଗୁରୁ ହିଁ

ଶିଷ୍ୟକୁ ଦିଅନ୍ତି । ଅପଣ ଯଦି ମୋତେ ଗୁରୁ ଅସନରେ ବସାଇବେ, ମୋ ପାଦତଳେ ଶିଷ୍ୟ ଭାବରେ ବସି ଗୁରୁରୂପେ ସୁଜା କରିବେ, ତେବେ ଯାଇ ଏ ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର ପାଇବେ ।”

ରଜା କହିଲେ, “ହଁ, ତାହା ହିଁ ହେବ । ମାତ୍ର ଯଦି ଉପଯୁକ୍ତ ଉତ୍ତର ନ ମିଳେ, ତେବେ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ତୋର ମୁଣ୍ଡ କାଟି, ଏତକ ମନେ ରଖିଥା ।”

ଗୁରୁ କହିଲା, “ହଁ, ତାହା ମୁଁ ଭଲରୂପେ ମନେ ରଖୁଛି; ସେଥିପାଇଁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଅଛି ।”

ରଜା ଗୁରୁର ପିଲା ପାଇଁ ଗୋଟିଏ ସୁନ୍ଦର ବଡ଼ ଅସନ ମଗାଇଲେ । ସେଥିରେ ତାକୁ ବସାଇ ତାହାର ପାଦ ସେବା କଲେ । ପଣ୍ଡିତମାନଙ୍କୁ ଧରି ତା ପାଦତଳେ ବସି ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଦେଲେ, “ଏଥରକ ଉତ୍ତର ଦିଅ ।”

ଗୁରୁ କହିଲା, “ଗୋଟିଏ ଗାଈ ଏଠାକୁ ଆଣନ୍ତୁ ।”

ଗାଈଟି ଆସିଲା । ଗୁରୁ ତା ପିଠି ଆର୍ତ୍ତସି ଦେଇ ରଜାଙ୍କୁ ଗୁହଁ ପଚାରିଲା, “ଏ ଗାଈ କାହିଁକି ରଖିଅଛନ୍ତି ?”

“ତାଠାରୁ ଦୁଧ ଖାଇବି ବୋଲି”—ରଜା ଉତ୍ତର ଦେଲେ । ପ୍ରଶ୍ନ ପ୍ରଶ୍ନ—“ଏହାଠାରେ ଦୁଧ କାହିଁ ?”

ଜଣେ ପଣ୍ଡିତ ଉତ୍ତର ଦେଲେ, “ଦୁଧ ତା ପହ୍ନାରେ ।”

ପିଲାଟି କହିଲା, “ମୁର୍ଖ, ଦୁଧ ପହ୍ନାରେ ନ ଥାଏ । ଦୁଧ ଥାଏ ତାର ସର୍ବାଙ୍ଗରେ । ପହ୍ନାଟା ଦୁଧ ଆସିବାର ଦୁଆରମୁହଁ ମାତ୍ର । ତୁମର ଦରକାର ପଡ଼ିଲେ ତୁମେ ପହ୍ନାବାଟେ ଦୁଧ ଦୁହଁ ନିଅ ।”

ରାଜା କହିଲେ, “ହଁ ଠିକ୍ କଥା ।”

ଗାଈଟିକୁ ବିଦା କରଦେଇ ଗୁଜର ପୁଣି କହିଲା, “କିଛି ତଟକା ଦୁଧ ଅଣା ।”

ଗୋଟିଏ ବାଟିରେ ଦୁଧ ଅସିଲା । ପିଲାଟି ଦୁଧକୁ ଦେଖାଇ କହିଲା, “ଏଥରେ ତ ଲହୁଣୀ ନାହିଁ, ଏ କି ଦୁଧ ?”

ପଣ୍ଡିତମାନେ ହସି ଉଠିଲେ । ରାଜା କହିଲେ, “ଦୁଧ ଭିତରେ ଲହୁଣୀ ମିଶି ରହିଥାଏ । ତାହା ଖାଲି ଅଖିକୁ ଦେଖାଯିବ ନାହିଁ । ଦୁଧକୁ ଗୋଳାଇଲେ ସେଥିରୁ ଯାଇ ଲହୁଣୀ ବାହାରିବ ।”

ଗୁଜର କହିଲା, “ସତ କଥା, ଗାଈଠାରେ ଦୁଧ ଅଛି, ତାହା ଅଖିକୁ ଦେଖା ଯାଉ ନାହିଁ । ତୁମେ ନ ଦୁହଁଲେ ଦୁଧ ପାଇବ ନାହିଁ । ଦୁଧରେ ଲହୁଣୀ ଅଛି, ତାହା ମଧ୍ୟ ଖାଲି ଅଖିକୁ ଦୃଶ୍ୟ ନାହିଁ । ଦୁଧ ନ ଘାଣ୍ଟିଲେ ଲହୁଣୀ ପାଇବ ନାହିଁ । ଠିକ୍ ସେହିପରି ହରି ସବୁଠାରେ ଅଛନ୍ତି; କିନ୍ତୁ ଖାଲି ଅଖିକୁ ଦେଖାଯାନ୍ତି ନାହିଁ । ଯେ ମନଧ୍ୟାନ ଦେଇ ଖୋଜେ, ସେ ନିଶ୍ଚୟ ତାଙ୍କୁ ଅନ୍ତରରେ ଦେଖିବାକୁ ପାଏ । ତୁମେ ସେହିଭଳି ଅନ୍ତରର ସହିତ ଖୋଜିଲେ ହରିଙ୍କୁ ପାଇବ । ଦୁଧ ଓ ଲହୁଣୀ ପରି ତାଙ୍କୁ ଖାଲି ଅଖିରେ ଦେଖାଇ ଦେଇ ହେବ ନାହିଁ ।”

ଏ ଉତ୍ତରରେ ରାଜାଙ୍କ ମନ ମାନିଗଲା । ରାଗ ଟିକିଏ ଶାନ୍ତ ପଡ଼ିଲା ।

ରାଜା ପୁଣି ଦ୍ଵିତୀୟ ପ୍ରଶ୍ନ ପଚାରିଲେ—“ହରି କେଉଁ ଦିଗକୁ ମୁହଁ କରି ରହନ୍ତି ?”

ଗୁଜର କହିଲା, “ଏଠାକୁ ଗୋଟିଏ ଆଲୁଅ ଅଣା ।”

ଗୋଟିଏ ବଡ଼ ଜଳାଇ ଅଣାଗଲା । ପିଲାଟି ତାକୁ ସମସ୍ତଙ୍କ ମଝିରେ ରଖି ପଚାରିଲା, “ଏ ବଡ଼ର ଆଲୁଅ କେଉଁ ଦିଗକୁ ପଡ଼ୁଛି ?”

ଯେଉଁମାନେ ଘୂବ ପାଖରେ ବସିଥିଲେ, ସେମାନେ କହିଲେ, “ବଡ଼ା ଅମର ଦିଗକୁ ମୁହଁ କରି ଜଳୁଛି ।” ପଶ୍ଚିମରେ ଯେ ବସିଥିଲେ, ସେ କହିଲେ, “ନା, ଅମ ଅଡ଼କୁ ମୁହଁ କରିଛି ।” ସେହିପରି ଉତ୍ତର ଓ ଦକ୍ଷିଣ ଦିଗରେ ବସିଥିବା ଲୋକମାନେ କହିଲେ, “ବଡ଼ାର ଆଲୁଅ ତ ଅମ ଅଡ଼କୁ ରହିଛି ।” ଶେଷରେ ରାଜା କହିଲେ, “ବଡ଼ା ଆଲୁଅର ଶିଖା ଉପରକୁ ଯାଉଛି, ତେଣୁ ସେ ଉପରକୁ ମୁହଁ କରିଛି ।”

ପିଲା କହିଲା, “ସମସ୍ତଙ୍କ କଥା ଠିକ୍ । ଆଲୁଅ ସବୁ ଦିଗକୁ ସମାନ ଭାବରେ ପଡ଼ୁଛି । ଯେ ଯେଉଁ ଦିଗରେ ବସିଛି, ତାକୁ ସେହି ଦିଗଟି କେବଳ ଜଣା ପଡ଼ୁଛି । ସେହିପରି ହରି ସବୁ ଦିଗକୁ ମୁହଁ କରି ରହିଛନ୍ତି । ଯେ ଯେଉଁ ଦିଗରୁ ଚିନ୍ତା କରିବ, ସେହି ଦିଗରୁ ସେ ତାଙ୍କୁ ଦେଖିବାକୁ ପାଇବ ।”

ରାଜା ଏ ଉତ୍ତରରେ ଅଦ୍ଭୁତ ଖୁସି ହୋଇଗଲେ । ସେ କହିଲେ, “ଏବେ ତୁମ୍ଭାୟ ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର ଦିଅ । ତାହା ହେଉଛି—ହରି କଅଣ କରନ୍ତି ?”

ଗୁରୁ କହିଲା, “ଏ ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର ଦେବା ବଡ଼ କଷ୍ଟ । ଅପଣ ପୁରୋହିତଙ୍କୁ ଡକାଇ ଆଣନ୍ତୁ । ତାଙ୍କୁ ପାଖରେ ପାଇଲେ ଉତ୍ତର ଦେବାକୁ ମୁଁ ସମର୍ଥ ହେବି ।”

ରାଜାଙ୍କ ସୁସଜ୍ଜିତ ଗାଡ଼ି ଯାଇ ପୁରୋହିତଙ୍କୁ ଘେନି ଆସିଲା । ଗୁରୁ ଆସି ଦେଖିଲେ ଦରବାରରେ ସବୁ ଓଲଟ ପାଲଟ

ହୋଇଯାଇଛି । ତାଙ୍କ ଗୁକର ପିଲା ସବୁଠାରୁ ଭଲ ଅସନରେ ବସି ସୁଜା ପାଉଛି । ତା ପାଦତଳେ ମହାପ୍ରତାପୀ ରାଜା, ଶାସ୍ତ୍ରଜ୍ଞ ପଣ୍ଡିତ—ସମସ୍ତେ ହାତଯୋଡ଼ି କଙ୍କର ଭଳି ବସିଅଛନ୍ତି ।

ପୁରୋହିତେ ଅସିଲକ୍ଷଣୀ ଗୁକର ତାଙ୍କୁ ପାଖକୁ ଡାକିଲା । ନିଜ ପାଖରେ ରାଜଗାଦି ଶୂନ୍ୟ ପଡ଼ିଥିଲା, ସେଥିରେ ତାଙ୍କୁ ବସାଇଲା । ତାହା ପରେ ରାଜାଙ୍କୁ ଗୃହି କହିଲା, ‘ମହାରାଜ, ଦେଖିଲେ ହରି କଅଣ ନ କରନ୍ତି ? ଅପଣ ଦେଶର ରାଜା, ପୁରୋହିତେ ଅପଣଙ୍କର ପ୍ରଜା, ମୁଁ ସେହି ପୁରୋହିତଙ୍କ ସେବକ । ମୁଁ ବର୍ତ୍ତମାନ ସବୁଠାରୁ ଭଲ ଅସନରେ ବସିଛି—ସେବକର ସେବକ ହୋଇ । ଯେ ପ୍ରଜା, ସେବକ—ସେ ବସିଛନ୍ତି ରାଜଗାଦିରେ । ଯେ ରାଜା, ସେ ବସିଛନ୍ତି ସବୁ ବିଦ୍ବାନ ପଣ୍ଡିତଙ୍କୁ ସଙ୍ଗରେ ଧରି ଅମ ପାଦତଳେ ।

ହର ଏହା କଲେ ନାହିଁ ତ ଅଉ କିଏ କଲ ? ଏଭଳି ଅଘଟଣ
କଅଣ ଅଉ କାହା ଦ୍ଵାରା ହୋଇପାରେ ? ଏଥୁରୁ ବୁଝନ୍ତୁ, ହର
କଅଣ କର ନ ପାରନ୍ତି, ଏପରି କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ ନାହିଁ ।

ରାଜା ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହେଲେ, ପଣ୍ଡିତମାନଙ୍କ ଗର୍ବ ଚୁନା ହେଲା ।
ପୁରୋହିତେ ସୁଦ୍ଧା ପରି ଅଦର ସମ୍ମାନ ପାଇ ରହିଲେ । ଗୁରୁ !
ପିଲା ରାଜାଙ୍କର ଜଣେ ମନ୍ତ୍ରଣାଦାତା ରୂପେ ନିଯୁକ୍ତ ହେଲା ।

ରାଜା ଓ ବଂଶୀବାଦକ

ରାଜାଙ୍କ ମନରେ ବଡ଼ ଗର୍ବ, କାରଣ ଦୁନିଆରେ ସେ ଏକମାତ୍ର
ସୁଖୀ । ସେ ରାଜା, ହଜାର ହଜାର ଲୋକଙ୍କ ଉପରେ ମଜ୍ଜମଣି ।
ପୁଣି ତାଙ୍କ ଉନ୍ମାଦରେ ପ୍ରଭୁର ସୁନା, ରୂପା, ଧନ ସମ୍ପତ୍ତି ପ୍ରଭୃତି
ରହିଛି । ତାଙ୍କର କିଛି ଚିନ୍ତା ନାହିଁ, ଦକ ନାହିଁ । ତେଣୁ ସେ
ସୁଖୀ ନ ହୋଇ ସୁଖୀ ହେବ କିଏ ?

ରାଜାଙ୍କ ରାଜା ଏକାକୀ ନଗର ବୁଲି ବାହାରିଛନ୍ତି । ଘାନ
ଦରଦ୍ର ଭିକାରୀ ବେଶ; ଯେପରି କୌଣସି ପ୍ରଜା ତାଙ୍କୁ ଚିହ୍ନି ନ
ପାରିବ । ଗଲି କହ ବୁଲି ସେ ଦେଖିବେ ପ୍ରଜାମାନଙ୍କ ଅବସ୍ଥା,
ଶୁଣିବେ ପ୍ରଜାମାନଙ୍କ ଅଲେକନା । ପ୍ରଜାମାନେ ତାଙ୍କୁ କପରି;
ପ୍ରଣାମା କରୁଛନ୍ତି, ଧନ୍ୟଧନ୍ୟ କହୁଛନ୍ତି—ତାହା ଜାଣିବେ !

ସେ ବୁଲି ବୁଲି ନଗରର ଶେଷ ସୀମାରେ ଅସି ପହଞ୍ଚିଲେ ।
ସେତେବେଳକୁ ରାଜା ଅନେକ ହୋଇଗଲାଣି । ନଗରର ସବୁ ଘର
ଅନ୍ଧାର, ଗୁରୁଆଡ଼ ନିଦ୍ରାବଦ୍ଧ । ମାତ୍ର ରାଜା ଦେଖିଲେ, ନଗରର
ଶେଷ ମୁଣ୍ଡରେ ଗୋଟିଏ ଅତି ଛୋଟ କୁଡ଼ିଆ ଘରେ ଅଲ୍ଲଅ ଜଳୁଛି ।
ଘରଭିତରୁ ଲଳିତ ସ୍ଵରରେ ବଂଶୀର ସ୍ଵରଲହରୀ ଶୁଣିଆସୁଛି ।

ବଂଶୀ ସ୍ଵରରେ ରାଜା ମୃତ୍ୟୁ ହେଲେ, କୁଡ଼ିଆ ଭିତରକୁ ପଶିଗଲେ । ସେଠାରେ ଦେଖିଲେ, ଜଣେ ଯୁବକ ବସି ଏକାଗ୍ର-ଚିତ୍ତରେ ବଂଶୀ ବଜାଉଛି । ତାହା ମୁହଁ ହସହସ, ଅଖି ଦୁଇଟି ସରସତା ସୂର୍ତ୍ତ । ଘରର ଅବସ୍ଥା, ତାର ପୋଷାକ ଦେଖି ରାଜା ଜାଣିଲେ ଯେ, ଲେକଟି ଅତି ଦରିଦ୍ର, ତଥାପି ବଡ଼ ସୁଖରେ ସମୟ କାଟୁଛି । ତାଙ୍କ ମନରେ ସନ୍ଦେହ ହେଲା । ସିଧାସଳଖ ଯାଇ ଲେକଟି ପାଖରେ ବସି ପଡ଼ିଲେ ।

ପାଖରେ ଜଣେ ଅପରିଚିତ ଭିକାରୀକୁ ଦେଖି ବଂଶୀବାଦକ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଝୁସି ହୋଇଗଲେ । ବଂଶୀଟିକୁ ରଖିଦେଇ ଭିକାରୀକୁ ଅନନ୍ଦରେ କୋଳାଗ୍ରତ କଲେ । କହିଲେ, “ତୁମେ ଅଜି ମୋର ଅତିଥି । ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମୁଁ ଖାଇ ନାହିଁ । ଅସ ସାଙ୍ଗ ହୋଇ ଖାଇବା ।”

ରାଜା ଖାଇବାକୁ ବସି ଦେଖିଲେ, ବଂଶୀବାଦକ ଯେଉଁ ଶ୍ରୀରା ଫିଠା ଅତି ବଡ଼ ମୁଲ୍ୟର ଖାଦ୍ୟ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିଛି, ତାହା ମଧ୍ୟବିତ୍ତ ଶ୍ରେଣୀର ଲୋକେ ବି ପାଉ ନ ଥିବେ । ରାଜା ପଚାରିଲେ, “ବନ୍ଧୁ, ଅଜି କୌଣସି ଧନୀ ଲୋକର ଭୋଜିରୁ ଏହା ସଂଗ୍ରହ କରିଛ ନା କଅଣ ?”

ବଂଶୀବାଦକ ଉତ୍ତର ଦେଲେ, “ନାଁ ତ, ମୋ ଖାଦ୍ୟ ପ୍ରତ୍ୟହ ମୁଁ ହାତରେ ତଥର କରେ ଏବଂ ଏହାହିଁ ମୋର ପ୍ରତି ଦିନର ଖାଦ୍ୟ ।”

ରାଜା ପୁଣି ପଚାରିଲେ, “ତୁମେ ତ ଅତି ଦରିଦ୍ର ଭଳି ଜଣା ପଡ଼ୁଛ । ଅନ୍ୟମାନେ ପାଉ ନ ଥିବା ଏଭଳି ଖାଦ୍ୟ ପାଇଁ ପ୍ରତିଦିନ ଅର୍ଥ ପାଆ କୁଅଛୁ ?”

ବଂଶୀବାଦକ କହିଲେ, “ଦରିଦ୍ର ଓ ଧନୀ କଅଣ ମୁଁ ଜାଣେ ନାହିଁ । ପ୍ରତି ଦିନ ନଗରରେ ବୁଲି ଛୁଣ୍ଡା ଯୋତା ମରାମତ କରେ ।

ଯାହା ପାଏ, ସନ୍ଧ୍ୟାକୁ ଘରକୁ ଆସି ସେଥରେ ଖାଦ୍ୟ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରେ । ଖାଇପିଇ ବସି ବଂଶୀ ବଜାଉଥାଏ ।”

ରାଜା ଖାଇସାରି ସେଠାରୁ ବିଦାୟ ନେଇଗଲେ । ପର ଦିନ ରାଜ୍ୟରେ ଘୋଷଣା କରିଦେଲେ, କେହି ସେମାନଙ୍କ ପୁରୁଣା ଯୋତା ଆଉ ମରମତ କରାଇପାରିବେ ନାହିଁ । ଯୋତା ଛୁଡ଼ିଗଲେ, ତାହା ଫିଙ୍ଗିଦେବେ । ଯେ ଯୋତା ମରମତ କରାଇବ କିମ୍ବା ଯେ ମରମତ କରିବ, ସେ ଉଭୟେ କଠିନ ଦଣ୍ଡ ପାଇବେ ।

ବିଚରା ବଂଶୀବାଦକର ବ୍ୟବସାୟ ବୁଝିଲା । ପୁଣି ମାସକ ପରେ ରାଜା ତାଙ୍କ ଘରକୁ ଆସିଲେ । ପୁରୁଣା ବନ୍ଧୁ ପାଇ ବଂଶୀବାଦକ ଅଭ୍ୟନ୍ତ ଖୁସି ହେଲେ ଓ ସୁଦ୍ଧା ଦିନ ପରି ଶୀଘ୍ରପଠା ଖାଇବାକୁ ଦେଲେ ।

.. ଛଦ୍ମବେଶୀ ରାଜା କହିଲେ, ‘ଭାଇ, ରାଜା ତ ତୁମ ରେଜିଗାର ପତ୍ନୀ ବନ୍ଦ କରିଦେଲେ । ପୁଣି ଏତେ ଅର୍ଥ କୁଅଡ଼ୁ ପାଉଛ ଯେ, ଏପରି ମୁଲ୍ଲୁବାନ୍ ଖାଦ୍ୟପଦାର୍ଥ ତଥର କରୁଛ ? ଗୌର କରୁଛ ନା କଅଣ ?”

ବଂଶୀବାଦକ ଉତ୍ତର ଦେଲେ, “ଗୌର ? ଗୌର କଅଣ ? ଯୋତା ମରମତ ବନ୍ଦ ହୋଇଗଲା ପରେ ମୁଁ ଅରଣ୍ୟକୁ ଯାଇ ଜାଲେଣି କାଠ ଭାଙ୍ଗି ଆଣୁଛି । ବଜାରରେ ତାକୁ ବିକି ଯେଉଁ ଦିନ ଯାହା ପାଉଛି, ସେଦିନ ସେଥରେ ଏ ଖାଦ୍ୟଦ୍ରବ୍ୟ ତଥର କରୁଛି ।”

କିଛି ସମୟ କଥା ବାଣୀ କରି ରାଜା ବିଦାୟ ନେଲେ ।

ପରଦିନ ରାଜ୍ୟରେ ଘୋଷଣା କରାଗଲା ଯେ, ଯାହାର ଜାଲେଣି କାଠ ଦରକାର, ସେ ତାହା ନିଜେ ଜଙ୍ଗଲରୁ ସଂଗ୍ରହ କରି ଆଣିବ ।

ଅର୍ଥ ଦେଇ ଅନ୍ୟଠାରୁ କେନ୍ଦ୍ର କେବେ ତାହା କିଣିପାରିବ ନାହିଁ । ସେ ଏହା ଅମାନ୍ୟ କରିବ, ସେ ଜେଲଦଣ୍ଡ ଭୋଗିବ ।

ପୁଣି ମାସକ ପରେ ରାଜା ବଂଶୀବାଦକ କୁଡ଼ୁଅକୁ ଅପିଲେ । ଦେଖିଲେ ତାଙ୍କ ମନ ପୁରୁ ଭଲ ପ୍ରୟତ୍ନ ରହିଛି । ଟିକିଏ ହେଲେ ଚିନ୍ତା କି ଦକ ନାହିଁ । ଆନନ୍ଦ ମନରେ ବସି ସେ ବଂଶୀର ସ୍ଵର ମେଲିଦେଇଛନ୍ତି ।

ବନ୍ଧୁଙ୍କୁ ଦେଖି ବଂଶୀବାଦକ ଖୁସିମନରେ ପାଗ୍ଲେଟି ନେଲେ । ଶୀଘ୍ରପିଠା ବାଡ଼ି ଉତ୍ତୟେ ଖାଇ ବସିଲେ ।

ରାଜା ପଚାରିଲେ, “ଏବେ କିପରି ଚଳୁଛି ?”

ବଂଶୀବାଦକ ଉତ୍ତର ଦେଲେ, “ମୁଁ ଏବେ ରାଜାଙ୍କ ସୈନ୍ୟ ପଞ୍ଚକରେ ଯୋଗ ଦେଇଛି ।”

“ସେଠାରେ ତ ପ୍ରତିଦିନ ମଜୁରି ମିଳେ ନାହିଁ । ମାସ ଶେଷ ହେଲେ ବେତନ ମିଳେ । ତେବେ ତୁମେ ପ୍ରତିଦିନର ‘ଶର୍ତ୍ତ ହୁଲୁଅଛି କୁଅଡ଼ୁ ?’ ଅତିଥି ପ୍ରଶ୍ନ କଲେ ।

ବଂଶୀବାଦକ କହିଲେ, “ମୁଁ ବହୁତ କଷ୍ଟରେ ସେନାପତିଙ୍କୁ ଗଢ଼ି କରାଇଛି । ସେ ମୋର ବେତନ ମାସ ଶେଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ନ ରଖି ପ୍ରତିଦିନ ସନ୍ଧ୍ୟାବେଳକୁ ଦେଇ ଦେଉଛନ୍ତି ।”

ତାହାର ପର ଦିନ ରାଜା ଆଦେଶ ଜାରି କଲେ, କୌଣସି ସେନାକୁ ଦୈନିକ ମଜୁରି ଦିଆଯିବ ନାହିଁ । ମାସ ଶେଷରେ ଯେ ଯାହାର ବେତନ ପାଇବେ ।

ଏହି ଆଦେଶରେ ବିରୁଦ୍ଧ ବଂଶୀବାଦକ ଟିକିଏ ବିଚଳିତ ହୋଇପଡ଼ିଲେ । ଭାବନା କଅଣ—ତାହା ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସେ ଜାଣି ନ ଥିଲେ । ଜୀବନରେ ଆଜିକୁ ପ୍ରଥମ ଥର ପାଇଁ ତାଙ୍କର ଚିନ୍ତା ହେଲା; “ରାଜାରେ ଖାଇବି କଅଣ ?”

ସନ୍ଧ୍ୟାକୁ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ଷେତ୍ରରୁ ଫେରି ସେ ସେନାପତିଙ୍କଠାରୁ ପାଇଥିବା ଖଣ୍ଡାକୁ ଜଣେ ବ୍ୟବସାୟୀଙ୍କୁ ବିକିଦେଲେ । ତା ପରିବର୍ତ୍ତିରେ ଯାହା ଅର୍ଥ ପାଇଲେ, ସେଥିରେ ସେହି ଦିନର ଖାଦ୍ୟ-ପଦାର୍ଥ ତିଆରି କଲେ ।

ଖଣ୍ଡା ନ ଥିଲେ ସୈନ୍ୟଙ୍କ ଭିତରେ ସ୍ଥାନ ନାହିଁ । ତେଣୁ ବଂଶୀବାଦକ କାଠରେ ଗୋଟିଏ ଖଣ୍ଡା ତିଆରି କଲେ ଓ ତାକୁ ଖୋଲ ମଧ୍ୟରେ ରଖିଦେଲେ ।

ସେଦିନ ରାତିରେ ରାଜା ବଂଶୀବାଦକଙ୍କ ଅବସ୍ଥା ଦେଖିବାକୁ ଆସିଲେ । ବଂଶୀବାଦକ ସୁବ ପରି ବହୁମୁଖର ଖାଦ୍ୟଦ୍ରବ୍ୟ ବାଜିବାରୁ ସେ ମନେ ମନେ କମକି ଉଠିଲେ । ପ୍ରକାଶ୍ୟରେ କହିଲେ, “ମୁଁ ଶୁଣିଲି, ରାଜା କୁଅଡ଼େ ସୈନ୍ୟମାନଙ୍କୁ ଦୈନିକ ମଜୁରୀ ଦେବା ପ୍ରଥା ବନ୍ଦ କରି ଦେଇଅଛନ୍ତି । ଏହା ସତ କି ?”

ବଂଶୀବାଦକ ହସିହସି ଉତ୍ତର ଦେଲେ, “ହଁ ସତ ।”

“ତେବେ ତୁମ୍ଭେ ଆଜିର ଖାଦ୍ୟ କିପରି ସଂଗ୍ରହ କଲ ?

ବଂଶୀବାଦକ ତାଙ୍କର ଅତିଥି ବନ୍ଧୁଙ୍କୁ ବିଶ୍ୱାସ କରି ସବୁ କଥା କହିଗଲେ ଏବଂ ଖୋଲରୁ ବାହାର କରି କାଠ ଖଣ୍ଡାଟିକୁ ଦେଖାଇଲେ ।

ପର ଦିନ ରାଜା ସେନାପତିଙ୍କ ଜରିଆରେ ସୈନ୍ୟମାନଙ୍କୁ ନିଜ ଦରବାରରେ ରୁଣ୍ଡ ହେବା ପାଇଁ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଦେଲେ । ଶତ ଶତ ସୈନ୍ୟଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ବାଛି ସେ ବଂଶୀବାଦକକୁ ନିଜ ପାଖକୁ ଡକାଇ ନେଲେ । ସେତେବେଳେ ବଂଶୀବାଦକ ରାଜାଙ୍କ ମୁହଁକୁ ଚାହିଁ ଚିହ୍ନିପାରିଲେ ଯେ, ଏତେ ଦିନଯାଏ ଯେ ତାଙ୍କର ଅତିଥି

ହେଉଥିଲେ, ସେ ଆଉ କେହି ବୁଝନ୍ତି, ଏଇ ରାଜା । ଭୟରେ ତାଙ୍କ ଅନ୍ତର ଥରଉଠିଲା । ମାତ୍ର ପ୍ରକାଶ୍ୟରେ ସେ ତାର କିଛି ମାତ୍ର ଧୂରନା ଦେଲେ ନାହିଁ ।

ରାଜା ତାଙ୍କୁ ପାଖକୁ ଡକାଇ ନେଇ କହିଲେ, “ମୋ ସିଦ୍ଧାସନ ତଳେ ଏଇ ଯେଉଁ ଲୋକଟି ଠିଆ ହୋଇଛି, ବର୍ତ୍ତମାନ ତାର ବେକ କାଟିଦିଅ ।”

ବଂଶୀବାଦକ ଦୁଇ ହାତ ଯୋଡ଼ି କହିଲେ, “ମହାରାଜ, ନିର୍ଦ୍ଦୋଷ ଲୋକକୁ ଅକାରଣରେ ମୁଁ ହତ୍ୟା କରିପାରିବି ନାହିଁ ।”

ଏ ଉତ୍ତରରେ ସେନାପତି ଓ ଅନ୍ୟ ସୈନ୍ୟବୃନ୍ଦ ଚମକି ଉଠିଲେ ।

ରାଜା ଗର୍ଜନ ଛାଡ଼ି କହିଲେ, “ମୋ ଆଦେଶ ଲଙ୍ଘନ କରୁଛ, ତୁମର ତ କମ୍ ସାହସ ବୁଝେଁ । ବର୍ତ୍ତମାନ ଏଇଠାରେ ହିଁ ତୁମ ଖଣ୍ଡାରେ ଏହାର ମୁଣ୍ଡ କାଟି । ନ ହେଲେ...”

ଏହା ଶୁଣି ବଂଶୀବାଦକ ଆଶ୍ଚ୍ୟ ମାଡ଼ି ବସି ପଡ଼ିଲେ । ସମସ୍ତେ ଭାବିଲେ, ସେ ରାଜାଙ୍କୁ କ୍ଷମା ମାଗିବେ । ମାତ୍ର ତାହା ହେଲା ନାହିଁ । ବଂଶୀବାଦକ ଦୁଇ ହାତ ଯୋଡ଼ି ଉପରକୁ ଗୁହଁ ପ୍ରାର୍ଥନା କଲେ, “ଭଗବାନ । ଏ ଲୋକ ନିର୍ଦ୍ଦୋଷ କି ଦୋଷୀ ମୁଁ ଜାଣେ ନାହିଁ । ରାଜାଙ୍କ ଆଦେଶରେ ମୁଁ ଏହାର ମୁଣ୍ଡ କାଟିବାକୁ ଯାଉଛି । ଯଦି ପ୍ରକୃତରେ ଏ ଦୋଷୀ, ତେବେ ତ କିଛି କହିବାର ନାହିଁ । ମାତ୍ର ଯଦି ନିର୍ଦ୍ଦୋଷ, ତେବେ ମୋ ଖଣ୍ଡା ଯେପରି କାଠ ପାଲଟିଯାଏ; ଏ ଲୋକର ଟିକିଏ ହେଲେ କ୍ଷତି ନ ହୁଏ ।”

ଭଜ ପାଟିରେ ଏହି ପ୍ରାର୍ଥନା କରି ସାର ସେ ବସିବା ସ୍ଥାନରୁ ଉଠି ପଡ଼ିଲେ । ବାରଦ୍ବାର ସହୃଦ ଯାଇ ସେ ଲେକଟିର ମୁଣ୍ଡକୁ ବାମ ହାତରେ ଧରି ନିଜ ଅଡ଼କୁ ଗୁଆଇଦେଲେ । ଦକ୍ଷିଣ ହାତରେ ଖୋଲରୁ ଖଣ୍ଡା ବାହାର କରି ଉପରକୁ ଟେକି ଦିଅନ୍ତି ତ ତାହା କାଠ ହୋଇଯାଇଛି ।

ଏହା ଦେଖି ଦରବାରରେ ରୁଣ୍ଡ ହୋଇଥିବା ଲେକେ ଅଗମ୍ଭିତ ହୋଇଗଲେ । ଭଗବାନ ଯେ ସୈନିକଟିର ଅକୁଳ ପ୍ରାର୍ଥନା ଶୁଣିଅଛନ୍ତି, ଏହା ବିଶ୍ୱାସଲେ । ରାଜା ଅତ୍ୟାଗୁଣ, ନିର୍ଦ୍ଦୋଷ ଲେକକୁ ହତ୍ୟା କରୁଥିଲେ—ଏହା ଭାବ ତାଙ୍କୁ ମାରବାକୁ ଗୁରୁଅତ୍ତ ଘେରୁ ଆସିଲେ ।

ବର୍ଣ୍ଣାବାଦକ ଦୁଇ ହାତ ଟେକି ସେମାନଙ୍କୁ ଶାନ୍ତ କଲେ ।

“ରାଜା ବର୍ଣ୍ଣାବାଦକକୁ ଗୁରୁ ହସି ହସି କହିଲେ, “ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମୁଁ କପଟରେ ତୁମର ବନ୍ଧୁ ହୋଇଥିଲି । ଏଣିକି ପ୍ରକୃତ ବନ୍ଧୁ ହେଲି । ଅଜିଠାରୁ ତୁମେ ମୋ ରାଜପ୍ରାସାଦରେ ରହିବ । ପ୍ରତିଦିନ ଯେପରି ଚଳୁଥିଲ; ସ୍ୱାଧୀନ ଭାବରେ ସେହୁପରି ଚଳିବ । ସେଥିପାଇଁ ତୁମକୁ କୌଣସି ପରିଶ୍ରମ କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ ନାହିଁ କି ତୁମ କାର୍ଯ୍ୟରେ କେହି ବାଧା ଦେବେ ନାହିଁ ।”

ପରର ଯେ ଚନ୍ଦ୍ରକ ମନ୍ଦ

ଅଜିକାଲିର କଥା ନୁହେଁ । ବହୁତ ଦିନ ତଳର ପୃଷ୍ଠା କଥା । ଅଜିକାଲି ସିନା ମନ୍ଦାମାନେ ଦେଶ ଶାସନ କରୁଛନ୍ତି, ମାତ୍ର ସେତେବେଳେ ରାଜା ଥିଲେ ସବେସବୁ । ତାଙ୍କ କଥା ହିଁ ଥିଲା

ଦେଶର ଅଭିନ । ଯେତେବେଳେ ଯାହା କହୁଥିଲେ, ତାହା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ କାର୍ଯ୍ୟରେ ପରିଣତ ହୋଇ ଯାଉଥିଲା ।

ଗୋଟିଏ ଦେଶର ରାଜାପୁଅ, ପଣ୍ଡିତପୁଅ ଓ ବାରିକ ପୁଅ ଭାବେ ସାଙ୍ଗ । ପିଲାଟିଦିନୁ ଏକାଠି ଖେଳନ୍ତି, ବୁଲନ୍ତି, ଦେଶ ବିଦେଶ ବୁଲି ଯାଆନ୍ତି ଓ ବଣରେ ଶିକାର କରନ୍ତି । ରାଜାପୁଅ ସବୁବେଳେ ଗର୍ବରେ ଫାଟି ପଡୁଥାନ୍ତି । ସେ ମନେ କରନ୍ତି, ମୁଁ ରାଜବଂଶରେ ଜନ୍ମ ହୋଇଛି, କିଛି ଦିନ ଗଲେ ଏତେ ବଡ଼ ରାଜ୍ୟର ରାଜା ହେବି, ତେଣୁ ବିଦ୍ୟାବୁଦ୍ଧିରେ ଏମାନେ ମୋତେ କେହି ସରି ନୁହନ୍ତି । ଯାହାର ଯେତେ ବିଦ୍ୟା ଥାଉ, ବୁଦ୍ଧି ଥାଉ ନା କାର୍ଯ୍ୟକ୍ମ ମୋ ଅଦେଶରେ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ତାହାର ମୁଣ୍ଡକାଟ ହୋଇଯିବ । ତା ବିଦ୍ୟାତତ୍ତ୍ୱ କୁଅଡ଼େ ଲେପ ପାଇଯିବ । ତେଣୁ ସବୁଠାରୁ ବଡ଼ ମୁଁ ।

ବାରିକପୁଅ ମନେ କରନ୍ତି, ମୁଁ ବଡ଼ ବୁଦ୍ଧିଆ, ଚତୁର । ମୋ ଚତୁର ପଣିଆରେ ମୁଁ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ବଣ କରନେବି । ରାଜପୁଅ ତ ମୋ କଥାରେ ଉଠିବେ ବସିବେ । ତେଣୁ ଏ ରାଜ୍ୟରେ ସବୁଠାରୁ ମୁଁ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ମ ବଡ଼ ନ ହେବି ?

ପଣ୍ଡିତ ପୁଅ ଶାସ୍ତ୍ର ପ୍ରାଣୀ ପଢ଼ି ବଡ଼ ବିଦ୍ୱାନ ହେଲେ । ସେ ମନରେ ଭାବିଲେ, ବିଦ୍ୟା ଏ ପୃଥିବୀରେ ଧନ, ଜନ, କ୍ଷମତା ସବୁଠାରୁ ବଳବାନ । ବିଦ୍ୟା ଥିଲେ ସବୁ କାମ ହାସଲ କରିହେବ, ସବୁ ଦେଶରେ ଅଦର ମିଳିବ । ମୁଁ ଯେତେବେଳେ ବହୁତ ପାଠ ପଢ଼ିଛି, ସେତେବେଳେ ମୁଁ ବଡ଼ ନ ହୋଇ ଅଉ କିଏ ବଡ଼ ହେବ ?

କେତେ ଦିନ ପରେ ଗୋଟିଏ ଦୂର୍ଘଟନା ଘଟିଲା । ବୁଢ଼ାସାଜୀ ବଣକୁ ଶିକାର କରିବାକୁ ଯାଇଥିଲେ । ତମ୍ଭ ପକାର ଗଡ଼ରେ ଗୋଟିଏ ସ୍ଥାନରେ ରହିଥିଲେ । ହଠାତ୍ ସେ ତମ୍ଭରେ ନିଆଁ ଲାଗିଗଲା । ସାଜୀ ପୋଡ଼ି ହୋଇ ମରିଗଲେ ।

ରାଜପୁଅ ରାଜଗାଦିରେ ବସିଲେ, ରାଜ୍ୟର ହୁଣ୍ଡାକଣ୍ଡା, ଭାଗ୍ୟବିଧାତା ହେଲେ ।

ବାରକପୁଅ ତ ସାଙ୍ଗ, ତେଣୁ ସେ ସବୁବେଳେ ତାଙ୍କ ପାଖରେ ରହିଲେ, ତାଙ୍କୁ ନାନାପ୍ରକାର ପରାମର୍ଶ ଦେଲେ । ନୂଆ ରାଜା ସେହି ପରାମର୍ଶରେ ଗୁଲିଲେ । ବାରକପୁଅ ଯାହାକୁ ମାରିବାକୁ କହିଲେ, ତାକୁ ମାରିଦେଲେ; ଯାହାକୁ ଅଦର କରିବାକୁ କହିଲେ, ତାକୁ ଧନରହୁ ଦେଇ ପୂଜା କଲେ । ଗୋଟାଏ କଥାରେ କହିବାକୁ ଗଲେ; ରାଜାପୁଅ ବାରକପୁଅ କଥାରେ ବସିଲେ, ଉଠିଲେ । ତାଙ୍କର ନିଜର ହୋଇ କିଛି ବିବେକ, ବିଚାର ରହିଲା ନାହିଁ ।

ଏ ଅବସ୍ଥା ଦେଖି ପଣ୍ଡିତପୁଅ ନୂଆ ରାଜାଙ୍କ ପାଖ ପଶିଲେ ନାହିଁ । ଏହା ତାହା ଅଗରେ ବାରକପୁଅଙ୍କ ନିନ୍ଦା କଲେ । ବାରକପୁଅ ସେ କଥା ଶୁଣିପାରି ଖୁବ୍ ରାଗିଗଲେ । ପଣ୍ଡିତପୁଅଙ୍କର କିପରି ସବ୍ୟନାଶ କରିବେ, ଏହି ଉପାୟ ମନେମନେ ଚିନ୍ତା କଲେ ।

ମୃତରାଜାଙ୍କର ବର୍ଷିକଥ ଶ୍ରାଦ୍ଧ ପଡ଼ିଲା । ବଡ଼ ଯାଜମାନଙ୍କରେ ଶ୍ରାଦ୍ଧକ୍ରମେ ପାଳିତ ହେଲା । ବହୁତ ବ୍ରାହ୍ମଣ, ପଣ୍ଡିତ ଭୋଜନ କରିବାକୁ ଆସିଥିଲେ ।

ଏହି ସୁଯୋଗ ଦେଖି ବାରକପୁଅ ରାଜାଙ୍କୁ ପରାମର୍ଶ ଦେଲେ, “ଅମ ବୁଢ଼ାସାଜୀ ବର୍ଷେ ହେଲା ସ୍ବର୍ଗକୁ ଗଲେଣି । ସେଠାରେ ସେ କିପରି ଅଛନ୍ତି, ତାହା ତ ଅମେ ଜାଣିପାରିଲେ ନାହିଁ । ମୁଁ ଭାବୁଛି,

ଅମ ପଣ୍ଡିତପୁଅ ବଡ଼ ବିଦ୍ଵାନ୍ । ସେ ଅନେକ ଭାଷା ଜାଣନ୍ତି, ଶାସ୍ତ୍ର-
ପୁରାଣ ପଢ଼ିଛନ୍ତି । ସ୍ଵର୍ଗକୁ ଗଲେ ଦେବତାମାନଙ୍କ ସହିତ ଦେବ-
ଭାଷା ସଂସ୍କୃତରେ ବେଶ୍ କଥାବାର୍ତ୍ତା କରିପାରିବେ । ତାଙ୍କୁ ସ୍ଵର୍ଗକୁ
ପଠାଇ ଦିଆଯାଉ । ସେ ଯାଇ ବୃତ୍ତାନ୍ତାଙ୍କୁ ଦେଖି ଅସନ୍ନ, ତାଙ୍କ
ହାନିଲଭ ବୁଝି ଅସନ୍ନ ।”

ନୂଆରାଜା ତ ମୁଖ, ନିବୋଧ । ସେ ବାରିକପୁଅ କଥା ଠିକ୍
ବୋଲି ମନେ କଲେ । କହିଲେ, “ପଣ୍ଡିତପୁଅଙ୍କୁ ସ୍ଵର୍ଗକୁ ପଠାଇବାକୁ
ହେବ, ମାତ୍ର ସେ ଯିବେ କିପରି ?

ବାରିକପୁଅଙ୍କ ପରାମର୍ଶରେ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ହେଲା, ରାଜା ତ ତମ୍ଭ
ଭିତରେ ପୋଡ଼ିହୋଇ ମରଛନ୍ତି, ତେଣୁ ପଣ୍ଡିତପୁଅଙ୍କୁ ସେହିପରି
ଗୋଟିଏ କାଠଘର ଭିତରେ ରଖି ନିଆଁ ଲଗାଇ ଦେବାକୁ ହେବ
ସେ ପୋଡ଼ିହୋଇ ସ୍ଵର୍ଗକୁ ଯିବେ ।

କାଠଘର ତିଆରି ହେଲା । ତା ଭିତରେ ପଣ୍ଡିତପୁଅଙ୍କୁ
ପୁରାଇ ଦିଆଗଲା । ଚାରିଆଡ଼ ବନ୍ଦ କରାଗଲା ।

ପଣ୍ଡିତପୁଅ କହିଲେ, “ଏ ସବୁ ହେଲା ସତ; ମାତ୍ର ମୋତେ
ସାତଟି ଦିନ ସମୟ ଦିଅ । ମୁଁ ସେ ଘରଭିତରେ ନିରୋଳାରେ
ରହି ହୋମଯଜ୍ଞ କରିବି । ଦେବତାଙ୍କୁ ପୂଜା ସେବାରେ ଆଗରୁ
ସନ୍ନତ ନ କଲେ, ସେ ବୃତ୍ତାନ୍ତାଙ୍କୁ ମୋତେ ଦେଖାଇଦେବେ
ନାହିଁ । ତେଣୁ ସାତ ଦିନ ପରେ ନିଆଁ ଲଗାଇବ, ସେତେବେଳକୁ
ମୋର ସେବାପୂଜା ସରିଯାଇଥିବ; ଦେବତାମାନେ ପ୍ରସନ୍ନ
ହୋଇଥିବେ ।”

ସାତ ଦିନ ପରେ ରାଜାଙ୍କ ଉପସ୍ଥିତିରେ କାଠଘରେ ନିଆଁ
ଲଗିଲା । ଭିତରୁ ପଣ୍ଡିତପୁଅଙ୍କ ଚିତ୍କାର ଶୁଣାଗଲା । ସେତେବେଳେ
ବାରିକପୁଅ ମନେ ମନେ ଭାରି ଖୁସି । ସେ ଭାବୁଥାନ୍ତି, ଦେଶରୁ

ମୋର ଗୋଟିଏ ବଡ଼ ଶତ୍ରୁ ଗଲା । ଏଣିକି ଏ ରାଜ୍ୟରେ ମୁଁ ସବେସବୁ ।

ସାତ ଦିନ ବିତଗଲା । ଦିନେ ଦେଖାଗଲା, ପଣ୍ଡିତପୁଅ ସୁନ୍ଦର ନୂଆ ପାଟଯୋଡ଼ ପିନ୍ଧି, କାନରେ କୁଣ୍ଡଳ, ମୁଣ୍ଡରେ ସୁନା ଜରିଦଥ ପଗଡ଼ ଲଗାଇ ଆସି ରାଜଦରବାରରେ ହାଜର । ତାଙ୍କୁ ଦେଖି ସମସ୍ତେ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହୋଇଗଲେ । ବାରିକପୁଅ ତ ନିଜ ଅଖିକୁ ବିଶ୍ୱାସ କରିପାରିଲେ ନାହିଁ ।

ପଣ୍ଡିତପୁଅ ସିଧା ରାଜାଙ୍କ ପାଖକୁ ଚାଲିଯାଇ କହିଲେ, “ଏଇ ଦେଖନ୍ତୁ, ଆପଣଙ୍କ ଦୟାରୁ ମୁଁ ସ୍ୱର୍ଗର ଦେବତାଙ୍କଠାରୁ କେତେ ଜିନିଷ ପାଇଲି । ଏ ଯୋଡ଼, କୁଣ୍ଡଳ, ମୁକୁଟ ସବୁ ଦେବତାମାନେ ଦେଇଛନ୍ତି । ସେମାନେ ମୋ ଉପରେ ଏତେ ଖୁସି ଯେ; ତୁମ୍ଭମାନେ ଏ ମର୍ତ୍ତ୍ୟକୁ ଜମା ଛାଡ଼ି ନ ଥିଲେ । ବହୁତ କୁହା ବୋଲି କରି କେବଳ ବୁଢ଼ା ରାଜାଙ୍କ ଖବର ଆପଣଙ୍କୁ ଦେବାପାଇଁ ଚାଲି ଆସିଲି ।”

ରାଜା ପଚାରିଲେ, “ମୋ ବାପା କିପରି ଅଛନ୍ତି ?”

ପଣ୍ଡିତପୁଅ କହିଲେ, “ସେ ଅବଶ୍ୟ ସେଠାରେ ସୁଖରେ ଅଛନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ଗୋଟିଏ କଥା ତାଙ୍କୁ ବଡ଼ ହଇରାଣ କରୁଛି । ସେ ତ ବର୍ଷେ ହେଲା ଶିଅର ହୋଇ ନାହାନ୍ତି; ତେଣୁ ମୁହଁରେ ଦାଢ଼ି ନିଶ ଜଙ୍ଗଲପରି ବଢ଼ିଛି । ସେଥିରେ ପୁଣି ଉକୁଣି ସାଲୁବାଲୁ । ରାଜା ସେଥିପାଇଁ ଦିନରେ ଶାନ୍ତି ପାଉ ନାହାନ୍ତି କି ରାତିରେ ଶୋଇପାରୁ ନାହାନ୍ତି ।”

ରାଜା ଟିକିଏ ଚିନ୍ତିତ ହେଲେ । କହିଲେ, “ବଡ଼ ବିଷମ କଥା ତ । ଏହାର ଉଚିତ ବ୍ୟବସ୍ଥା କରିବାକୁ ହେବ ।”

ପଣ୍ଡିତପୁଅ କହିଲେ, “ନିଶ୍ଚୟ । ନିଜେ ବୁଢ଼ା ରାଜା ତାର
ଉପାୟ ବତାଇ ଦେଇଛନ୍ତି । ମୋତେ ବଡ଼ ନେତୃତ୍ୱ ହୋଇ
କହିଛନ୍ତି, ତୁମ ପାଖରେ ଥିବା ବାରିକ ପୁଅକୁ ତାଙ୍କ ପାଖକୁ
ପଠାଇ ଦେବାପାଇଁ । ପିଲାଟିଦିନୁ ସେ ତୁମକୁ ଯେପରି ସ୍ନେହ
କରୁଥିଲେ ତାକୁ ବି ସେହିପରି ସ୍ନେହ କରୁଥିଲେ । ବାରିକପୁଅ
କେତେକ ଦିନ ସ୍ୱର୍ଗରେ ରହି ତାଙ୍କ ଦାଢ଼ି ନିଶତକ ଖିଅର କରିଦେବ;
ତାଙ୍କର ସେବା ବି କରିବ । ତାକୁ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ପଠାଇ ଦେବାପାଇଁ
ସେ ବଡ଼ କାକୁଡ଼ ମିନତି ହୋଇ ଖବର ପଠାଇଛନ୍ତି ।”

ରାଜାଙ୍କ ମନକୁ ଏ କଥା ପାଇଗଲା । ସେ ତତ୍ସତ୍ତ୍ୱାତ୍
ଗୋଟାଏ କାଠଘର ତିଆରି କରିବାକୁ ଅନୁମତି ଦେଲେ । ଘର
ହୋଇଯିବାରୁ ବାରିକପୁଅକୁ ତା ଭିତରେ ସୁରାଘ ଘରେ ନିଅଁ
ଲଗାଇ ଦିଆଗଲା । ପଦେ କଥା କହିବାକୁ ବାରିକପୁଅ ଅତି
ସମୟ ପାଇଲେ ନାହିଁ ।

ସ୍ୱର୍ଗରେ ମୃତ ରାଜାଙ୍କ ଦାଢ଼ି ନିଶ ହୋଇଥିଲା କି
ନାହିଁ—ଜଣା ନାହିଁ; କିନ୍ତୁ ବାରିକପୁଅ ଅତି ସେଠାରୁ ଫେରିଲେ
ନାହିଁ ।

ଅସଲ କଥା କଅଣ କି, ପଣ୍ଡିତ ପୁଅ ସାତ ଦିନ ସେବାସୁଜା
କରିବାକୁ ସମୟ ମାଟିଲେ । ସେହି ସାତ ଦିନରେ ସେ କାଠଘରୁ
ନିଜ ଘରଯାଏ ମାଟିତଲେ ଗୋଟାଏ ସୁତଙ୍ଗ ଖୋଳିଦେଲେ ।
କାଠଘରେ ନିଅଁ ଲଟିବାରୁ ସମସ୍ତେ ଜାଣିବା ପାଇଁ କିଛି
ସମୟ ସେ ପାଟି ତୁଣ୍ଡ କଲେ । ପରେ ନିଅଁ ପ୍ରବଳ ଭାବରେ ଜଳି
ଉଠିବାରୁ ସୁତଙ୍ଗ ବାଟ ଦେଇ ନିଜ ଘରକୁ ପଳାଇ ଆସିଲେ ଓ
ସାତ ଦିନ ଯାଏ ଘର ଭିତରେ ଲୁଚି ରହିଥିଲେ ।

ବହୁପାଠ ଓ ଦାତପାଠ

ଜଣେ ରାଜା ବଡ଼ ପଣ୍ଡିତ, ଦୟାଳୁ ମଧ୍ୟ । ତାଙ୍କ ପାଖକୁ ଯେତେ ପଣ୍ଡିତ ଲୋକ ଆସନ୍ତି, ସେ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ରାଜା ଆଦର କରନ୍ତି; ପାଟଯୋଡ଼, ସୁନାକୁଣ୍ଡଳ ଓ ବହୁତ ଧନ ସମ୍ପତ୍ତି ଦିଅନ୍ତି ।

ରାଜାଙ୍କଠାରୁ ଆଦର ପାଇଁ ସେ ଦେଶକୁ ବହୁତ ପଣ୍ଡିତ ଆସିଲେ । ନାନାପ୍ରକାର କଥା କହି ରାଜାଙ୍କୁ ଖୁସି କଲେ । ରାଜା ମଧ୍ୟ ମନଇଚ୍ଛା ଟଙ୍କା, କରଡ଼ି, ସୁନାରୂପା ଓ ଗାଈ ବାହୁଗୁ ସେମାନଙ୍କୁ ଦାନ କଲେ ।

ଏହିପରି ଦାନ କରୁ କରୁ ରାଜାଭଣ୍ଡାର ଖାଲି ହୋଇ ଆସିଲା । ସେଥିପ୍ରତି ରାଜାଙ୍କର ଟିକିଏ ହେଲେ ଚିନ୍ତା ନାହିଁ; କିନ୍ତୁ ଚିନ୍ତା ହେଲା ମନ୍ତ୍ରୀଙ୍କର । ସେ ଭାବିଲେ, ରାଜା ପଣ୍ଡିତମାନଙ୍କୁ ଦାନ କରି କିଏ ଭଣ୍ଡାର ତ ଶୂନ୍ୟ କରିଦେଲେ; ରାଜ୍ୟଶାସନ ଗୁଲିବ କିପରି ? ପ୍ରଜାମାନଙ୍କ ଭଲ ପାଇଁ ଖର୍ଚ୍ଚ ହେବ କ'ଣ ?

ଏହି ସମୟରେ ଅନ୍ୟ ଦେଶରୁ ଏକାବେଳେକେ ପାଞ୍ଚ ଜଣ ପଣ୍ଡିତ ଆସି ରାଜାଙ୍କ ପାଖରେ ପହଞ୍ଚିଲେ । ଜଣେ ବଡ଼ ସଙ୍ଗୀତଜ୍ଞ, ଜଣେ ବଡ଼ ଜ୍ୟୋତିଷୀ, ଜଣେ ବଡ଼ କବିରାଜ, ଜଣେ ନ୍ୟାୟଶାସ୍ତ୍ର-ବିଶାରଦ—ନୈୟାୟିକ ଏବଂ ପଞ୍ଚମ ଜଣକ ବ୍ୟାକରଣ ପଣ୍ଡିତ—ବୈୟାକରଣ ।

ଏକାବେଳେକେ ପାଞ୍ଚ ଜଣ ପଣ୍ଡିତଙ୍କୁ ଦେଖି ମନ୍ତ୍ରୀ ପ୍ରମାଦ ଗଣିଲେ; କିନ୍ତୁ ରାଜା ଭାବି ଖୁସି । ସେ ପଣ୍ଡିତମାନଙ୍କର ଶୁରୁ ଆଦର ଯତ୍ନ କଲେ । ପ୍ରତିଦିନ ଜଣ ଜଣିକର ପାଠ ପଢ଼ାଷା ହେବ ବୋଲି ଠିକ୍ କରିଦେଲେ ।

ପ୍ରଥମ ଦିନ ରାଜସଭାକୁ ସଙ୍ଗୀତକୁ ଅସିଲେ । ସୁନ୍ଦର ସଙ୍ଗୀତ ଗାଉଲେ । ତାଙ୍କର ଗୀତ ଶୁଣି ସମସ୍ତେ ଶୁସ୍ତି । ରାଜାଙ୍କ ଅନନ୍ଦ କହିଲେ ନ ସରେ ।

ଦ୍ଵିତୀୟ ଦିନ ଜ୍ୟୋତିର୍ଯ୍ୟାଜ ପାଳି । କେଉଁ ଗ୍ରହ କେଉଁ ସ୍ଥାନରେ ରହିଲେ ଅମର କି ଶୁଭ ହେବ, ଅନ୍ତୁକୂଳ ବେଳେ କଅଣ ଦେଖିଲେ ଅମଙ୍ଗଳ ହେବ, କେଉଁ ସମୟରେ କଅଣ ଖାଇବ—ଏହି ସବୁ କଥା ତାଙ୍କଠାରୁ ଶୁଣି ରାଜା ଅସ୍ତର୍ଯ୍ୟ ହୋଇଗଲେ; ତାଙ୍କୁ ଧନ୍ୟ ଧନ୍ୟ କହିଲେ ।

ତୃତୀୟ ଦିନ ଅସିଲେ କବିରାଜ । ସେ ବଣର ସବୁ ଗଛ, ଚେର, ପତ୍ର, ଫୁଲ, ଫଳର ଗୁଣ, ଭଲମନ୍ଦ କଥା ରାଜାଙ୍କୁ ଶୁଣାଇଲେ । କେଉଁ ରୋଗ କାହିଁକି ହୁଏ, କି ଔଷଧ ଖାଇଲେ ସେ ରୋଗ ଭଲ ହୁଏ, ତାହା ଗୋଟି ଗୋଟି ବୁଝାଇ ଦେଲେ । କବିରାଜ ପାଠରେ ତାଙ୍କର ଏତେ ବେଶି ଜ୍ଞାନ ଥିବାର ଦେଖି ରାଜା ତାଙ୍କୁ ପ୍ରଶଂସା କଲେ ।

ତାହା ପର ଦୁଇ ଦିନ ନୈୟାୟିକ ଓ ବୈୟାକରଣ ଅସିଲେ । ନୈୟାୟିକ ବହୁତ ସଂସ୍କୃତ ଶ୍ଳୋକ ବୋଲି ବୁଝାଇଦେଲେ ଯେ, ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ପ୍ରମାଣ ନ ପାଇଲେ କୌଣସି କଥା ଗ୍ରହଣ କରିବ ନାହିଁ । ବୈୟାକରଣ ବିଭିନ୍ନ ଶବ୍ଦର ଉତ୍ପତ୍ତି ବର୍ଣ୍ଣନା କରି କିପରି ଶୁଦ୍ଧ ଭାବରେ କଥା କହିବ, ସେ ବିଷୟରେ ଅଲୋଚନା କଲେ ।

ଶେଷରେ ରାଜା ମତ ଦେଲେ; ଏ ପ୍ରତ୍ୟେକ ପଣ୍ଡିତ ନିଜ ନିଜ ବିଷୟରେ ଧୂରନ୍ଧର । ଏମାନଙ୍କୁ ଉପଯୁକ୍ତ ପୁରସ୍କାର ଦେବା ଉଚିତ ।

ସେ ମନ୍ତ୍ରୀକୁ ଡାକି ଅଦେଶ ଦେଲେ, ‘ଏହି ପଣ୍ଡିତମାନଙ୍କୁ ଅଦର ଯତ୍ନ କରି ଅତ୍ୟୁତ୍ତମରେ ରଖାଅ । ପ୍ରତ୍ୟେକଙ୍କୁ ହଜାରେ ଲେଖାଏଁ ମୁଦ୍ରା ପୁରସ୍କାର ଦିଅ ।

ଏହା ଶୁଣି ମନ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ମନରେ ଦୁର୍ଭାବନା ଖେଳିଲା । ରାଜକନ୍ୟାର ଯେ ଶୂନ୍ୟ । ଏତେଗୁଡ଼ିଏ ମୁଦ୍ରା କୁଅଳ୍ପ ଅଣି ପୁରସ୍କାର ଦେବେ ?

ସେ ମନେ ମନେ ଗୋଟିଏ ବୁଦ୍ଧି ପାଶୁଲେ । ରାଜାଙ୍କୁ କହିଲେ, “ମହାରାଜ, ଏମାନେ ବହିଷ୍କାରରେ ଅବଶ୍ୟ ବଡ଼ ପଣ୍ଡିତ; କିନ୍ତୁ ହାତପାଠରେ ପଣ୍ଡିତ କି ବୁଦ୍ଧନ୍ତି, ତାହା ପରୀକ୍ଷା କରିବା ଦରକାର । ଯେ ହାତପାଠରେ ପଣ୍ଡିତ ବୁଦ୍ଧନ୍ତି, ତାଙ୍କର ସବୁ ପାଠ ଅକାରଣ । ସେପରି ପଣ୍ଡିତଙ୍କୁ ପୁରସ୍କାର ଦେବା ଯାହା, ଅର୍ଥ ପାଣିକୁ ପକାଇଦେବା ତାହା ।”

ରାଜା ପ୍ରଶ୍ନ କଲେ, “ହାତପାଠ କଅଣ ? ତାହା ପରୀକ୍ଷା ହେବ କିପରି ?”

ମନ୍ତ୍ରୀ ଉତ୍ତର ଦେଲେ, “ଅଳ୍ପ ପଣ୍ଡିତମାନେ ଅମ ଅତ୍ୟୁତ୍ତମରେ ରହନ୍ତୁ; କିନ୍ତୁ ସେମାନଙ୍କ ଶାନ୍ଦ୍ୟଦ୍ରବ୍ୟ କିଛି ଅମେ ଦେବୁ ନାହିଁ । ପାଞ୍ଚ ପଣ୍ଡିତଙ୍କୁ ମୁଁ ପାଞ୍ଚଗୋଟି ମୁଦ୍ରା ଦେଉଛି । ସେଥିରେ ସେମାନେ ବଜାରରୁ ସଜ୍ଜା କରି ଆଣି ନିଜ ହାତରେ ରୋଷାଇ କରି ଖାଆନ୍ତୁ । ତାହାପରେ ସେମାନଙ୍କ କଥା ବୁଝିବା ।”

ରାଜା ଏଥିରେ ସମ୍ମତ ହେଲେ । ମନ୍ତ୍ରୀ ପାଞ୍ଚ ପଣ୍ଡିତଙ୍କ ହାତରେ ପାଞ୍ଚଗୋଟି ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣମୁଦ୍ରା ଦେଲେ ।

ବଜାରରୁ କିପରି ସଜ୍ଜା ଆଣିବାକୁ ହୁଏ, ରୋଷାଇ କିପରି କରିବାକୁ ହୁଏ—ଏ ସବୁ କଥା ତ ପଣ୍ଡିତମାନଙ୍କୁ ଜଣା ନାହିଁ । କରିବେ କଅଣ ? ରାଜାଙ୍କ ଆଗରେ ନିଜର ଅମୋଗ୍ୟତା ଜଣାଇଲେ ପୁରସ୍କାର ମିଳିବ ନାହିଁ; ତେଣୁ ଚୁପ୍ ହୋଇ ରାଜସଭାରୁ ଫେରିଲେ ।

ସେମାନଙ୍କ ଭିତରେ ଟିକ୍ ହେଲା, ସଙ୍ଗୀତକୁ ଚୁଣ୍ଟି ଲଗାଇ
ଭାତ ରନ୍ଧିବେ, ଜ୍ୟୋତଷୀ ଗଛରୁ ଅମ୍ଳ ତୋଳି ଆଣିବେ; କବିରାଜ
ବଜାରରୁ ପନିପରିବା କିଣି ଆଣିବେ । ବୈଦ୍ୟାକରଣ ଗଉଡ଼ ଘରୁ
ଦହି ଦୁଧ ଆଣିବେ ଏବଂ ନୈସ୍ବାୟିକ ଘିଅ ଆଣିବେ । ତାହା ପରେ
ରୋଷାର ଶେଷରେ ସମସ୍ତେ ଖାଇବେ ।

ସଙ୍ଗୀତକୁ ଚୁଣ୍ଟିରେ ପାଣି ଢାଣ୍ଟି ବସାଇ ତଳେ ଜାଳ
ଦେଲେ । ପାଣି ତାତି ଟମମକ ଫୁଟିଲା । ପାଣି ଫୁଟିବା ଦେଖି
ସଙ୍ଗୀତଜ୍ଞଙ୍କର ସଙ୍ଗୀତର ତାଳ ମନେ ପଡ଼ିଗଲା । ସେ ପାଣି
ଫୁଟିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ତାଳ ମିଳାଇ ତା ଧ୍ବନ୍ ତା ଧ୍ବନ୍ ତା ଧ୍ବନ୍
ଗାଇ ନାଚିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଯେତେବେଳେ ବେଶି ଜାଳ ଜଳିଲା ଓ
ପାଣି ଶୁଦ୍ଧ ଜୋରରେ ଫୁଟିଲା, ସେତେବେଳେ ତାଳ ବେତାଳ
ହୋଇଗଲା । ତାହା ଦେଖି ସଙ୍ଗୀତଜ୍ଞ ମନରେ ବଡ଼ ରାଗ ହେଲା ।
ସେ ଖଣ୍ଡେ କାଳ ଧରି ଢାଣ୍ଟିରେ ଗୋଟାଏ ଶକତ ପାହାଚ

ବସାଇଦେଲେ । ହାଣ୍ଡି ଭାଙ୍ଗି ଚୁନା; ଗରମ ପାଣି ପଡ଼ି ତାଙ୍କ ଦେହଯାକ ଫୋଟକା ହୋଇଗଲା ।

ଜ୍ୟୋତର୍ଷୀ ଅମ୍ଭ ତୋଳି ଆଣିବାକୁ ଗଛରେ ଚଢ଼ୁଥିଲେ । ସେ ଅଧାବାଟ ଯାଇଛନ୍ତି, ହେଟିପିଟି ତାଙ୍କ ଦେଲ—ଟିକ୍, ଟିକ୍, ଟିକ୍ । ଜ୍ୟୋତର୍ଷୀ ଭାବିଲେ ହେଟିପିଟି ବୋବାଇବା ଅଶୁଭ ଲକ୍ଷଣ, ଆଉ ଉପରକୁ ଉଠିବି ନାହିଁ, ଯାଉଛି ତଳକୁ ଓହ୍ଲାଇ ଯିବି ।

ସେ ତଳକୁ ଖସିବାକୁ ଗୋଡ଼ ବଢ଼ାଉଛନ୍ତି, ପୁଣି ଥରେ ହେଟିପିଟି ଶବ୍ଦ ଶୁଣିଲେ—ଟିକ୍ ଟିକ୍ ଟିକ୍ । ସେତେବେଳେ ପୁଣି ଭାବିଲେ, ତଳକୁ ଓହ୍ଲାଇ ଯିବାହିଁ ଅଶୁଭ ।

ଏହା ଭାବି ସେ ସେହିଠାରେ ଗଛ ଅଧରେ ବସି ରହିଲେ— ଉପରକୁ ଗଲେ ନାହିଁ କି ତଳକୁ ଆସିଲେ ନାହିଁ ।

କବିରାଜେ ପନିପରିବା କୁଣିବା ପାଇଁ ବଜାରକୁ ଯାଇଥିଲେ । ସେ ସେଠାରେ ଯେଉଁ ପରିବା ଦେଖିଲେ, ତାକୁ ନାପସନ୍ଦ କଲେ । ସବୁ ଗୁଡ଼ାକ ଦେହ ପ୍ରତି ଅସୁବିଧାକର । ବାଇଗଣ ବାୟୁବର୍ଦ୍ଧକ, ପେଟରେ ବାୟୁ ବଢ଼ାଏ; କଦଳୀ ତ କୋଷ୍ଠକାଠିନ୍ୟ କରେ— ହାଡ଼ା ସପା ହୁଏ ନାହିଁ, ଅଳ୍ପଗୁଡ଼ାକ ଅମକାରକ, ଭେଣ୍ଡି ଗୁରୁପାକ, ଜହ୍ନି ଛାହଣୀ ରୋଗ କରାଏ, କଣାରୁ ପିତ୍ତ-କାରକ ।

ତେଣୁ ସେ ଆଉ କି ପରିବା ଆଣିବେ ? ଖାଲି ହାତରେ ଫେରି ଆସିଲେ ।

ନୈସ୍ଵାୟିକ ଗୋଟିଏ ପାତ୍ରରେ ଘିଅ ଧରି ଫେରୁଥିଲେ । ବାଟରେ ନ୍ୟାୟଶାସ୍ତ୍ର ମନରେ ପଡ଼ିଗଲା । ସେ ଭାବିଲେ, ଘୃତାଧାର ପାତ୍ର କି ପାତ୍ରାଧାର ଘୃତ ? ମନରେ ଯେତେବେଳେ ସନ୍ଦେହ

ହେଲା, ତାହା ତ ପରାସ୍ତା କରି ଦେଖିବା ଦରକାର । ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ପ୍ରମାଣ ନ ପାଇଲେ କୌଣସି କଥା ସିଦ୍ଧାନ୍ତ କରିପାର ନ ପାରେ । ତେଣୁ ସେ ଘିଅପାତ୍ରଟିକୁ ତଳମୁହାଁ କରିଦେଲେ । ଘିଅତଳ ତଳେ ଭାଲି ହୋଇଗଲା । ପଣ୍ଡିତେ ଠିକ୍ ପ୍ରମାଣ ପାଇ ଶୁସ୍ତି—
 ଘୃତାଧାର ପାତ୍ର । ଖାଲି ପାତ୍ରଟି ଧରି ସେ ଅତ୍ୟୁତ୍ତମକୁ ଫେରିଲେ ।

ବୈଦ୍ୟାକରଣ ଗଉଡ଼ଘରକୁ ଯାଇଥିଲେ ଦୁଧ ପାଇଁ । ସେତେବେଳେ ଗଉଡ଼ ଗାଈ ଦୁହୁଁଥିଲା । ସେ ଗାଈ ଟିକିଏ ଭରକା । ପଣ୍ଡିତେ ପାଖରେ ପହଞ୍ଚି ଯିବାରୁ ଗାଈଟି ପଛ ଦୁଇ ଗୋଡ଼ ଟେକି ନାତି ମାଲିଆ । ଗଉଡ଼ ତା ପିଠିରେ ଗୋଟିଏ ଗୁପ୍ତା ବସାଇଦେଇ କହିଲା, “ଦୁଷ୍ଟ ଗାଈ ।”

ପଣ୍ଡିତେ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ବଡ଼ ପାଟିରେ କହି ଉଠିଲେ,
 “ଭୁଲ ହେଲା, ଦୁଷ୍ଟ ଗାଈ ହୁଏ, ଦୁଷ୍ଟା ଗାଈ, ଗାଈ ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ ।

ପଣ୍ଡିତଙ୍କ ପାଟିରୁ କଥା ସରି ନାହିଁ, ଗାଈ ଗଢ଼ ଶୁଣି ଗୁରୁ ଗୋଡ଼ ଟେକି କୁଦିହେଲା । ଗଉଡ଼ ଉଠିଅସି ପଣ୍ଡିତଙ୍କ ଗାଲରେ ଠାଉକରି ଗୋଟାଏ ଚଟକଣା ବସାଇଦେଲା । ପଣ୍ଡିତେ ଆଉ ଦୁଧ ଅଣିବେ କଅଣ ? କାନମୁଣ୍ଡା ଅର୍ଜୁସି ଅର୍ଜୁସି ଅତ୍ୟୁତ୍ତମକୁ ଫେରିଲେ ।

ଭୋକଉପାସରେ ରାତିଟି କଟିଗଲା । ପରଦିନ ମନ୍ଦୀ ରାଜାଙ୍କୁ ସଙ୍ଗରେ ଧରି ଅସି ସେଠାରେ ପହଞ୍ଚିଲେ । ରାଜା ଦେଖିଲେ, ପଣ୍ଡିତମାନେ ଭୋକ ଉପାସରେ ପଡ଼ିଛନ୍ତି । ସଙ୍ଗୀତଜ୍ଞଙ୍କ ଦେହ ସିଝିଯାଇଛି । ଜ୍ୟୋତିଷୀ ଗଛ ଅଧରେ—ବୈଦ୍ୟାକରଣଙ୍କ ଗାଲ ଫୁଲିଛି ।

ସବୁ କଥା ଶୁଣି ରାଜାଙ୍କ ମନରେ ଦୁଃଖ ହେଲା । ସେ ରୋଷାର କରାବ ସେମାନଙ୍କୁ ମନବୋଧ କରି ଖାଇବାକୁ ଦେଲେ । ତା ପରେ କହିଲେ, “ଖାଲି ବହୁପାଠରେ ଧୂରନ୍ଧର ହେଲେ ଲୋକ ପଣ୍ଡିତ ହୁଏ ନାହିଁ; ହାତପାଠରେ ଧୂରନ୍ଧର ହେବା ଦରକାର । ତୁମେ ହାତପାଠ କିଛି ଜାଣ ନାହିଁ; ତେଣୁ ତୁମକୁ ପୁରସ୍କାର ଦିଅଯିବ ନାହିଁ ।”

ଜ୍ଞାନ ଓ ଧନ

ଜ୍ଞାନ ଅଉ ଧନ—କେଉଁ ଅଜଣା ରାଜକୁ ରୁଲି ରୁଲି ଯାଉଥିଲେ । ବାଟରେ ନାନା ପ୍ରକାର କଥାବାର୍ତ୍ତା ହେଉଥାନ୍ତି ।

ହଠାତ୍ ଧନ କହି ଉଠିଲା, “ଅମ ଦୁହଙ୍କ ଭିତରେ ବଡ଼ କିଏ, ମୁଁ ନା ତୁମେ ?”

ଜ୍ଞାନ କହିଲା, “ମୁଁ ବଡ଼ ।”

ଧନ କହିଲା, “ନା, ମୁଁ ବଡ଼ । ଦୁନିଆରେ ମୋତେ ସମସ୍ତେ ଲୋଡ଼ନ୍ତି । ମୁଁ ପାଖରେ ଥିଲେ, ସେମାନଙ୍କର କାହାରିକୁ ଭର ଭୟ ନ ଥାଏ ।”

ଜ୍ଞାନ ଏଥିରେ ସମ୍ମତ ହେଲା ନାହିଁ ।

ସେ ରାଜ୍ୟରେ ଗୌର ଉପଦ୍ରବ ବହୁତ ବଢ଼ି ଯାଉଥାଏ । ରାଜା ଗୌର ଧରିବାକୁ ନିଜେ ରାଜରେ ସାଧାରଣ ବେଶରେ ବୁଲୁ ଥାଆନ୍ତି । ଗୋଟିଏ ସ୍ଥାନରେ ଗୋଲମାଲ ଶୁଣି ରାଜା ସେଠାକୁ ଗଲେ । ଲୋକମାନେ ଦେଖିଲେ, ଜଣେ କେନ୍ଦୁ ଢାଙ୍କ ପାଖକୁ ଆସୁଛି । ସେମାନେ ଭାବିଲେ, ଗୌର । ରାଜାଙ୍କୁ ନିସ୍ତକ ମାଡ଼

ଦେଲେ, ତାଙ୍କ ଗୋଡ଼ ଭାଙ୍ଗି ଦେଲେ । ରାଜା ସେହୁଠାରେ ପଡ଼ି ଛଟପଟ ହେଉଥାନ୍ତି ।

ଜ୍ଞାନ ଓ ଧନ ଅସି ତାଙ୍କ ନିକଟରେ ପହଞ୍ଚିଲେ । ରାଜାଙ୍କଠାରୁ ସବୁ କଥା ଶୁଣି ଧନ ଅଗର ହୋଇ ପଚାରିଲା, “ତୁମେ ତ ରାଜା । କହିଲ ଭଲ, ଅମ ଦୁହ୍ନଙ୍କ ଭିତରେ ବଡ଼ କିଏ ?”

ରାଜା କହିଲେ, “ଦୁହ୍ନେଁଯାକ ।”

“ଏହା କିପରି ହେବ ?”—ଉଭୟେ ଅପତ୍ତି କରି ଉଠିଲେ ।

ଧନ କହିଲା, “ଅସ ଅମ ଭିତରୁ ସେ ରାଜାଙ୍କ ଭଙ୍ଗା ଗୋଡ଼ ସଜାଡ଼ ଦେବ, ସେ ହେବ ବଡ଼ ।”

ଏହା କହି ସେ ସୁନା ରୂପାର ଖୋଲ ଅଣି ଗୋଡ଼ରେ ଲଗାଇଦେଲା । ସେଥିରେ ଗୋଡ଼ ତ ଭଲ ହେଲା ନାହିଁ, ବରଂ ରାଜାଙ୍କୁ ବେଶି କଷ୍ଟ ହେଲା । ରାଜା ଯନ୍ତ୍ରଣାରେ ପାଟି କରି ଉଠିଲେ ।

ଜ୍ଞାନ ବାଣିଭିତରୁ କେତେ ପ୍ରକାର ପତ୍ର ଓ ମୂଳ ସଂଗ୍ରହ କରି ଅଣିଲା । ତାକୁ ରାଜାଙ୍କ ଗୋଡ଼ରେ ବାନ୍ଧିଦେଲା । ଭଙ୍ଗା ସ୍ଥାନ ଯୋଡ଼ି ହୋଇଗଲା, ଘା ଶୁଖିଗଲା । ରାଜା ଭଲ ହୋଇ ନିଜ ନବରକୁ ଚାଲିଗଲେ ।

ଜ୍ଞାନ ପଚାରିଲା, “ଏବେ ଦେଖିଲ ତ କିଏ ବଡ଼ ?”

ଧନ କହିଲା, “ନା ଏଇ ଗୋଟିକ ପରୀକ୍ଷାରେ ହେବ ନାହିଁ । ଅଉ ପରୀକ୍ଷା ଦରକାର ।”

ସେମାନେ ସେଠାରୁ ଯାଉ ଯାଉ ଗରବ ଚଷା ପିନ୍ଧିଟିକୁ ଦେଖିଲେ । ଧନ କହିଲା, “ଏହାକୁ ମୁଁ ରାଜକନ୍ୟା ସହିତ ବିବାହ କରିଦେବି । ରାଜକନ୍ୟା ଏହାକୁ ଭାରି ସୁଖ ପାଇବ, ଆଦର କରିବ ।”

ଜ୍ଞାନ କହିଲା, “ହଉ, କଣ କରୁଛ କର ।”

ଚଷା ପିଲଟି ନିଜ କଥାଗୁଡ଼ିଏରେ ଗହମ କରିଥିଲା । ଧନ ତା ପ୍ରତି ପ୍ରସନ୍ନ ହେଲା । ଗଛରେ ଯେଉଁ ଫଳ ଫଳିଲା; ତାହା ହେଲା ସୁନାର ଗହମ । ଚଷା ପିଲଟି ଅଳ୍ପ ଦିନ ଭିତରେ ଖୁବ୍ ଧନୀ ହୋଇଗଲା । ତାହାର ଏତେ ଧନ ସମ୍ପତ୍ତି ହେଲା ଯେ, ସେ ରାଜାଙ୍କ ଅପେକ୍ଷା ଧନୀ ହେଲା । ରାଜା ତା ସହିତ ନିଜ କନ୍ୟାକୁ ବିବାହ କରିଦେଲେ । ଚଷାପିଲ ଅସି ରାଜଭବନରେ ରହିଲା ।

କାହିଁ ଗ୍ରାମର କୁଡ଼ିଆଘର, କାହିଁ ରାଜପ୍ରାସାଦ । ଚଷା ପିଲଟିର ସେହି କୁଡ଼ିଆ ଘର ହିଁ ଭଲ । ଏ ଅଡ଼ମ୍ବରପୁଣ୍ଡ୍ର ନକର ତାକୁ ଖୁସି କରିପାରିଲା ନାହିଁ । ଏଠାରେ ରହି ତା ମନ ଛଳ ଛଳ ହେଲା । ସେ ନିଜ କୁଡ଼ିଆକୁ ଫେରି ଯିବାକୁ ଚାହୁଁଲା ।

ଏଣେ ରାଜକନ୍ୟା ଅଦର କରିବ କଅଣ; ଏପରି ଗୋଟାଏ ସୂର୍ଯ୍ୟ ଚଷା ପିଲକୁ ସ୍ୱାମୀରୂପେ ପାଇ ରାଜଦିନ କାନ୍ଦିବାକୁ ଲାଗିଲା । ବର କି କନ୍ୟା—କାହାର ମନରେ ସୁଖ ନାହିଁ ।

ଜ୍ଞାନ ଧନକୁ ଚାହିଁ କହିଲା, “ଦେଖିଲ ତ, ତୁ ବିବାହ କରିବ ଦେଲୁ ସିନା; କିନ୍ତୁ କେହି କାହାକୁ ଅଦର କରୁ ନାହାନ୍ତି । ଏଣେ ରାଜା ମଧ୍ୟ ପିଲଟିର ବିଦ୍ୟା ବୁଦ୍ଧି ନ ଥିବାରୁ ତାକୁ ରାଜଦରବାରକୁ ତାକୁ ନାହାନ୍ତି । ଏ ଅଶାନ୍ତି ଦୂର କରିପାରିବି ଏକା ମୁଁ ।”

ଜ୍ଞାନ ସେ ବାଳକର ଅନ୍ତରରେ ପ୍ରବେଶ କଲା । ତା ଫଳରେ ପିଲଟି ଅଳ୍ପଦିନ ମଧ୍ୟରେ ଚତୁର ବୁଦ୍ଧିମାନ ହୋଇ ଉଠିଲା । ରାଜକନ୍ୟା ଓ ରାଜା ତାର କଥାବାଣୀ, ଗୁଳିଚଳନ ଓ ରାଜନୀତି ଦେଖି ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହେଲେ । ରାଜା ତାକୁ ଦରବାରରୁ ନେଇ ରାଜ-କାର୍ଯ୍ୟରେ ନିଯୁକ୍ତ ଦେଲେ ।

ଗୁଣୀ ପିଲଟି ନିଜର ବୁଦ୍ଧି ଓ ବିଶ୍ୱରାଶିକୁ ବଳରେ ଅଳ୍ପ ଦିନ ମଧ୍ୟରେ ରାଜ୍ୟରେ ରାଜ୍ୟର ଜଣେ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ପୁରୁଷ ହୋଇଉଠିଲା । ଏହା କେବଳ ଜ୍ଞାନଲାଗି ସମ୍ଭବ ହେଲା । ଏଥିରେ ଧନ ମନରେ ବଡ଼ ଇର୍ଷା ଜାତ ହେଲା । ସେ ଗୁଣୀ ପିଲଟିକୁ କିପରି ରାଜ୍ୟରୁ ତଡ଼ି ଦେବ ବା ତାର ଅନିଷ୍ଟ ସାଧନ କରିବ, ସେହି ଚିନ୍ତା କରିବାକୁ ଲାଗିଲା ।

ସେ ମନ୍ତ୍ରୀଙ୍କୁ ପ୍ରଚ୍ଛଦ ପୁନା ରୂପା ଦେଇ ତାଙ୍କୁ ବଣ କରାଗଲେ ।

ଧନ ପ୍ରବର୍ଦ୍ଧନାରେ ପଡ଼ି ମନ୍ତ୍ରୀ ପିଲଟି ବିରୋଧରେ ରାଜାଙ୍କ ଅଗରେ ବହୁତ ମିଛ କଥା କହିଲେ ଏବଂ ଭୁରନ୍ତ୍ର ପ୍ରତିକାର ନ କଲେ ରାଜାଙ୍କର ଯେ ପ୍ରାଣବିନାଶର ଆଶଙ୍କା ଅଛି, ଏହା ସୂଚନା ଦେଲେ ।

ରାଜା କହିଲେ, “ପିଲଟିକୁ ଦଣ୍ଡ ଦିଆଯିବ କିପରି ? ସେଥିପାଇଁ ତ ଗୋଟାଏ କିଛି କାରଣ ଥିବା ଦରକାର ।”

ମନ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ପାଇଁ ଖଲବୁଦ୍ଧି ସମ୍ପନ୍ନ ଲୋକ ପାଖରେ କାରଣର ଅଭାବ ରହେ ନାହିଁ । ମନ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ପରାମର୍ଶରେ ରାଜା ଗୁଣୀ ପିଲଟିକୁ ପାଖକୁ ଡକାଇଲେ । ତାକୁ ଗୋଟାଏ ଅସମ୍ଭବ କାର୍ଯ୍ୟ ସାଧନ ଲାଗି ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଦେଲେ । କହିଲେ, “ବୁଦ୍ଧିଅଶୀ ସୁତାରେ ତଥର କେତେ ଖଣ୍ଡି ଲୁଗା ମୋର ଦରକାର । ସପ୍ତାହକ ମଧ୍ୟରେ ତାହା କୌଣସିମତେ ସଂଗ୍ରହ କରିଅଣି ମୋତେ ଦିଅ । ଏ କାର୍ଯ୍ୟକରି ନ ପାରିଲେ ତୁମକୁ ମୋ ରାଜ୍ୟ ଛାଡ଼ି ଚାଲିଯିବାକୁ ବାଧ୍ୟ କରିଯିବ ।

କ୍ରମେ ପିଲଟି ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଉତ୍ତର ଦେଲା, “ମହାରାଜା, ବୁଦ୍ଧିଅଶୀ ସୁତା ତଥର ଲୁଗା ସଂଗ୍ରହ କରି ଅଣିବା ଅସମ୍ଭବ

ହୁହେଁ । ସପ୍ତାହେ କାହିଁକି, ଦୂର ଦିନରେ ମୁଁ ଆଣି ତାହା ଯୋଗାଇ ପାରିବି । ମାତ୍ର ତା ପୁଅରୁ ମୋର ଗୋଟିଏ ଜିନିଷ ଦରକାର । ଫୁଲ୍ଲି ଫୁଲ୍ଲି ଗୋଟିଏ ବଡ଼ ମାଠିଆକୁ ବାୟୁପୁଣ୍ଡ କରବାକୁ ପଡ଼ିବ । ସେହି ମାଠିଆର ବାୟୁରେ ସେ ଲୁଗା ଧୁଆଗଲେ, ତାହା ମଜଭୁତ ହେବ ଓ ସମସ୍ତଙ୍କ ଆଖିକୁ ଦେଖାଯିବ । ଅପଣ ତ ଦେଶର ରାଜା, ନିଜେ ଫୁଲ୍ଲି ମାଠିଆ ବାୟୁପୁଣ୍ଡ କରବାକୁ ମୁଁ କହିପାରିବି ନାହିଁ । ମୋର ଅନୁରୋଧ, ଏଥିପାଇଁ ଅପଣ ମନ୍ତ୍ରୀଙ୍କୁ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଦିଅନ୍ତୁ । ସେ ଫୁଲ୍ଲି ଫୁଲ୍ଲି ଗୋଟିଏ ମାଠିଆ ବାୟୁପୁଣ୍ଡ କରନ୍ତୁ ଓ ତାହା ମୋତେ ଦିଅନ୍ତୁ ।”

ଏହା ଶୁଣି ମନ୍ତ୍ରୀ ପ୍ରମାଦ ଗଣିଲେ । ସେ ଭ୍ରାତୃହସ୍ତ ହୋଇ କହିଲେ, “ଏହା ଅସମ୍ଭବ ।”

କୃଷକପିଲା ଉତ୍ତର ଦେଲା, “ଏହା ଯଦି ଅସମ୍ଭବ, ତେବେ ବୁଢ଼ିଆଣୀ ସୁତାରେ ଲୁଗା ବୁଣିବା କିପରି ସମ୍ଭବ ହେବ ?”

ରାଜା କୃଷକପିଲାର ଏ ଉତ୍ତରରେ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହେଲେ । ମନ୍ତ୍ରୀ ଯେ ଅକାରଣରେ ତାହାର ସବୁନାଶ କରବାକୁ ପ୍ରବର୍ତ୍ତାଉ ଥିଲେ, ରାଜା ତାହା ବୁଝିପାରିଲେ । ସେ ରାଜ୍ୟରୁ କୃଷକପିଲାକୁ ତଡ଼ି ଦେବେ କଅଣ, ମନ୍ତ୍ରୀଙ୍କୁ ହିଁ ତଡ଼ିଦେଲେ । ତାଙ୍କ ସ୍ଥାନରେ କୃଷକପିଲାକୁ ମନ୍ତ୍ରୀପଦ ପ୍ରଦାନ କଲେ ।

ସେତେବେଳେ ଜ୍ଞାନ ଧନକୁ ପଚାରିଲା, “ଏଠାରେ କିଏ ବିଜୟ ହାସଲ କଲା ?”

ଧନ ଲଜ୍ଜାରେ ଲଳକୁ ମୁହଁ ପୋତି ଉତ୍ତର ଦେଲା, “ବାସ୍ତବିକ ତୁ ବିଜୟୀ । ମୁଁ ସବୁ ପ୍ରକାର ଅସାଧ୍ୟ ସାଧନ କରିପାରିବି—ଏହି ବେଳେ ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମୋ ମନରେ ରହିଥିଲା । ମାତ୍ର ଏ ସବୁ ଘଟଣାରୁ ମୋର ଦୃଢ଼ ବିଶ୍ୱାସ ହେଲା, ଧନ ହୁହେଁ, ଜ୍ଞାନ ହିଁ ପ୍ରକୃତ ବଳ ।”

ଆଲେକ୍ଜାଣ୍ଡର ଓ ଦୟୁଧ

ଶ୍ରୀଯୁ ଦେଶର ମହାବୀର ରାଜା ଆଲେକ୍ଜାଣ୍ଡର ଦିଗ୍‌ବିଜୟରେ ବାହାରିଥିଲେ । ବହୁ ଦେଶର ରାଜାଙ୍କୁ ଯୁଦ୍ଧରେ ପରାସ୍ତ କରି ସେ ଦେଶସବୁ ନିଜ ଦାଖଲକୁ ନେଇଗଲେ । ଶେଷକୁ ଭାରତବର୍ଷକୁ ମଧ୍ୟ ଆସି କେତେକ ଅଞ୍ଚଳ ଜୟ କରିଥିଲେ ।

ଦିନେ ବୀର ଆଲେକ୍ଜାଣ୍ଡର ଯୁଦ୍ଧରୁ ଫେରି ନିଜ ଡାହାଣେ ବିଶ୍ରାମ କରୁଥିଲେ । ସେହି ସମୟରେ ଜଣେ ବନ୍ଦୀଙ୍କୁ ସେଠାକୁ ଅଣାଗଲା । ବନ୍ଦୀଙ୍କ ହାତରେ ହାତକଡ଼ା ଲୁଗାଏ ଓ ଅସ୍ତ୍ରରେ

ଦଉଡ଼ା ବଦା ହୋଇଥାଏ । ବନ୍ଦୀ ଜଣେ ବିଶ୍ୟାତ ଦସ୍ୟୁ ।
ଅଲେକ୍‌ଜାଣ୍ଡରଙ୍କ ବିଜିତ ରାଜ୍ୟ ମଧ୍ୟରେ ଡକାୟତ ଓ ଲୁଣ୍ଠନ
କରୁଥିବାରୁ ତାଙ୍କୁ ଧରାଧରା ଲୁଟି ସୈନ୍ୟମାନଙ୍କୁ ଅଦେଶ
ଦିଆଯାଉଥିଲା ।

ଦସ୍ୟୁକୁ ଗୃହି ଅଲେକ୍‌ଜାଣ୍ଡର ହୋଧରେ କହିଲେ, “ତୁମେ
କଅଣ ସେହି ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଦସ୍ୟୁ ? ତୁମ ସମ୍ପର୍କରେ ମୁଁ ଯେ ଅନେକ
କଥା ଶୁଣିଛି ।”

ବନ୍ଦୀ—ମୁଁ ଜଣେ ବୀର ଅଟି ସୈନିକ ।

ଅଲେକ୍‌ଜାଣ୍ଡର—(ତାଙ୍କୁ ଲାଗି) ବୀର । ସୈନିକ । ଗୋଟାଏ
ଦସ୍ୟୁ ଡକାୟତ, ନରହନ୍ତା, ପାପୀ । ତୁମେ ଦେଶେ କଲଙ୍କ ।
ତୁମ ସାହସ ଦେଖି ମୁଁ ଅବଶ୍ୟ ପ୍ରଶଂସା କରୁଛି; ମାତ୍ର ତୁମର
ଦୋଷ ଲୁଟି ତୁମେ ଉପଯୁକ୍ତ ଦଣ୍ଡ ପାଇବ ।

ବନ୍ଦୀ—ମୁଁ ଏପରି କଅଣ କରୁଛି ଯେ ତୁମର ଏତେ ଦୁର ଗୁଣ୍ୟ
ହୋଇଛି ?

ଅଲେକ୍‌ଜାଣ୍ଡର—ତୁମେ କଅଣ ନ କରୁଛ ? ତୁମେ ମୋ ରାଜ୍ୟରେ
ବିଶୃଙ୍ଖଳା ସୃଷ୍ଟି କର ନାହିଁ ? ତୁମେ କଅଣ ଲୋକଙ୍କ
ମଧ୍ୟରେ ଅଶାନ୍ତି ବଢ଼ାଇ ନାହିଁ ? ତୁମେ ନିରାସ୍ତ୍ର ଲୋକମାନଙ୍କୁ
ହତ୍ୟା କରୁଛ, ସେମାନଙ୍କ ଧନସମ୍ପତ୍ତି ଲୁଟି ନେଉଛ ।

ବନ୍ଦୀ—ଅଲେକ୍‌ଜାଣ୍ଡର ! ମୁଁ ବର୍ତ୍ତମାନ ତୁମର ବନ୍ଦୀ । ତୁମେ
ଯାହା କହିପିବ, ତାହା ଅବଶ୍ୟ ମୋତେ ଶୁଣିବାକୁ ହେବ,
ନ ଶୁଣି ଉପାୟ ନାହିଁ । ମାତ୍ର ମୋର ଅସ୍ତ୍ର ଅଜେୟ । ଯଦି
ମୋତେ ତୁମ ଅଭିଯୋଗଗୁଡ଼ିକର ଉତ୍ତର ଦେବାକୁ ହେବ,

ତେବେ ସ୍ବାଧୀନ ଭାବରେ ମୁଁ ସେ ଉତ୍ତର ଦେବି, ତୁମର ବନ୍ଦୀ ରୂପରେ ହୁଏ ।

ଅଲେକ୍ଜାଣ୍ଡର—ମୁଁ କାପୁରୁଷ ହୁଏଁ । ତୁମର ଯାହା କହିବାର ଅଛି; ତୁମେ ତାହା ନିର୍ଭୀକ ଚିତ୍ତରେ କହିଯାଅ ।

ବନ୍ଦୀ—ତେବେ ମୁଁ ତୁମ ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର ଭିନ୍ନ ଭାବରେ ଦେଉଅଛି । ଅଛା କହଲ, ତୁମେ ତୁମ ଜୀବନ କିପରି କଟାଉଛ ?

ଅଲେକ୍ଜାଣ୍ଡର—ମୋ ଜୀବନ ? ମୋ ଜୀବନ ମୁଁ କଟାଉଛି ବାର ପରି । ମୋର ଯଶୋରାଶି 'ଗୁରୁଅଡ଼େ' ଖେଳି ବୁଲୁଛି । ସାହସୀମାନଙ୍କ ଭିତରେ ମୁଁ ଶ୍ରେଷ୍ଠ, ରାଜାମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ମୁଁ ପ୍ରଧାନ, ବିଜେତାମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ମୁଁ ଅଗ୍ରଗଣ୍ୟ ।

ବନ୍ଦୀ—ମୋ ମଣସିକୁ କଅଣ ମୋ ବିଷୟରେ ଏକା-ବେଳେକେ ନୀରବ ରହିବେ ? ମୋ ପରି ବୀର ଆଉ କେହି ଅଛି କି ? କେହି କଅଣ ସାହସୀ ଅଛି ? ଏକାକୀ ମୋତେ ଧରିବା ପାଇଁ ତୁମର କେତେ ସୈନ୍ୟ ନିୟୁକ୍ତ ହୋଇଥିଲେ, ତାହା ତ ତୁମେ ଜାଣି ।

ଅଲେକ୍ଜାଣ୍ଡର—ତଥାପି ତୁମେ ଜଣେ ସ୍ଥର ଦାସ୍ୟ, ନରହନ୍ତା, ଦେଶଦ୍ରୋହୀ ।

ବନ୍ଦୀ—ତେବେ ଯେ ଦେଶ ଜୟ କରେ, ସେ କଅଣ ? ତୁମେ କଅଣ ଗୋଟାଏ ସରଦାର ପରି ଏ ଦେଶରୁ ସେ ଦେଶକୁ ବୁରୁ ବୁଲୁ ନାହିଁ ? ଦେଶର ଗାଁ ଗଣ୍ଡା, ଘରଦ୍ବାର, ଫସଲ-ବାଡ଼ି ପୋଡ଼ି ଫୁସ କର ଦେଉ ନାହିଁ ? ଲୋକଙ୍କ ଭିତରେ

ଅଶାନ୍ତି ଖେଳାଇ ଦେଉ ନାହିଁ ? ଲୁଣ୍ଠନ, ପ୍ରତାପ, ହତ୍ୟା—
 ବିନା ବିଚାରରେ ତୁମେ ଏହା କର କାହିଁକି ? କେବଳ ଜଣେ
 ଲୋକର ଖ୍ୟାତି ପାଇଁ ତୁମେ ହଜାର ହଜାର ଲୋକ ବଳି
 ଦେଉଛ । ମୁଁ ସାମାନ୍ୟ ଗୋଟିଏ ଅଞ୍ଚଳରେ ଯାହା କରିଛି,
 ତୁମେ ଦେଶ ବିଦେଶ ଚତୁର୍ଦିଗରେ ବୁଲି ସେହି ପାପ କରୁଛ ।
 ମୁଁ କୌଣସି ଧନୀ ଲୋକର ଧନ ଲୁଣ୍ଠନ କରିଥାଏ; ତୁମେ
 ତ ବହୁ ରାଜା, ରାଜପୁତ୍ରଙ୍କର ସର୍ବନାଶ କରିଛ । ମୁଁ ଅବା
 ସାମାନ୍ୟ କେତେକ ଘର ପୋଡ଼ି ଦେଇଥିବି; ମାତ୍ର ତୁମେ
 ଯେ ବହୁ ସମୃଦ୍ଧିଶାଳୀ ରାଜ୍ୟ, ବହୁ ଗାଁ ଗଣ୍ଡା, ବହୁ ସହର ନଗର
 ପୋଡ଼ି ଧ୍ବଂସ କରିଦେଇଛ । ତାହା ହେଲେ ‘ତୁମେ’ ଅଉ
 ‘ମୁଁ’—ପ୍ରଭେଦ କଅଣ ? ଏତିକି—ତୁମେ ଗୋଟାଏ ଗଜ-
 ବଂଶରେ ଜନ୍ମିଛ, ମୋର ସାଧାରଣ ଲୋକ ଘରେ ଜନ୍ମ ।
 ସେଇଥିଲାଗି ତୁମେ ଯେଉଁ କାର୍ଯ୍ୟ କରି ଦିଗ୍‌ବିଜୟୀ ବୀର,
 ମୁଁ ସେହି କାର୍ଯ୍ୟ କରି ଘୃଣ୍ୟ ଦସ୍ୟୁ । ତୁମେ କଅଣ ମୋଠାରୁ
 ବଳି ବଡ଼ ଦସ୍ୟୁ ନୁହଁ ?

ଅଲେକ୍‌ଜାଣ୍ଡର—ରାଜା ଭାବରେ ମୁଁ ଯାହା ନେଇଛି, ତାହା
 ସେହି ପରି ଅନ୍ୟକୁ ଦେଇଦେଇଛି । ଦେଶ ମୋ ଦ୍ଵାରା ଯେତକ
 ସ୍ଥିତିଶ୍ରୁ ହୋଇଛି, ତା ଅପେକ୍ଷା ବେଶି ଲଭିବାନ୍ ହୋଇଛି ।
 ଦେଶରେ ଶିକ୍ଷା ସମ୍ବୃଦ୍ଧିର ବୃଦ୍ଧି ଓ ସୁଶାସନର ବ୍ୟବସ୍ଥା ମୁଁ
 କରିଛି ।

ବନ୍ଦୀ—ମୁଁ ମଧ୍ୟ ମୋ ଶକ୍ତି ଅନୁସାରେ ତାହା କରିଛି । ମୁଁ
 ଯାହା ଧନୀ ଲୋକଙ୍କ ଗନ୍ତାଘରୁ ଲୁଣ୍ଠନ କରି ନେଇଛି, ତାହା
 ଖାଇବାକୁ, ପିଇବାକୁ ପାତ୍ର ନ ଥିବା ଦରିଦ୍ର ଲୋକଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ
 ବାଣ୍ଟି ଦେଇଛି । ଧନୀ ଲୋକଙ୍କ ଅତ୍ୟାଚାରରେ ଯେଉଁମାନେ

ବ୍ୟକ୍ତିବ୍ୟସ୍ତ ହୋଇ ପଡ଼ିଥିଲେ, ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ମୁଁ ଶାନ୍ତି
 ଅଣିଛି । ଅତ୍ୟାଶ୍ଚର୍ୟମାନଙ୍କୁ ମୋ ବାହୁବଳରେ ଜବତ
 କରୁଛି । ତୁମ ଶିକ୍ଷା, ସ୍ୱପ୍ନ କଥା ଅବଶ୍ୟ ମୁଁ ବୁଝେ
 ନାହିଁ । ମାତ୍ର ମୋର ବିଶ୍ୱାସ, ତୁମେ ଏବଂ ମୁଁ—ଆମେ
 ଦୁନିଆରେ ଯେତେ ଯାହା ଶକ୍ତ କରଦେଇ ଯାଉଥାଉଁ,
 ତାହାର ସାମାନ୍ୟ ଅଂଶ ବି କେବେ ସୁରଣ କରପାରିବା
 ନାହିଁ ।

ଅଲେକ୍ଜାଣ୍ଡର—(କିଛି ସମୟ ଚିନ୍ତା କଲା ପରେ ସୈନ୍ୟମାନଙ୍କୁ
 ଚାହିଁ) ବନ୍ଦୀଙ୍କୁ ମୁକୁଳାର ଦିଅ, ତାଙ୍କ ଫୁଲ ଭଦ୍ରୋଚିତ
 ବ୍ୟବହାର କର ।

(ବନ୍ଦୀ ମୁକ୍ତ ହୋଇ ସେଠାରୁ ଚାଲିଗଲା ପରେ)

ତେବେ ଆମେ ଦୁହେଁ କଅଣ ସମାନ ? ଦିବ୍ଦିଜୟୀ ବୀର
 ଅଲେକ୍ଜାଣ୍ଡର ଆଉ ଦସ୍ୟୁ ? କଅଣ, ମୁଁ ତ କିଛି ଚିନ୍ତା
 କରମାରୁ ନାହିଁ । ମୁଣ୍ଡ ଗୋଲମାଲିଆ ଧରିଯାଉଛି ।

(ଅନୁବାଦିତ)

ଆଦର୍ଶ ପ୍ରଶ୍ନ

- ୧ । ବ୍ରହ୍ମା ଭଗ୍ନଙ୍କ ଉପରେ ରାଗିଲେ କାହିଁକି ?
- ୨ । ବିଷ୍ଣୁ ବଡ଼ ବୋଲି ଭଗ୍ନ କପରି ଜାଣିଲେ ?
- ୩ । ଶିବଙ୍କର ଅନ୍ୟ ନାମ ଅଶୁତୋଷ କାହିଁକି ?
- ୪ । ‘କାଲ୍ୟାଣୀ’ର ଅର୍ଥ କଅଣ ? ଏ ଶବ୍ଦ କିଏ କାହା ପ୍ରତି ବ୍ୟବହାର କରନ୍ତି ?
- ୫ । ଗାନ୍ଧିଜୀ କଅଣ କହୁ ଟ୍ରାମଯାନ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କୁ ଶାନ୍ତ କଲେ ?
- ୬ । ଅମାର କାହାକୁ କହନ୍ତି ?
- ୭ । ମଧୁ, ସାଧୁ ଓ ରାଧୁ—ଏ ତିନିଜଣ ଭିତରେ ତୁମେ ଥିଲେ ଧାନ : ଅମଳ କରିବାକୁ ଯାଇ କଅଣ କରିଥାଆନ୍ତୁ ?
- ୮ । ସାମନ୍ତ ଚନ୍ଦ୍ରଶେଖରଙ୍କ ଘର କେଉଁଠାରେ ?
- ୯ । ସାମନ୍ତ ଚନ୍ଦ୍ରଶେଖରଙ୍କୁ ବଡ଼ ବୋଲି କାହିଁକି କୁହାଯାଇଛି ?
- ୧୦ । ରାଜାଙ୍କୁ ଚିରଫ କରାଯିବ, ଏ ଖବର ପାଇ ଚନ୍ଦ୍ରଶେଖର କମିଶନର ସାହେବଙ୍କୁ କଅଣ କହିଲେ ?
- ୧୧ । ଗୋପାଳ ବରକୁ ବାରାଧିକ ପାଖକୁ କାହିଁକି ଯାଇଥିଲେ ?
- ୧୨ । “ଅଜିଠାରୁ ଅପଣଙ୍କ ପାଦତଳେ ବସି ମୋର ସଙ୍ଗୀତ ଶିକ୍ଷା ଆରମ୍ଭ ହେଉ ।”—ଏକଥା କିଏ କାହାକୁ କହିଥିଲେ ଏବଂ କାହିଁକି କହିଥିଲେ ?
- ୧୩ । ରାଜ୍ୟପାଳ ରାଜଭବନର ନିୟମ ଭଙ୍ଗ କଲେ କାହିଁକି ?
- ୧୪ । ଛାତ୍ରଗୌରବରେ ଗର୍ବ ଅନ୍ତରାକର କରି ବୃଦ୍ଧ ଅଭିଭୂତ ହୋଇ ପଡ଼ିଲେ—ଏହାର ଅର୍ଥ କଅଣ ?

- ୧୫ । ହରିଦାସଙ୍କ ଉପରେ ହରିବାବୁଙ୍କର କାହିଁକି ହିଂସା ହେଲା ?
- ୧୬ । ହରିଦାସ ବୃଦ୍ଧ ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କ ଉପରେ ରାଗିଥିଲେ କଅଣ ହୋଇଥାଆନ୍ତା ?
- ୧୭ । କୁଞ୍ଜ ନିର୍ଦ୍ୟାତକଙ୍କୁ କାହିଁକି ଅଶୀର୍ବାଦ କଲେ ?
- ୧୮ । ବିଶେବନ କିଏ ? ତାଙ୍କ ବାପାଙ୍କ ବିଷୟରେ କିଛି ଜାଣି କି ?
- ୧୯ । ସର୍ତ୍ତ ଅନୁସାରେ ସୁଧଦ୍ୱା ବିଶେବନଙ୍କ ପ୍ରାଣନାଶ ନ କଲେ କାହିଁକି ?
- ୨୦ । “ହରି କେଉଁଠାରେ ଅଛନ୍ତି ?”—ବୁକର ଏ ପ୍ରଶ୍ନର ସମାଧାନ କିପରି କଲା ?
- ୨୧ । କିଙ୍କର, କେଶେ, ପହ୍ଲା, ରୁଗି—ଏ ଶବ୍ଦଲଗାଇ ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ବାକ୍ୟ କହ ।
- ୨୨ । ‘ବଂଶୀବାଦକର ଭେଳା ବୁଝିଲା ।’—ଏ ବାକ୍ୟକୁ ଅରି କେତେ ପ୍ରକାର ଲେଖ ।
- ୨୩ । ବଂଶୀବାଦକ ଭଗବାନଙ୍କଠାରେ କି ପ୍ରାର୍ଥନା କଲେ ଏବଂ ସେହୁଭଳି ପ୍ରାର୍ଥନା କାହିଁକି ବା କଲେ ?
- ୨୪ । ବାରିକ ପୁଅ କିପରି ଶାସ୍ତି ପାଇଲେ ?
- ୨୫ । ନ୍ୟାୟଶାସ୍ତ୍ର, ଜ୍ୟୋତିଷ, ଗଣିତ—ଏହାସବୁ କଅଣ ?
- ୨୬ । ଧନର ଗର୍ବ କିପରି ରୁନା ହେଲା ?
- ୨୭ । ବୃଷକ ପିଲାକୁ ରାଜପ୍ରାସାଦ କାହିଁକି ସୁଖ ଲାଗିଲା ନାହିଁ ?
- ୨୮ । କଅଣ ଭାବି ଅଲେକ୍ତାଣ୍ଡର ଦୟା ବଢ଼ିକୁ ମୁକୁଳାର ଦେଲେ ?